

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

PG 5038

S5

1908

v. 5

M. J. Finney

INDIANA
UNIVERSITY
LIBRARY

17/10/20

!

[Faint, illegible handwritten text]

M. A. ŠIMÁČEK

SEBRANÉ SPISY

v.

Z OPUŠTĚNÝCH MÍST

DRUHÉ ROZMNOŽENÉ VYDÁNÍ.

V PRAZE
NÁKLADEM ČESKÉ GRAFICKÉ AKC. SPOLEČNOSTI UNI E
1908.

57

M. A. ŠIMÁČEK

Z OPUŠTĚNÝCH MÍST

CUKROVARSKÉ OBRÁZKY

DRUHÉ ROZMNOŽENÉ VYDÁNÍ

V PRAZE
NÁKLADEM ČESKÉ GRAFICKÉ AKC. SPOLEČNOSTI UNIE
1908.

PG 5038

1. S 5

1908

v. 5

10-13-60

PAMÁTCE

FRANTIŠKA ŠIMÁČKA

K II. VYDÁNÍ.

Po čtrnácti letech přikročuji k novému vydání svých prosaických prvotin. Přidávám cukrovarský obrázek „Havlenka“, který dobou svého vzniku i svým rázem bezprostředně k ostatním, v knihu pojatým se pojí; byl uveřejněn jen v Ruchu r. 1888 s pseudonymem Anast. Pražák. Přeloženy byly z této knihy, pokud vím, „Manželé Strouhalovi“ F. Hájkem v berlínském listě „Vorwärts“ a „Cvrček“ dr. Arn. Krausem ve vídeňském almanachu „Die Dioskuren“.

V PRAZE, v únoru 1901.

M. A. Š.

OBSAH:

Manželé Strouhalovi	7
Také štědrý večer	107
Cvrček	123
Černý obrázek	165
Havlenka	177

„A přec zdá se mi, že sídlo poesie
i těm otevřeno, které cār jen kryje,
vždyť ne kněžnou ona, ona bohyni je,
k ní ne do paláce, k ní vstupujem' v chrám,
v kterém otrhaný vedle krále klečí,
aniž ptá se kdo, kdo ze dvou těch je větší.“
(Ze sbírky „Z kroniky chudých“).

Ale dovolte, pane doktore, při obmezeném obzoru duševním, při těžké, jednotvárné práci, zda může se ve vrstvách dělnického lidu zapřísti pásmo dějové, kteréž by mělo interes pro každého, kteréž by neodpuzovalo již tím, že jednotliví osoby jsou plny pračhu a bláta, jež na nich uvízlo cestou po vyjezděné silnici všednosti?«

»Nelze upřítí, že jest trochu zdánlivé pravdy ve vašich slovech. Ale povím vám toto: vesnická povídka přes úzký duševní rozhled jednotlivých osob snad již dokázala svou oprávněnost, a máte pravé skvosty z toho genu v každé literatuře.«

»O tom nenapadne také nikomu pochybovatí. Venkov, co v něm přirozené poesie, i ve vesničanech samých, ale továrna, dělník, toť přec něco zhola jiného.«

M. A. Šimáček: Z opuštěných míst

1

»Nuž, kdo tedy vlastně ten dělník venkovských cukrovarů nazvíce jest? Baráčník, podruh, bývalý chasník s pěti korci pole, které mu tolik nenesou, aby z toho mohl býti živ, a proto chodí si přivydělat do továrny. Jest to venkovan . . .«

»Ano, venkovan, z něhož však továrna setřela pel poesie, jež přitlačila k prachu, obalila mrakem par a začernila dýmem. Z člověka volného stroje, který, aby se nezastavil, musí se namazati olejem-mzdou.«

»A myslíte, že jest tak zcela neschopen již veškerého hlubšího citu? Otupen pro bolest i radost, pláč i smích?«

»Nikoliv, to neříkám. Ale prosím vás, pohleďte na věc střízlivě. Cítí-li bolest, stihne-li ho nehoda, utopí ji v líhu, je-li vesel, je to veselí bezuzdné.«

»Buďsi. To jest jen výsledkem účinku, zevnější známka přece jakéhos předcházejícího duševního procesu. A je-li u nich duševní proces, pak tím samým již zasluhují našeho povšimnutí vůbec a spisovatele psychologa zvláště. Je-li jen hruď lidská schopna, aby orána byla pluhem pravé bolesti neb pravé radosti, pak tu kůru všednosti vždy prorazí květ poesie, ať již v nádherném rouše tmavorudé růže, neb ve skromném šatě polní chudobky.«

»Aj, doktor se dnes stívá poetou!«

»A poeta prosaistou. Však nikomu svého mínění nevnučuji. Ale toho mi přece nikdo neupře, že literatura jest v tom směru poněkud příliš aristokratická. Vyšší společnosti přece menšina, a spisův o ní nejvíce.«

»Vy tedy myslíte, že o ‚čtvrtém stavu‘, poněvadž je snad nejčtetnější, by se mělo psátí v první řadě? To je mylné mínění. Já myslím, že tu rozhoduje větší nebo menší pohyblivost jednajících osob a jich přístupnost k veškerým dojmům a následkem těch vlastností i bohatství odstínů v zevnějších zjevech, slovech a činech.«

»Nepřipadá mi, abych vám odpíral. Ba, řeknu spíše, že máte pravdu. Ovšem padá při tom i na váhu, že jest méně obtížno bráti z plného, ze života pestrého děje, blyskavých frásí a sentencí, které tak pěkně se vyjímají v knize, jako v té lepší společnosti. Jaká rozkoš, uvede-li nás spisovatel do salonu hraběcího a my v duchu kráčíme s ním po těžkých koberecích, jichž vzorky nám ochotně popisuje, a když slyšíme pak komtessu, jak vykládá baronesse, co že jest vlastně láska. A vykládá to dosti duchaplně, jen že jest viděti, že trpí jakousi moderní teorií filosofickou, však ta jest vypravování jen na prospěch.«

»Ale, doktore, tak zabijete vše. Tím právem vám mohu říci, jak krásně se vyjímá, když líčí jiný spisovatel, jak Barča Říhova pase krávu,

a když k ní přijde Toník Kubešů, jak mu řekne, že by jedla.«

»Zase máte pravdu,« odvětil doktor a utíral šátkem skla svých zlatých brejlí. »Ale přiznejte, že ta Barča Řihova, nechť tak již řekla, řekla to upřímně a nezakrývala duševní stav svůj frásí. A buďte také přesvědčen, že kdyby se jí dotkla veliká bolest, že ji dovede také dojemně vyjádřiti. Venkovských tragédií pod slaměnou střechou odehraných máme na tisíce. Chci tím vším toliko říci, že cit prostého pracovního lidu jest svěží dovádivé děcko, jež upřímně mluví, směje se a pláče, kdežto v tak zvané vyšší společnosti setkáváme se namnoze s také jen ‚tak zvaným‘ citem, jenž jest podoben loutce, která křičí, když ji mačkáme, a kulí očima, když pohybujeme její hlavou nahoru a dolů. A že takového falešného citu mezi prostým lidem o mnoho méně, o tom jsem přesvědčen.«

»Tím ještě nedokazujete, že toho pravého citu jest tam více než ve společnosti vyšší.«

»To jsem také dokázati nechtěl, ba nechci ani tvrditi, že jest ho tam tolik jako ve vyšších třídách, ale to jistín, že je ho tam dosti, aby vytvořil celá dramata rodinná, plná propastí i výšin, nízkosti i šlechtivosti, prorvův a kleneb, a že v ten kraj chudých má také někdy zablouditi spisovatel, tak jako jde cestovatel do neznámých nekultivovaných zemí, aby upozornil na ně svět kulturní, který do nich nese pak

pochodeň osvěty. A takovou i spisovatel má povinnost. Ten okršlek továrních dělníků příliš málo znám v našich komnatách, a příliš veliká bída a bolest lká pod těmi nuznými krovy, aby se za zbytečné mohlo pokládati, vejíti tam a ozářiti ji. Čím větší pravá bolest, tím více v ní poetické síly. A slza vyplakaná okem knížete neb dělníka zůstává vždy slzou, vždy krůpějí způsobilou, aby ozlatil ji paprsek poesie.◀

Doktor umkl, adjunkt neodpovídal.

Rozešli se brzy. Netrvalo dlouho a napsal jsem ony verše, které postavil jsem v čelo následujícího obrázku z dělnických domácností.

MANŽELÉ STROUHALOVI

(Psáno r. 1885)

I.

Týden po této rozmluvě ubíral se doktor z kantýny přímo k řepníku, před nímž stály za sebou čtyři vagony řepy. S jednoho z nich shazovali mužští řepu, a dvě holky shrnovaly kusy padlé stranou k plochám, po kterých se svezla přímo na elevátor. Z řepníku zazníval ženský zpěv, a jen když ustal, slyšeti bylo rachot praček a klapot páteru.

Minuv řepník i postranní vchod do továrny, doktor krácel podél osvětlených oken kotelny a obešel komín, z něhož šedý dým v řídkých kotoučích valil se v zimní noc, přišel k vápence, která vroubena byla krytem, pod nímž narovnáán v košíkách kámen a hnědé uhlí. Na lavici seděli dva muži, již starší. Pracovali zde u vápenky, co továrna stála, a byli přesvědčeni, že nikdo jiný nedovedl by práci zde obstarati tak dobře jak oni. Rozuměli té vápence, jak jezdec svému koni, jak myslivec svému psu. Rozkládali právě, že kámen není letos takový jako loni, a že se to nedá přemoci, ať si pan

ředitel nemyslí. Po tomto výroku vypustili oba oblak dýmu z úst, ve kterýchž svírali krátké dýmky.

›Tak bude pomalu osm, abychom šli stáhnout vápno,« pravil jeden.

›Můžeme,« zabručel druhý, zůstal však se-
děti jako jeho soudruh.

Po notné chvíli ozval se zase první: ›Tak pojďme,« a vstal narovnáva je se. ›To mě dnes bolí v kříži,« poznamenal.

›I já už to mám tři dny. A když se také člověk nadře.«

›Ba.«

Doktor je minul a usmál se. Zahnuv kolem vápenky na levo, octl se před vchodem, z kterého vedly schody přímo do laboratoře. Do tmy zářila vysoká prostora oken, z komína vinul se kouř. U vchodu slyšeti bylo pravidelný chod stroje, z povzdálí zpěv. Nyní sběhlo po schodech a vchodem ven proti doktoru děvče a bosou nohou přeběhlo zasněžený dvůr, míříc přímo ke kantýně. V ruce, kterou klátilo, drželo džbánek. Proti němu z kantýny těžkým krokem kráčeli dva muži, a kdesi v cípu dvoru pískal ponocný osmou. Doktor vešel do továrny a bral se po schodech do laboratoře . . .

Tam adjunkt službu mající vřele ho uvítal.

›Jak se daří?« ptal se doktor, bodře rukou mu potřásaje.

»Jak v kampani,« zněla odpověď provázená smutnokyselým úsměvem.

»Vy stále naříkáte a zatím se máte jako vrabci v pšenici,« usmál se doktor ukazujíce na džbánec, kterýž ono děvče, jež byl doktor na dvoře zahlédl, právě stavělo na stůl.

»To je to jediné, co nás ještě drží v té psotě,« namítal adjunkt.

»A pak taková boubelatá děvčátka, jako tahle ta!« a doktor hlučně se směje, pásl se na rozpacích adjunktových. »Vždyť já nemyslím nic zlého, pane Stuchlý,« chlácholil jej hned po té, a aby uvedl hovor na věc vážnější, ptal se na pacienty.

»Všecko zdravo, jen starý Krušina přiskřípl si trochu ruku, ale vyhojili jsme mu ji arnikou bez vás.«

»Jen se mi nepleťte do řemesla.«

»Hladíkové je stále zle,« pokračoval adjunkt v referátě o zdravotním stavu dělnictva.

»Co s ní, pro Pánaboha! Ta ženská je tuberkulosní v nejvyšší míře a nešetří se. Já vím, že je zase v práci . . .«

»Je.«

»Tak vidíte. To pak lékař není nic platen. Co jsem se jí namluvil, aby zůstala doma, šetrila se, ale ne a ne . . . Prosím vás, pošlete pro ni, zkusím to s hrozbou.«

»Skoč pro Hladíkovou,« kázal pan Stuchlý děvčeti z laboratoře. »Ta již asi jiná nebude,« pravil, když děvče odběhlo.

»A jen lakota je to u ní,« jistil tento.

Za chvíli ozvaly se po schodech těžké kroky a suché zakašlání. Hned po té vstoupila do laboratoře žena všecka v šátku zabalená, zbědovaně vypadající; utřevši si zástěrou ústa, hnala se doktorovi po ruce.

»No, vy pěkně kašlete, Hladíková,« přivítal ji doktor.

»Už snad, milostpane, taky brzo dokašlu,« řekla žena a zas utírala si ústa.

»Jen nežertujte mnoho, nezůstanete-li doma a nebudete-li se šetřiti, může to být dřív, než si myslíte.«

»Pánubohu poručeno!«

»Ale což, osobo, je vám to jedno? Což nemáte dětí a muže?«

»Však ten se neztratí — a děti? Uživí se již samy.«

»A vám na životě nezáleží?«

»Budu ráda, když si odpočinu.«

»Pak ovšem je všechna rada marna, ale já konám svou povinnost a říkám vám, že budete-li chodit do továrny, ani jara se nedočkáte.«

»Bohu poručeno,« jako ze zvyku řekla zas po té Hladíková a utřela si ústa.

Doktor na ni pohlížel a nepromlouvaje více zamyslil se.

›Mohu jít, milostpane?‹ ptala se Hladíková.

›Můžete, ale vezměte si k srdci, co jsem vám řekl.‹

Hladíčka mlčky hnala se mu zase po ruce a s obvyklým ›Pánbůh rač pozdravit‹ ubírala se z laboratoře.

›Ale vy byste ji neměli ani do práce brát,‹ vyjel pojednou doktor na adjunkta.

›Co je to platno, vyženeme-li ji odsud, půjde do Truchlína, tam ji vezmou jistě, říká to sama. A u nás se jí přec vede ještě líp.‹

›Podivný je to lid a v nejvyšší míře ubohý!‹ prohodil doktor v myšlénky zas upadaje ›A jak povídám, do jara . . . a kdo ví . . .‹

Proroctví jeho vyplnilo se mnohem dřív.

II.

V čas, kdy doktor meškal v laboratoři, nadtopič Strouhal seděl na ventilu podepřen o červené zdivo kotelny, z něhož vystupovala černá čela devíti kotlův.

Před kotly pět mužů vousatých, ve tváři začerněných, se zástěrami před sebou a s vyhrnutými rukávy. Každý krátkou dýmku v ústech. V kotelně bylo nezvyklé ticho. Strouhal se mračil, a topiči mlčky nahazovali uhlí neb prohrabovali v pecích.

Již od začátku kampaně je Strouhal málo-mluvný, ba někteří říkají, že jest to ještě déle, a že přece trápí se pro svou ženu, ačkoliv o ní ani slyšeti nechce. Odešla od něho přede dvěma měsíci, nikdo nevěděl, proč. A nebyli ani půl roku spolu — Podivno! Vrtěli jen hlavami, ale neptali se, poněvadž Strouhal zhurta odbýval každé vtírání se do této záležitosti. Jen po straně někdy o tom pohovořili, když Strouhal zvláště byl zamklý, a to se stávalo poslední dobou stále častěji.

Jindy každého obšrně poučoval. rád se rozhovořil o ledačems, zvláště o novinách, které odebíral, politisoval, rozumoval po svém způsobu, a topiči ho rádi poslouchali, vždyť tak mnohá pravda v jeho slovech byla skryta, ba zdálo se jim, že někdy řekl, co sami v duši cítili, ale vysloviti nedovedli. A pak vážili si ho; byl přece z jiných než oni.

Šatil se slušně a kořalky nenáviděl. Z té příčiny také, čím dál tím častěji a prudčeji domlouval popeláři Styblíkovi, aby se tím líhem neotravoval.

Toto domlouvání bylo skoro jediným jeho mluvením v továrně. Někdy také s topičem Hladíkem zahovořil, poněvadž ho znal lépe než ostatní, ač také ta rozprávka ponejvíce domluv se lýkala.

Zazlvalť Strouhal Hladíkovi, že vodí svou ženu do továrny do práce. Každý den téměř

o to zavadili, ale vždy bez úspěchu, poněvadž jak padlo první trpké slovo, Strouhal ustal. Měl totiž Hladíka dosti rád, věděl, že je pořádný muž, šetrný a dbalý a mimo to srdce dobrého. Nechtěl se s ním znepráteliti. Hladík byl také jediný, který, nedbaje dost nevrlého mnohdy odbytí, užíval důvěrnějšího poměru ke Strouhalovi a zmínil se někdy o jeho ženě, ba leckdy také odvážil se poznámky, že by přece měli se usmířiti. Také dnes podobalo se, že chce nehledě k nevrlosti Strouhalově choulostivý tento předmět uvésti na přetřes, neboť obcházel stále kolem Strouhala, pošupoval čepici s ucha na ucho a pokukoval úkosem na zamyšleného nadtopiče.

Konečně se těsně u něho zastavil a chvíli odkašlával. Ostatní topiči jej pozorovali; jedině Strouhal nedbal.

»Poslyšte, strýče, jářku . . .«

Strouhal vzhlédl mlčky k Hladíkovi.

». . . mohla by vaše žena přijít zpátky?«

Již to vyřknul. Však si oddechl taky, bylo to kus práce. Teď jen čekal, co Strouhal řekne.

Ten vstal, máchl rukou a nevrle zabručel:

„Nemluvte mi o ní; již jsem vám to řekl několikrát.«

Topiči, kteří je pozorovali, jaksi sklamaně odvraceli hlavy a odkašlávali. Ale nač také čekali? To mohli vědět, že Hladíka odbude jak

jindy, a ten že druhého útoku se neodvází. Či snad přece? Rázem upjali zase svou pozornost. Stalo se něco neočekávaného.

Hladík znovu se zastavil před Strouhalem, založil si ruce a díval se naň nezvykle směle.

»A proč byste ji nechtěl vidět?« ptal se hlasem dosti pevným.

»Proč? — Protože ta ženská si myslí, že jsem takový jako první její muž, že jsem opilec a zbýralec a že mlčky se budu na to dívat, nechá-li se najmout od cizích do práce,« hlasitě odpověděl Strouhal. »Teď to tedy víte, a ne-trapte mě,« dokládal a počal choditi po kotelně, pozoruje stav vody.

Nenadál se toho nikdo. Myslili, že Strouhal Hladíka zakřikne; on však odpověděl; — a snad jedním slovem a vyhýbavě Odpověděl určitě.

V tom vešel z továrny do kotelny doktor. Chodíval vždy tudy zpět. Všichni jej pozdravovali. Toliko Hladík vyšel, aby se s ním setkal a ušetřil si výčitek stran ženy.

Doktor na pozdravy děkoval horlivě a právě u Strouhala se zastavil.

»Tak co, Strouhale, bude z toho něco?« začal přívětivě se usmívaje.

»Z čeho, prosím?«

»No, vždyť víte, že mi zemřela teta, paní Bernardová, která byla skoro vaší sousedkou.«

»Vím, pane doktore, vím!«

›Nu a prosím vás, co já s tím dědictvím mám dělat? Jsem svoboden, propachtoval bych vám tu živnost lacino. Vždyť jsem vám už o tom povídal. Vám by se to hodilo, je to skorem vedle, pomohlo by vám to. Dvě stě pachtu hravě z úrody vytlučete.«

›Když je to však přece nemožno, pane doktore!«

›A proč?«

›Musil bych mít — jinou domácnost,« pravil Strouhal po některém otálení.

›Což se vám žena ještě nevrátila?«

›Ne,« řekl Strouhal určitě, a pak dodal: ›Nechme toho, pane doktore, je to marno.«

›Jak chcete,« pravil doktor. ›Ale věřte, že se vám taková příležitost již snad nenaskytne. Vážím si vás a hned jsem na vás vzpomněl.«

›Vždyť vím, pane doktore, že dostanete pachtýřů deset za jednoho — a dají i víc.«

›O tom nepochybuji, ale je mi líto, že vy to nechcete, vžil jsem se již do té myšlénky. Nuž, není-li jinak, tedy dobrou noc! Snad se rozmyslíte.«

›Sotva, pane doktore! Pánbůh rač pozdravit, dobrou noc!«

Po tomto vyrušení počal zase Hladík, vrátiv se, kolem Strouhala obcházeti. Dřívější určité projádření Strouhalovo dodávalo mu smělosti. Nehodlal se vzdáti pokusu.

›Věřte, Strouhale,« začal po některém váhání, ›že co jste pravil, vaše žena více nemyslí. Aspoň teď již ne. Hledte, vždyť je dosti potrestána . . .« A Hladík zvednuv lopatu opřel se o ni a nahnul se ke Strouhalovi. ›Sama s třemi dětmi v cizí fabrice . . .«

›Má aspoň, co si přála,« podrážděn po té Strouhal. ›Když byla doma, pánilo ji dobré bydlo, to žebronila stále, abych ji dal zapsati do továrny. Teď tam je!«

›Ale zde ve fabrice by to bylo něco jiného. Zde by chodila s vámi . . .« A Hladík nahýbaje opřené tělo ku předu dotýkal se skorem Strouhala.

›Což jsem si vzal ženu, abych ji vodil do továrny!« rozkřikl se nadtopič, až Hladík rychle ucouvl.

›S vámi jsou těžké řeči,« drmolil v rozpacích, ›vy o tom jinak soudíte . . .«

›Jen proto jsem se mozolil dvacet let,« vpadl mu Strouhal týmž rozdurděným tónem do řeči, ›abych mohl mít jednou lepší domácnost než nějaký nádenník . . .«

›Arciť, my jsme nádenníci a vy pán,« ozval se rovněž podrážděně Hladík.

›Nemínil jsem vás,« konejšil hlas mírně Strouhal. ›Což vy — vy máte svůj barák, něco polí, a sám slušně si vyděláte . . . Ale právě proto nemusil byste sem vodiť ženu, obzvláště

teď, kdy je nemocna,« dodával zas ostřeji. Octli se na starém bojišti.

»O tom se neshodneme, brachu,« bránil se Hladík, »tomu já jinak rozumím. Či chcete, abych měl takovou bídu doma, jako Styblík, který ze zoufalství se chytil kořalky? — Věřte, Strouhale, jsem chudák, ale nechtěl bych snísti, co mu ta líná coura uvaří,« ujišťoval, pohlížeje otvorem ve dvířkách na oheň v peci.

»I co, všecko se může strávit,« ozval se blízko nich chraplavý hlas. Hladík se obrátil. Popelář Styblík stál za ním v otrhaných pomáštěných kalhotách i kazajce, se štětinatou hlavou i tváří, se zrakem vyjeveně vytrěštěným.

Vystoupil náhle z popelníku čtverhranným otvorem do kotelny a zaslechl poslední slova.

». . . jen když je čím zapít,« dodával a zakřivil rty k úsměvu.

»To vím,« usmál se Hladík. „Je na vás vidět, že jste právě zapíjel,« pravil utíraje si zástěrou čelo spocené od žáru a prohlížeje si sešlého Styblíka se zvláštním útrpným výrazem.

»A proč bych si nedopřál? že ne?« ospale obracel se Styblík k nadtopiči, který vypouštěl husté mraky dýmu ze své krátké dýmky.

»Já vím, že toho ženě v sobotu mnoho nepřinesete,« začínal opět Hladík, když Strouhal Styblíkovi neodpovídal.

»I co, přinesu, nepřinesu; co vám na tom sejde? Vy k tomu nepřidáte, no tak! — A kdy-

*

bych neutratil já, utratila by žena, tak je to jedno.« Tvář Styblíkova stáhla se k neobyčejně smutnému výrazu.

Bylo pravda, co Styblík řekl, ač každé slovo jeho páchlo líhem. Kdyby neutratil on, utratila by žena, která chodila tak otrhaná jako její muž. «Bůh ví, proč si Styblík tu běhnu vzal,» říkával Hladík. Byl Styblík za svobodna pořádný dělník, ale sotva si vzal svou ženu, která přišla někde z kraje sem, jako dělnice na kampaň, šlo to s ním s kopce. Byla hrubá, nečistá, nestoudná a drzá, jako by v sebe pojala všechnu špínu a bídu dělnických bytů, ve kterých se byla potloukala. A ta domácnost Styblíkova! To byl pelech, to nebyla jizba. A malé děti Styblíkovy v něm chřadly polonahy!

Kdyby byl dostal tu ženu Hladík, byl by ji sbil a donutil ji chodit do továrny. Ale Styblík byl z jiného kovu. Býval čilejší, ale těkavější, chápavější, ale vrtkavější. Hladík by si byl rozmýšlel vzít si za manželku ženštinu, kteráž před lety přišla s otcem svým do továrny, kde vykázali jim dělnický byt. Otec v kampani se opařil, osiřelá dcera zůstala v továrním bytě a chodila dále do práce. Styblík dojal její osud a pak její sličná tvář smělého, ba skoro drzého pohledu. Tvář rozhodla; nezkušený Styblík chodil za ní dlouho, netroufaje si s barvou ven. Když konečně se jí svěřil, a pravil to se vši vřelostí citu, který plál pod

jeho prostou kazajkou, podívala se naň směle, změřila si ho, stáhla koutky ústní ke spokojenému úsměvu a podala mu ruku.

Ale hned po svatbě začaly různice. Pošilhávala po jiných, toulala se, a vytkl-li jí to Styblík, osopila se naň a proud jejích slov neměl konce. Dal-li jí v sobotu všechny peníze, neměli již ve středu co jísti, a přece vydělal Styblík v kampani desítku týdně. Na šaty ovšem také nezbylo; chodili oba otrhaní; ona nic nespravovala.

Styblík od té doby mluvil čím dál tím méně a po dvou letech začal píti.

Jeho povaha postrádala houževnatosti k vzdorování, a jeho neštěstí potřebovalo zapomenutí.

V tom případě bývá lih obyčejným lékem.

A Styblík pil čím dál tím více. Domácnost jeho stávala se chlévem. Kusa nábytku v jizbě neměli, děti se válely na slámě, která páchla plísní. — V tom bytě měl Styblík nalézti po práci úlevy? Při té ženě v cárech a špíně, která děti tloukla a muži spílala jmény nejhoršími? — Nemožno.

Styblík musil píti. — A pil již stále. Dělnoci říkali, že již není střízliv nikdy.

Litovali ho, věděli, že příčinou toho jeho žena, radili mu v čas, aby ji vyhnal z domu, ale Styblík byl na to slab a pak — ji měl rád. Je to až k smíchu! — — Domlouvali mu, aby

nepil. Ale Styblíka by bylo umožilo hoře. Volil raději hynutí lthem.

Teď stál v kotelně jak hříšník kajicný. Vskutku vlas jeho pln popelu, i v obočí, řasách a vráskách žlutavé tváře utkvěl šedý jemný prášek. Rovněž v záhybech sešlého cajkového šatu, jehož díry hrubými stehy zašíval Styblík sám. — Tělo jeho přes tu chvíli nahýbalo se v pravo a zase v levo. Stěží na nohou se udržel.

»A což, Styblíku, vaše děti, ty necháte tak doma chřadnout?« ptal se popeláře Hladík.

»Nenechám, kmotře, nenechám,« těžkým jazykem hovořil Styblík, »jen jak budou větší . . .«

»Co s nimi pak uděláte?«

»Co s nimi pak udělám?« opáčil otázku Styblík, oklepávaje pravou dlaní popel s levého rukávu, »hm — to víte, že chci z nich mít něco pořádného . . .«

Topiči se hlasitě zasmáli, i sám Hladík.

»Co se smějete,« ozval se Styblík, a oči jeho zvolna otáčely se po přítomných. »To se rozumí, že chci z nich mít něco pořádného,« volal podrážděn. »Jeden kluk bude — truhlářem, druhý bude — krejčím . . .«

»A třetí biskupem!« dodával se smíchem Hladík.

Styblík se rozdurdil. Pozdvihl ruku, začal pěst a zahrozil proti Hladíkovi.

»Bodejž vás ďas,« křičel. »Z vás již nebude nic pořádného, a z vašich dělí také ne, ale z mých — to uhlídáte!«

Chtěl rychleji popojítí, zavrával však a dopadl na zdivo.

Topiči dali se do hlučného smíchu a obstoupili ho.

»Nechte ho,« rozkřikl se velitelsky Strouhal, který do té chvíle mlčel a kabonil se.

Obrátili se k němu a ustávali se smáti.

»A teď jděte dolů, Styblíku,« poroučel nadtopič, »ale chraňte se, abych vás tam nenašel spát někde v koutě. Až se vzpamatujete, promluvíme si.«

Styblík otvíral poklop, kterým byl vstoupil, a mručel jako pes, když je znepokojován při ohlodávání kosti. Když kladl nohu na žebřík, naklonil se povážlivě na levo, a kdyby se nebyl rukou zachytil o okraj otvoru, byl by dolů sletěl. Takto však udržel se na žebříku a zvolna slézal.

»Dejte tam dole pozor, ať hlavou nikde nenarazíte,« volal ještě za ním Strouhal, a když Styblík slezl, položil na otvor poklop.

»Nevím, že se mu můžete smát,« pravil pak k topičům kaboně se.

»Když chce mít z kluka truhláře, krejčího a Bůh ví, co ještě,« ozval se jeden z nich.

»Nic lepšího nemůže udělat,« ostře podotkl Strouhal.

»A proč vy jste se tedy nevyučil řemeslu, když je tak chválíte?« ostřeji tázal se onen muž.

»Proč?«

Tuto otázku opakoval Strouhal velice zvolna a obrátiv se k mluvčímu, zíral naň upřeně. Pak popošel, sklonil hlavu a pročešal rukou svůj mohutný vous, který mu spadl na vyklenutá, široká prsa.

»Proč jsem se nestal řemeslníkem?« opáčil zase znovu, chodě v myšlénkách od pátého kotlu k sedmému a zpět. Náhle se zastavil, upřel na topiče pevně oči a pravil: »Povím vám to.«

Stal se zázrak.

Onen Strouhal, který již dva měsíce téměř nepromluvil, chtěl dnes vypravovati, a že vypravovati uměl, věděli všichni; znali jej od dřívějšíka. Než se vzpamatovali ze svého údivu, Strouhal již usedl na ventil a počal.

III.

»Od deseti let potloukal jsem se po světě za prací,« mluvil z hluboka. »Nepřeji nikomu, aby měl zkusiti toho hladu a té psoty, co já vytrpěl. Protloukal jsem se celým Rakouskem, pracoval v lomech a později na drahách. Naučil

jsem se topit, když jsem byl v Sedmíhradsku, a odtamtud jsem přišel na Rus ke dráze jako topič. Tu nastaly teprve pro mne lepší časy —

Strouhal byl již v proudu. Mluvil hlasitě, tak že ho bylo slyšeti po celé kotelně. Mluvíval-li, vše chodívalo jako na drátkách, hodiny topičům ubíhaly, a než se nadáli, bývala tu půlnoc. Někdy i úředníci přišli a poslouchali. Byli rádi, vypravoval-li nadtopič, poněvadž neměli starosti o páru, nikdo z topičů neklímal, mlčky a rychle každý prohrabal svou pec, aby mnoho neztratil ze Strouhalovy řeči. Uhlíři jeli s malými železnými vozíky, vrchovatě drobným černým uhlím naplněnými, co nejtížeji a rovněž s vysypáním nadělali co nejméně hluku. Spěchali, aby pak na hodinu mohli zasednout a také poslouchat.

»Projížděl jsem na své lokomotivě svět křížem a viděl tak leckteré země,« pokračoval Strouhal. »Vydělal jsem až deset rublů týdně a uložil hezký groš stranou. Již tehdy pomýšlel jsem na to, že se vrátím do Čech, najdu si tam ve fabrice práci, koupím barák a vyhledám ženu. Vlastně měl jsem již jednu za lubem.

Na svých potulkách světem vrátil jsem se třikrát do Dravína, kde jsem se narodil a v zimě vždy na osm neděl do školy chodil, a tam zalíbila se mi Mařena Klasova, z druhého baráku v pravo, jak se vejde do vsi z okresní silnice.«

Zapaluje vyhaslou dýmku Strouhal se odmlčel. Zapáliv vstal, přešel kotelnu a otevřel u prvního a pátého kotlu ventil. V kotelně bylo nyní takové ticho, že slyšeti bylo pravidelný chod staré napáječky, jejíž ucpávkou u parního válce unikala slabým sykotem pára. Strouhal vzal klíč, šel k ní a počal utahovati šroub, ale bez výsledku.

›To nejde víc utáhnout,‹ ozval se Hladík, ›musí se tam dát nové konopí, staré bude spáleno.‹

Strouhal neodpovídal. ›Zamette trochu to uhlí, ať se nepovaluje a nerozšlape!‹ nařizoval uhlířům a znovu se zamlčel.

›Ta Mařena Klasova, to jest snad vaše žena?‹ ptal se po chvíli nesměle topič Veselý.

›Je,‹ přiznával krátce Strouhal a odmlčel se.

Také ostatní umkli. Hladík pošupoval čepici se strany na stranu. Takového sdělení neočekával; zarazilo jej. Znal sice rodinné poměry Strouhalovy nejlépe ze všech topičův, ale tohle dosud nevěděl. Utvořil si soud o jednání Strouhalově, ale toto přiznání valně tím soudem otřásl. Vzal si tedy Strouhal svou první lásku! — A za jakých poměrů!

Před půl rokem jako vdovu po nádenníku se čtyřmi dětmi, z nichž nejstarší hoch ještě do školy chodil. A sám si pro ni tehdy zajel, až někam za Plzeň. Všichni se tomu divili, ba

někteří říkali, že ten nejstarší hoch jest jeho synem. Ale nebyl, to Hladík věděl. — A co vše Strouhal schystal, než se oženil! Přišel do cukrovaru Rybnického přede dvěma roky, zároveň s panem ředitelem z akciové továrny Labětínské. Pan ředitel měl Strouhala velmi rád, zvykl naň za těch devět let, co byli spolu v Labětíně. Byl ještě adjunktem, když Strouhal z Ruska tam přišel a místo nadtopiče přijal. Přál mu ve všem věda, že Strouhal nejen slušnou částku peněz z Ruska si přivezl, nýbrž že ji ze mzdy pilně rozmnožuje. Často mu říkal, že má již čas, aby se oženil, ale Strouhal jakoby neslyšel, ač se všech stran jej upozorňovali tu na to, tu na ono děvče. A byly mezi nimi holky s penězi ze slušných živností, neboť úspory Strouhalovy páčily se na půltřetího tisíce. Tak bylo Strouhalovi již čtyřicet, a on stále svoboděn. Teprve nedávno koupil ke všeobecnému údivu v Rybnicích pěkný domek s několika korce polí, slušný nábytek do dvou pokojův a náčiní do kuchyně, ano i obrazy a hodiny za sklem na zeď pověsil. Ptali se, proč a nač, soudili, že běží o ženitbu, hádali již na to i ono děvče z okolí, ale Strouhal mlčel a mlčel. Až když přivezl si statnou as pětatřicetiletou ženu, kteráž dosud mohla krásnou slouti, ač tváře měla pobledlé a čelo jako by zvykem často do vrásek skládala — až když domek oživil se křikem a smíchem čtyř dětí, upokojena byla zvědavost

obyvatelů Rybnických, ač dosud se hádali o to, kdo ta osoba je. Strouhal ani žena jeho se tím netajili, a tak záhy se dověděli, že Strouhalka byla vdovou po dělníku v Dravínském cukrovaru, a že sama v továrně pokud mohla pracovala.

Ale teprv dnes se dověděli, že jmenovala se kdysi Marie Klasova, a že Strouhal ji znal již dvacet let.

›Vzal jste si tedy ženu z lásky?‹ dovolil si Hladík nesměle podotknouti.

Strouhal jen máchnul rukou a neodpověděl. Stál zamyšlen tak, že i kouřiti zapomněl.

Hladík vrozeným bystrozrakem zpozoroval pohnutí, které Strouhal sám v sobě vyvolal svým vypravováním.

›Teď jest čas,‹ myslil si. ›Musím toho do-
cílit;‹ i počal kouti železo, dokud bylo žhavé. Neodpovídáním nadtopičovým nedal se odstrašiti.

›A to ji máte, Strouhale, jistě dosud rád?‹ řekl polohlasitě a hleděl Strouhalovi do očí.

Dlouhý vous nadtopičův stal se plnem jeho pravice. Začerněné prsty jím projížděly, cuchaly a tahaly jej zimničně, ale ústa zůstala němá.

›Mohl byste ji zase vzít k sobě,‹ naléhal Hladík, a hlas toho začerněného muže ku podivu změkkl. ›Jestli vám i ublížila, věřte, že to tak nemyslíla. Kdybyste ji viděl, jak je utrápena, a sotva na vás vzpomene, slzy jí vyhrknou — — ‹

›Vy jste ji viděl?‹ jaksi těžce vypravil ze sebe Strouhal, a ukazováček jeho navinoval celý pramen vousův, až se octl téměř u brady.

›Byl jsem včera v Truchlíně na jarmarce, šel jsem taky do fabriky, viděl jsem ji — dělá v řepníku — je všecka utahaná. Prosím vás, čtyři děti s sebou mít a živit je z padesáti krejcarův — —‹

Strouhal vjel také levicí do vousů, kníry uchytil dolním rtem a začal je hrýzti.

›Strouhale, dejte si říci,‹ naléhal znovu Hladík. ›Řekla mi, abych vás prosil . . . vidíte, tak se pokořila, čeká jen na slovo a přijde a poprosí sama —‹

Strouhal mlčel.

›Vidíte, jiná za vámi by přišla, plakala, spílala, hrozila by — a ta vaše — čeká — až jí odpustíte — —‹ a hlas Hladíkův se třásl.

›Tak ať přijde!‹ vyrazil ze sebe náhle Strouhal hlasem k nepoznání změněným, a vyprostiv rázem své prsty ze své brady, až jednotlivé vousy zůstaly na nich navinuty, vjel jimi mžikem — do očí . . .

IV.

›Pro živého Boha, Strouhale, co to dnes v té kotelně děláte?‹ S těmito slovy vrazil adjunkt Stuchlý téměř bez dechu do kotelny.

»Stroje se mi zastavují, var nemůže dovařit; ptám se, co to? — Žádná pára, málo páry,« křičí se na mne se všech stran. — To se mi ještě u vás nestalo — —• dodává s výčitkou Stuchlý.

»Račte odpustit, pane adjunkte,« mluvil trhaně Strouhal odhrnuv zvlhlé prsty od očí, »za čtvrt hodiny bude páry dost. Nehoršete se, stalo se to — poprvé a naposled.« — Ani se nevědělo, týká-li se odpověď ta ženy nebo páry.

»Ale že jste to nechali tak daleko dojít?« mluvil již mírněji adjunkt.

»Člověk tak někdy v životě, pane adjunkte, se zapomene, a pak lituje. Ještě dobře, když se to dá napravit — —•

»Hoši, jeden po druhém si vyhrabte a nahodte, a rychle ať to jde!« hlasitě zvolal Strouhal, když adjunkt odešel.

»Povím vám něco veselého z Laběťtínského cukrovaru,« oznamoval hlasitě, a tvář jeho se usmívala.

Topiči jako vítr, a Strouhal spokojeně pokuřuje mezi nimi teď popocházel. Za čtvrt hodiny v kotelně jen hučelo. Nejvíce Hladík se tužil, tvář mu jen hořela. a malé, těkavé oči pod hustým obočím jen hrály.

Pojednou se u něho Strouhal zastavil a položil mu ruku na rameno.

»Jděte se podívat do popelníku, co dělá Styblík,« pravil mu.

»Beztoho že pije,« ozval se Hladík a utíral si pot s čela.

»Nechcete-li, půjdu tam sám,« a již zamířil Strouhal k poklopu.

»Ale nechoďte, vypravujte raději,« domlouval topič

Strouhal však odšoupl již příklop a slézal dolů. Octl se v tmavé chodbě a musil jíti skrčen; jakmile se zapomenul a vzpřímil se, padal mu se stropu na krk drobný popel. Šel, ohmatávaje vlhké stěny. Tam dále na rohu zavěšena byla lucerna a mdle svítila, tak že panovalo v nejbližším okolí pološero. Bylo lze rozeznati jednotlivé nízké výklenky, kam s roštů sléтал drobný, žhavý popel. Teď jedním výklenkem náhle šlehlo světlo. To jeden z topičů vyhraboval, a popel s deštěm jisker padal dolů. V pádu tu tam z něho vyšlehl plamének. Pak dopadl na hromadu šedého popelu, jako kdyby záplava červánku padla na pískovcové skály. Tam rudě žhavé strusky zvolna uhasínaly a zbyla z nich jen škvára.

Strouhal chtěl jíti dále, ale kopl do něčeho; shýbl se a nahmatal tělo lidské.

Styblík ležel před výklenkem a, jak se zdálo, spal.

Strouhal jím zatřásl.

»Co — co má být? — Dobře — už jdu —« zamumlal Styblík a počal se zvedat, ale jaksi netečně.

»Vstaňte,« přísně zavolal Strouhal.

Do popeláře jak by vjel život. Šedá jeho postava narovnávala se, pokud tomu dovoloval nízký strop.

»Tak vy místo abyste vyvážel popel, zde spíte?« počal Strouhal.

»I nespím — ba ne — to jsem jen — tak — odpočíval,« a Styblík zívá a mruží si oči, při tom tělo jeho kleslo ke zdi hledajíc opory.

»Člověče, jak se jen můžete tak spít? Vždyť vy jednou přijdete k úrazu. Pamatujte přece na děti!« začínal Strouhal své obvyklé kázání.

»Ba, ba,« bručel Styblík.

»Vystěhujte se ze svého brlohu doma — z té špíny. Dokud tam budete bydlet, neza-
necháte pítí.«

»Ba že — pravda,« odkašlával popelář.

»A tu běhnu vyžeňte od sebe. Ta je vaše neštěstí.«

»To je, to je,« vzpamatoval se náhle Styblík, jak kdyby se něco dotklo jeho vědomí kouzelným proutkem.

»Kdybyste si ji nebyl vzal, nebyl byste tak klesl, Styblíku!« mluvil Strouhal, a hlas jeho pozbyval přísnosti, a jakési nepatrné chvění jevílo pohnutí.

»Nebyl bych klesl, nebyl. Jsem bídný, vím, vím. — Jaká pomoc! — Už se to nezmění,« se zarytým přesvědčením odpovídal zase Styblík.

›Není ještě pozdě, Styblíku.«
›Ba je.«
›Není, věřte Přestanete-li pít, pomohu vám.«

›Marno.«
›Vzmužte se jen. Promluvíme o tom ráno cestou.«

›Promluvíme.«
›Ale teď, prosím vás, člověče, hleďte si práce, a otevřte oči, ať do ničeho nevrážíte.«

›Nevrážím. Znáám to zde. Jsem tu na šestý rok.«

›Vím to. Ale co by to vše bylo platno, kdybyste to tak prováděl, jak poslední dobou. Vyženou vás. Nemohl bych se více přimlouvát.«

Styblík mlčel.

›Promluvíme tedy ráno o všem. Nechám vás tu. Dejte pozor a nepijte.«

›Budu vyvážet popel,« sliboval Styblík, když Strouhal již zase lezl po žebříku nahoru. Jak otevřel příklop, dolehl do popelníku hluk železných vozíků jedoucích s uhlím a přirážení dvířek pece.

Pak se příklop zavřel a nebylo sem slyšeti nic než časem škrábání prohrabováčův o rošty a temný hukot páry.

Styblík byl rád, že byl zase sám. Zdálo se však, že chce svůj slib prováděti. Zvedl lopatu se země a zašel shrben do výklenku. Počal na-

kládati popel s části ještě žhavý do kolečka. Kolem něho točily se ohnivé jiskry.

S počátku nahazoval, jako by spěchal, čím dál tím více ochaboval, až konečně postavil lopatu a opřel se o ni. Hlava se klonila níž a níže . . .

»Tak že bych přece se ještě mohl zmocit?« bručel. »Marno! — Ženu vyhnat? — Zaslouhovala by to. — Na všem vinna, na všem.« A Styblík sáhl do záhradří a vytáhl láhev. Odstranil zátku a pil, pil dlouho, hlavu na zad kloně a nohy v kolenou ohýbaje.

»Aáh,« oddechl si, a zaklátil tělem. »To je dobré — to. — Toho se — už nespustím. — Zapomínám na všecko — na děti — na ženu . . . Bodejž ji ďas. — Ať mě vyženou — a co Strouhalovi po tom . . .? Jemu — se to mluví . . .«

A zase sehnul Styblík hlavu níž, a nohy stále více ohýbal. Tělo jeho se klonilo na stranu a oči se přimhuřovaly . . . najednou ztratilo bezvládné skorem tělo jeho rovnováhu a Styblík padl na horký popel.

V pádu zbytek kořalky na sebe vylil.

Zůstal ležet, neprobudil se. — —

Neprobudil jej rachot nad ním, nehnul sebou ani když žhavý kus škváry padl na jeho zmaštěnou kazajku, z které počalo se kouřiti. Kouř tenkým praménkem kroužil nad ním a vinul se k jeho hlavě. Za chvíli vyšlehl plamen; kazajka chytla . . . oheň zasáhl místa politá

lhem a vzplanul. Plál mocněji a mocněji. Styblíkovo tělo se zahýbalo, začalo se vzpřimovati, konečně vstalo . . . V rudém svitu tvář Styblíkova přijala na se hrozný výraz. Oči byly vybouleny, vlasy zježeny, ústa se otevřela a hned po té ozval se výkřik. Hořící muž prchal z výklenku se vzpřímenou hlavou a otevřenými rty. Narazil však čelem o kraj klenby a padl zpět na popel, celou šířkou svého těla, které olizovaly plamenné jazyky. Po chvíli vzhála se i násada vedle něho ležící lopaty . . .

V.

›Málem jsme, hoši, zapomněli na ten Laběťtínský cukrovar,« zahovořil náhle Strouhal, když se z popelníku vrátil. ›Nu, je ještě čas na to,« dodával a usednuv na ventil počal zvolna kroutiti si kníry.

›Bylo to druhý rok, co cukrovar Laběťtínský stál. Tamní topiči,« počal pak, ›byli také dobří hoši, veselí, ale upřímní. Měl jsem je rád. Hodili jsme se k sobě. Všichni od maličkosti takřka v továrnách pracovali. To víte sami, že to není právě příjemné, když vám cizí lidé do kotelny chodí, za vás se postaví, tak že ani pořádně prohrabati a nahoditi nemůžete. A do nového cukrovaru se akcionáři jen hrnuli. A to znáte, jací mezi nimi nuzáci. Některý sotva

*

jednu akcii měl, a bratr neb syn jeho v řepníku řepu skládal, a přec si také takový vlezl do kotelny a začal se vyptávat. Nejprotivnější byl nějaký baráčník Vydra, ten skoro denně k nám přišel a také dovnitř zacházel. Pochopíte, že to panu řediteli, který byl tehda ještě adjunktem, nebylo také milé. ‚Musíte ho nějak vyplatit, Strouhale, ale opatrně,‘ pravil ke mně, ‚aby nám sem stále nelezl a nevykládal svých rozumů.‘ Věděl jsem, že pan ředitel je dobrá kopa a leccos mi promine, ba vyvedu-li to šikovně, že se ještě zasměje a nějakou tu hodinu přes čas mi připíše. A tak počal jsem přemýšlet, kterak bych Vydru pořádně vyplatil.◀

Strouhal bystře rozhlédl se kolem, jako by vyčísti chtěl z tváří naslouchajících topičů dojem svého líčení. Pojednou zraky jeho zadívaly se ke dveřím, kterými vcházelo se k napájecím kotlům. Zahlédl za nimi modrati se sukně. Naklonil se více a spatřil děvče, v lehký šat oblečené, bosé a bez šátku. Byla to Barča Truhlářova od řezaček; přikradla se nepozorovaně, patrně před malou chvílí.

›Co pak tam děláš, Barčo?◀ zavolal.

›I nic, šla jsem pro trochu teplé vody.◀
Strouhal již byl u ní.

›A do čeho's ji chtěla nabrat?◀ ptal se vída, že nemá nádoby.

Zapýřila se. V tom zpozoroval Strouhal, že za napájecím kotlem někdo se skrývá.

Již ho chytl za rukáv.

›Aha, Toník Burešův a Barča se tu scházejí,« pravil, sotva taje úsměv nad jich rozpaky.

›Jděte jen zase dovnitř, děti, hubičku si dáte až ráno cestou.«

Baruška i Toník byli však již ze dveří.

Přerušiv tak sladkou chvíli tajné milostné schůzky za hukotu strojů, vrátil se Strouhal do kotelny a ochotně pokračoval ve svém vypravování.

›Jednou mě tak napadla dobrá myšlénka. Vydra přišel do kotelny, díval se na všechny manometry, jako by tomu rozuměl, a oprašoval stále pravíci levý rukáv, což bylo jeho zvykem, chtěl-li počítí nějakou rozprávku.

Po chvíli se u mne zastaví. — Jako by v rozpacích žmolím čepici v rukou a klopím oči k zemi.

›No, Strouhale,« ptá se s vysoka. ›Nějak se mi zdá, že to není v pořádku. — I, ono by to všecko šlo, a dobře by to šlo, jen ten komín kdyby nebyl tak vysoký. — Komín že je vysoký?« po té on. ›Říkal jsem to hned; věděl jsem, že to nebude dělati dobrotu. No, a jak, nebohť vám to dobře? Spálíte snad mnoho?« — I to zrovna ne, pane Vydro, povídám já. Právě tím líp to hoří, protože má komín výborný tah, pro nás topiče je to dobré, ale pro cukr! povídám a zamlčím se. — Jak to, pro cukr, jak to?« vyzvídá Vydra. — To jsou těžké věci —

pravím — o tom se nemůže mnoho mluvit. Člověk vidí tak ledacos, ale musí držeti jazyk za zuby, chce-li se udržet v místě. — Vydroy oči jen svítily a tváře teplem v kotelně přecházely do fialova. Chopil mě za ruku a táhl stranou do kouta.

„Povězte mi všechno, co se děje. Víte, že mám ve fabrice peníze a že se o to všechno musím starat. Chybí-li někde něco, musí se tomu udělat přítrž. Nebojte se nic a řekněte mi všechno. Kdyby vám měl někdo něco ve zlé vykládat, tak se vás zastaneme. V naší fabrice vám nikdo nesmí ukřivdit.“ — Pane Vydro, já vám to tedy řeknu, ale prosím vás, ani slova nikomu nevyzrazujte — povídám tajemně. — „O to se nestarejte, brachu, jak vám povídám, ani vlasu!“ — a tvář Vydrova všechna již hořela.

Poslyšte tedy! — začínám. — Onehdy v noci jsme viděli s topičem Horalem, že něco z komína lítá a padá na zem. Myslili jsme, že to popel. Jdu tedy přivírat klapku, tak jak jsem tehda byl, bez čepice; najednou mně to vlítne do vlasův, a když se vrátím zpět a rukou vlasy chei pročesnouti, pozoruji, že to — cukr. Měl jsem ho plnou hrst.

Když jsem to Vydrovi řekl a naň se podíval, měl jsem co dělat, abych utajil smích. Ústa měl otevřená, oči vypouleny, tváře purpurové, prsty na rukou roztaženy. Dívám se tak naň a pokyvují hlavou. Je to bída! vzdychám.

„A co jste s tím cukrem dělali?“ ptá se mne za hodnou chvíli Vydra.

I, co jsme dělali! — po té já. Co vítr neodnes, jsme zametli a odnesli, ale kolik pak toho tam zbylo? Ani ne půl centu. — „Půl centu“ — rozkřikl se Vydra — „to je hrozné — to je strašné — to musí přestat“ — vyřázel ze sebe. — Pro Boha, pane Vydro, chlácholím jej. Jest-li vás někdo uslyší, přijdu o místo, prosím vás, jen tiše, a neříkejte o tom nikomu nic. Nejlépe by bylo, kdybyste se sám přesvědčil.

„Což pak ještě lítá?“ ptá se zděšeně Vydra.

Ještě — pravím — a zejména, když je vítr a padá sníh

Vydra se stišil, upjal kabát a podával mi ruku. Bylo to poprvé. Ucítil jsem na své dlani zlatník. — „Na tabák,“ šeptá, „na tabák — že jste pověděl. Až něco takového zase budete vědět, jen řekněte bez pobídky. — Jste poctivý člověk, Strouhale. Však my na to přijdeme, co to je! Já to vždycky říkal, že to s tím komínem nepůjde, tak vida, teď to mají. — Můj Bože, a tolik cukru! Tomu se však musí v naší fabrice učinit přítrž, Tak to déle netrpíme!“ — mluvil Vydra a tloukl holí o cihlovou dlažbu, odcházeje z kotelny. Neřekl jsem ovšem nikomu ani slova.

Týden potom bylo k večeru počasí, že by nikdo ani psa ven nevyhnal. Najednou zpozorují, že u komfna stojí člověk v kožichu.

Dívám se, kdo to. Vydra. Sníh sotva dopadl, hned roztával, tak že baráčník stál po kotníky ve vodě, vítr mu hnal vlhké, placaté vločky do tváře, ale Vydra ze všeho nic si nedělal, naopak obracel obličej ještě vzhůru a měl jej od sněhu už všecek mokrý.«

»Neslyšeli jste nic?« obrátil se náhle Strouhal k topičům a vstal.

»Nic,« zabručeli skorem všichni.

»Tak se mi zdálo, jakoby někdo vykřik'.«

»I to snad ve varní síni některá holka za výskla.«

»Z varní síně ne, ale tam pod námi, v popelníku.«

»I to se vám zdá, jen povídejte dál.«

»Buďte tiši chvíli...« nařizoval Strouhal. Umlkli, a onen z topičů, který právě vyhraboval, ustal.

Naslouchali všichni. Nebylo slyšeti než pravidelný chod napáječek a hukot páry.

»Tak vypravujte, Strouhale,« ozval se po chvíli nedočkavý Hladík. Strouhal usedl zas a pokračoval:

»Vydra také někdy nastavil dlaně a chytal vločky, pak je prohlížel a vždy jen hlavou zakroutil. Aha, hledá cukr, pomyslíl jsem si. Teď je čas dojít k panu adjunktovi. Šel jsem a řekl, co se stalo. Smál se, to se rozumí, a šel se hned na Vydru podívat. Nejdřív začal z daleka, a pak čím dál tím prudčeji dorážel, až

se Vydra ze všeho vyzpovídal. Pan adjunkt, smích ovšem sotva taje, vysvětloval Vydrovi, že to není nijakž možno. „Jak jste to jen mohl věřit — vy, tak rozumný muž!“ slyšel jsem ho mluvit. — „Co to tedy bylo, jak se jen Strouhal mohl opovážit mně cos takového napovídat? Což myslil, že na to nepříjdu? To se mýlil, já mu dokážu, kdo jsem“ — hrozil Vydra. — „To máte ten náš hloupý dělnický lid, pantáto, krom své lopaty a prohrabováku nerozumí ničemu. Svede páté přes deváté. Nebožtík ten tam, nožičky sem tam. To neřekl nijakž schválně, z pouhé hlouposti, věřte mi.“ — Co takto mluvil, vedl Vydra kotelnou do továrny. „Jste vy nerozuma, Strouhale!“ volá na mne. — „Což nevíte, že komín není v žádném spojení s půdami? A že takovou věc ještě povídáte?“ udiveně se tázal. Mlčel jsem upíraje zrak do země. „A to jste nadtopičem“ do smíchu se nutí Vydra. „A na konec jste si snad nemyslil, člověče, že jsem tomu věřil? Inu, vám by se to podobalo,“ a usmál se tak zvláště, jako kdyby mého slabého rozumu litoval. — Víckrát mi nepáchl do kotelny. Jiní tam sice chodili a vypravovali si se smíchem o Vydrovi, ač nebyli o nic lepší.◀

»Ale teď byste to, Strouhale, nemohl říci nějakému sedláku, co jste namluvil Vydrovi,◀ ozval se topič Veselý.

»Ale tehda věřili, co jim kdo řekl. Měli cukrovar druhý rok.◀

VI.

V tom otevřely se dvěře, které vedly do místnosti před kotelnou, kde stály napájecí kotle a rezervní napáječka. Bylo tam příjemné teplo a dosti místa. Ženy, báby i holky, všechny zabaleny ve vlněných šátcích a jupkách, s hrubými zamazanými botkami na nohou, vhrnuly se do vnitř a usazovaly se na zemi, poblíž napájecích kottů. Dělnice ty šlapaly venku řízky; chůze po mokřých řízkách, když v noci mrzne a padá drobný sníh, jak právě tehda, není nic příjemného. Ty ženské volným krokem, ruce v rukávech zastrčeny, chodí po nich, povídajíce si. Když rozhovor stává se zajímavým, ustanou na chvíli v chůzi a pokyvují hlavami. Někdy dají se do hádky, a tu jest nejlépe, uchýliti se stranou, neboť křik, slova a spílání, které k uchu dorážejí, jsou přímo nesnesitelný.

Teď odpočinou si zde od dvanácti do jedné hodiny a ohřejou své skřehlé, hrubé, namodralé ruce, které sotva drží tu skývu chleba, v jejímž vyhloubeném důlku skrývá se špetka másla neb tvarohu. Některé přinesly si ve džbánkách kávu a ohřívají ji v kotelně. Však nejsou tu všechny. Některé z těch žen a dívek roztrousily se po továrně ke svým mužům neb otcům. Tak usedla na schodech v kotelně žena Hladíkova. Nad kotly v rohu uschovala si hned v šest hodin

košík, který teď snesla dolů a vyndala z něho dva džbánky, nahoře šátkem ovázané. V jednom z nich byla polévka, ve druhém káva. Onen podala muži a z druhého sama počala nabíratí lžící chléb, jež byla do kávy nalámala.

Dojedši uschovala džbán do košíku, postavila na schod vedle sebe a položila pak hlavu v dlaně. Přivírala zvolna oči, za malou chvíli hlava mimovolně níže se sklonila a Hladíková počala dřímat. Však netrvalo to dlouho, zbudil ji prudký kašel. Podepřela ruce v boky a všeka sebou klátila, v oči jí vstoupily slzy a tvář červenala.

›Máte hodný kašel, měla byste se šetřit,‹ pravil k ní Strouhal.

Neodpovídala, jen zástěrou utírala si spoceně čelo.

›Neměla byste teď ani chodit do továrny.‹

›Co bych dělala doma?‹ ptala se Hladička.

›V baráku pořád dost práce a na děti pořád správká.‹

›To si odbudu ve dne.‹

›Ale nic si neodpočínáte...‹

›Mám toho dost, když si lehnu po obědě a spím do pěti.‹

›A jak dlouho to chcete tak vydržet?‹

›Jak dlouho? Pan doktor mi dnes řekl do jara,‹ řekla zcela lhostejně. ›Už to nějak dotáhnu!‹

›A což vaše děti a váš muž... kdybyste zemřela?...«

›Vždyť toho tak moc nevydělám, a neubude jim příliš.«

›Tak vy na to pohlížíte jen s té stránky? Ale vždyť ztratily by děti též matku, muž manželku.«

›Na to nemá člověk času myslet. Však se beze mne užíví a řeknou: „Aspoň se již nemusí tahat.“

›A což nemáte ráda své děti, že byste je tak snadno opustila?«

›Kdo by mně to mohl říci?« ozvala se prudce žena. ›Starám se přece o ně, aby neměly hlad, nechodily roztrhány a nebylo jim zima. Co mám dělat víc? Mazlit se s nimi? To můžou dělat paničky, ale ne my.«

›Ale aspoň trochu se s nimi obírat, mluvit s nimi, přemýšlet, co s hochem, až vyroste... «

›Jaký jste to jen člověk? Co bych s nimi mluvila, není na to kdy; co potřebují vědět, řeknou jim ve škole, a modlit je naučí velebný pán, pást husy a kozy se naučí samy a pracovat je naučí ve fabrice.«

Ta žena mluvila tak přesvědčivě, jako by opravdu jinak nemohlo býti, jako by tím, když děti se nají, napijí a nechodí roztrhány, byla odbyta povinnost rodičův. A co cit, co láska, co víra a co naděje v život? Kdo tyto věci v srdcích těm dětem probudí, kdo vdechne v ně teplo,

kdo ducha, světlo? Což to dítě Hladíkovo mělo jíti v životě chladem a tmou? A jednou má založiti zase takovou rodinu, v jaké vyrostlo? Což byla to rodina, tato společnost lidí různého věku, z nichž starší vykonali svou povinnost, když mladší nezahynuli, a mladší, když jednou slušně pohřbí své rodiče a rakev zaplatí svou prací? —

A taková byla domácnost Hladíkova. Neměli bídy jako jinde, v kamnech v zimě oheň nevyhasl — ale kde byla láska? Když přišel otec domů, pracoval ještě na poli neb na dvoře, aneb opravoval něco na stavení, na chlívkou neb na kolně, matka po dvanáctihodinné práci obstarávala teprve chvatně jídlo a prádlo, spravovala, čistila, aby přece obydlí k čemu vypadalo, a to s takovým chvatem, že na dítě se osopila, vstouplo-li jí do cesty. A proto děti se jí vyhýbaly a rovněž otcí. Že by rodiče na ně jinak byli promluvili, než nařizující holce, aby přebrala hrách, neb hochu, aby vyhnal husy, děti se nepamatovaly a samy s otcem a matkou jinak nepromluvily, leč tázajíce se, zda mají večer jíti na trávu neb donéstí vody na prádlo, tak jako by se tázaly kteréhokoliv souseda z obce, u něhož by sloužily. — V otcí a matce viděly jen dělníky, kteří se lopotí do únavy, a od nich již záhy učily se lopotiti taky stále a bez reptání. Zajisté že ani dost málo nepřekvapilo nejstaršího hochu a dceru, když jim

otec pravil: »Budete chodit do fabriky.« Věděli, že tomu neujdou, a nepřemýšleli o tom, zda je to nutností. Neviděli před sebou nikdy příklad pravého života rodinného, a od té doby, co chodili do továrny, tím méně. Případly-li v témdni na rodiče noční šichty, chodili oni ve dne a naopak, tak že se s rodiči nevádali skorem. Toliko když je zastihli na pět minut při střídání, ptali se jich: »Co nového ve fabrice?« více od nich věděti nechtěli, to jim stačilo. Aby se ptali, jak se rodiče mají, ani jim nepřipadlo, na to není v té rodině času. Až oni kdysi budou mítí děti, nebude to u nich jinaké, a nepocítí ani touhy, aby bylo lépe; vždyť na tento život zvykli a jiného nepoznali.

Je to smutné.

»Je to smutné,« zavzdychl také Strouhal. Rozjímal podobně. Ale tento člověk, který nepoznal rodičů, měl o rodině jiný pojem... Jak to přijde? Nedovedl si to vysvětliti, ale tolik věděl, že taková rodina by mu nedostačovala. Kdy vzbudily se v něm větší nároky? Snad tehda, kdy projížděl na lokomotivě rozsáhlé mrtvé stepi ruské, aneb kol skal kavkazských. Velikolepá příroda vždy budí v srdci touhu po volnosti, vždy budí smělejší myšlenky... kdežto pod tím stropem Hladíkovy chaty, jenž střídal se s vysokým černým stropem tovární budovy, plameny hasly. Ať tomu bylo tak neb jinak, Strouhal cítil uspokojení z toho, že měl touhu

po něčem lepším. A již myslil, že touha bude splněna. Vzal si ženu, kterou miloval, ale ta žena mu nerozuměla. Ta žena chtěla býti dělnicí místo hospodyní, děvečkou místo manželkou.

Strouhal se zamyslíl . . .

Ta žena přijde po druhé k němu . . . snad již zítra . . . a Strouhal níž a níže klonil hlavu . . .

Stál zrovna proti místnosti, kde stály napájecí kotle; viděl na zemi seděti ženštiny, které teď požívše svého chleba v pozdní hodině noční na polo klímaly, unaveny prací. Jakmile ponocný zapíská jednu hodinu, přijde, zbudí je, a ony na polo ještě v spánku vytratí se zdoluhavým krokem z té teplé místnosti ven, na dvůr, a až do šesti hodin ráno budou tam tlapati. Také zde byly dělnice z řepníka, které sem odskočily. Hle, ta jedna z nich je matkou čtyř dítek. Možná, že právě v tu dobu v cukrovaru sousedním sedí na zemi jeho žena právě tak, s rukama v klíně a hlavu skloněnou, a vzpomíná tak na něj jako on na ni.

Ale proč tam šla? — On nechtěl takové ženy! Tak dlouho strádal, tak dlouho šetřil a čekal, aby mohl si zařídit domácnost, aby když přijde domů mohl zasednouti vedle ní do čistě upravené jizby, rámě kolem pasu jí ovinout a nakloniti se blíže k ní, a zatím . . .

Ona chtěla býti takovou, jako jedna z těch, které zde sedí. Ona nechtěla rodinný krb — chtěla továrnu .

Můj Bože, a zase přijde . . .

Změnila-li se, pochopí-li jej?

On tak se na to těšil. Nejkrásnější chvílí jeho života bylo, když říkal jí: »Budeš mou ženou, čekal jsem na tebe a zasloužil jsem tě. Budu otcem tvých dětí — a jsa tvým manželem a jejich otcem, budu odměněn za veškeré strádání let mladých.« Doufal v klid, a zatím přišla bouře.

Právě vstoupil do kotelny dozorce z řepníka.

»Bernardko, necivte zde a jděte si k práci. To by každá se chtěla vyležet ve fabrice,« volal drsně na onu ženu, která byla matkou čtyř dětí.

»Je to holota,« dodával obraceje se k Strouhalovi. Ale ten klonil hlavu níže a níže.

Snad teď právě dozorce v Truchlínském cukrovaru rozkřikuje se tak na jeho ženu, snad o ní říká totéž.

O ní — o Strouhalce! —

O té, která má jeho jméno; o jeho ženě!

Nadtopič nepozoroval ani, že ženské již zvolna se vytrácel a že dýmka nadobro mu vyhasla a schladla.

Dřívější dobrá míra byla ta tam.

Když po dlouhém odloučení zase počínal věřit ve smír se svou ženou, jak vytryskl jeho humor. Humor je známka duše nezkažené. V kom uchovala se špetka citu, má také aspoň špetku humoru.

Ale náhle humor vymizel. Vzpomněl si na její bídu, vzpomněl si, jak jí v oné chvíli řekl: »Jdi si tedy,« aniž by očekával, že jej uposlechne.

Ale ona opravdu šla.

Mohla odejít, pakli že jej měla ráda? Ta otázka vznikla dnes poprvé v jeho duši; dříve jí bránilo ozvati se bouření hněvu. Lítost zapudila hněv, a otázka se ozvala a znepokojovala jej. Jen kdyby zde byla, jak rád by se jí zeptal. Vždyť vůbec o tom mluvili velice málo. Divil se tomu sám. A on chtěl o tom mluvit a mohl o tom mluvit, on směl si chvíle rodinného štěstí dopřát.

Že mu jen nerozuměla . . . .

Nerozuměla, ale přece zdálo se mu, že několikrát nabyl jistoty, že jej miluje.

Snad tedy on jí nerozuměl? . . .

Jen kdyby zde byla, hned, hned by se jí optal.

Touha po ní rostla v zimničnou dychtivost, kterou snažil se utajiti.

Popocházel prudce po kotelně.

Jak se to jen dnes všechno v něm probudilo, jak to mohlo tak dlouho se skrývati pod vlnami hněvu? Divil se tomu sám a počal si vyčítati své jednání vůči ženě . . .

Dříve vždy sám si namlouval, že ona toho příčinou, dnes poprvé přiznával se jaksí sám sobě z viny vlastní.

Jen kdyby zde byla . . .

A což nemohl by za ní do Truchlína?

Dojista, a půjde tam hned zítra. Vdyť se musí na vše optat, musí — musí se s ní smířit.

Cítil uspokojení, že dospěl k tomuto výsledku. Něco zajásalo v jeho nitru. Zajásalo radostně a vítězně.

Láska. —

Strouhal to pochopil, a jako by nemohl radost toho poznání unést, usedl a oddával se blaženému pocitu.

To byl krásný květ, vyrostlý v duši toho prostého muže.

Dlouho a dlouho myslil na ženu. Nepozoroval ani, že topič Lebeda vyšel ven a že za chvíli přiběhl všecek vyděšen zpět. Nepozoroval, že hned pak vstoupil k Hladíkovi a něco šeptal, že Hladík spráskl ruce a přiblížil se k němu. Teprv když mu položil ruku na rameno, vzhlédl na topiče, který škubal rty, aniž by ze sebe vypravil slova.

Mezitím kolem Lebedy skupili se ostatní topičové. Nastal zvláštní šum, z kterého vyznívala slova: »Pro Krista pána!« »to je neštěstí!« »co ty dělí si počnou . . .« »Že nevolal o pomoc!« »Ježíš, Maria, jak se to jen stalo!«

A při tom ti muži lomili rukama, potrášali hlavami a otáčeli se pak zvolna na Strouhala.

Ten dosud nevěděl, co se stalo. Hladík stál před ním, nejsa slova mocen . . . Jen brada se

mu roztrásla a ruka uchopila ruku Strouhalovu a chvěla se také.

»Tak co je, pro Boha, mluvte,« odvracel se od něho Strouhal k ostatním.

»Styblík . . .« ozval se Lebeda.

»Shořel,« dodával Čadič.

»Je z něho uhel . . .« jistil Veselý.

»Hoši, dolů,« velel Strouhal. Sny jeho odplavil smutný proud skutečnosti. A již zvedl příklop a stoupal do popelníka. Za ním Lebeda a pač Hladík. Chtěli též ostatní, ale Strouhal jich nepustil.

Když slezli, šel Lebeda napřed a vedl Strouhala k výklenku, pod nímž ležel žhavý popel. Z toho vystupovala jedna noha, na níž byly kalhoty propáleny a roztrhaná bota doutnala. Když se sklonili, cítili zápach, jako když kovář vypaluje roh.

»Odhrňte popel,« poručil Strouhal, když chvíli zděšen před tímto obrazem postál.

»Není zde lopaty,« pravil Lebeda.

»Shořel,« dodával Hladík a ukázal na dlouhý válcovitý kus uhlu, jenž doutnaje měnil se v popel.

»Jděte pro nějakou!«

Lebeda šel a hned se zase vrátil. Přinášel lopatu. Odhrnuli zvolna popel a zřeli strašně zohavenou mrtvolu.

Když se snažili ji pozvednouti, rozpadávala se v kusy . .

* * * *

Strouhal nemohl té noci rána se dočkati. V kotelně byl hluk a šum. Přibíhali tam dělníci z celé továrny, aby vyslechli zprávy o Styblíkovi. Strouhal je zhurta posílal zpět. To však nepomohlo. Konečně zavřel dvéře do varní síně na klíč . . . lidé však tlačili se z venku do kotelně, zejména ženské, staré i mladé, dělnice z řepníka šátky zabalené, i holky z vnitřku v lehkých sukních a bosalce. Plakaly, lomily rukama, ba mnohé z nich zrovna řvaly.

»Ubohá žena . . . ubohá Styblíková . . . co si počne . . . Bůh se smiluj . . .« křičela jedna.

»I ty můj umučený Spasiteli, to je neštěstí . . . ale sám na tom vinen, sám . . . opilec . . . a to udělá ženě . . . ta nebohá . . . co to na ni čekalo . . .« nařikaly jiné.

Strouhal měl toho právě dost.

»Jděte mi pryč odsud,« křičel zlostí všecek zrudlý, »tím neštěstím ta žena právě vinna . . . jen proto pil, že byla ničemnicí . . . ona měla shořet . . .« zařval téměř, popadl lopatu a pozvedl ji. »A teď táhněte!« Strouhal zasípal a mával lopatou.

Ženské ustrašeny couvaly.

»Bůh vám to odpusť . . . nemáte srdce . . . všecku vinu ženě dáváte . . . tak jako své . . .« křičely jedna přes druhou ustupující.

»Ta nebohá vaše žena,« vykřikla jedna z bab a dala se do pláče.

Strouhal skorem již bez sebe vystrčil ji ze dveří a kázal Lebedovi, aby se tam postavil na stráž, sám pak za něj topil. Mezi tím dole v popelníku ukládali na nosítka rychle zrobená Styblíkovu mrtvolu.

Téměř všichni úředníci stáli u toho, a proto z dělnictva málo kdo blíž se odvážil.

Pak přikryli mrtvolu plachtou a odnášeli ji na nosítkách do umrlčí komory v průvodu ponocného a jednoho z úředníkův.

Poslali také pro jeho ženu. Ta však neměla na smutnou tu zprávu jiných slov než: »Dobře se mu stalo . . .«, a když se děti daly do pláče, zmrskala je. Pak ulehla zase do té špíny, z které sotva vstala.

K ránu bylo vše již pokojnější. Po továrně se však nemluvilo než o Styblíkovi, a skorem všechny ženské litovaly vdovy. V kotelně zas ovšem litovali Styblíka. Přes to opilství měli jej rádi, či spíše cítili s ním soustrast. Hladík, podepřen o lopatu, nebyl jiných slov mocen než »že tu běhnu nezbil, že ji neuškrtil,« a ta slova opakoval přes tu chvíli. Strouhal přecházel po kotelně mlčky. Bylo těch dojmů dnes příliš mnoho. Jeden zatlačoval druhý, aby po chvíli byl zase třetím zatlačen. Bolela jej skoro z toho hlava.

Přemýšlel právě o Styblíkovi. Rozpomínal se na každé slovo, které s ním před několika

hodinami mluvil; vzpomněl, jak jej vyzval, aby šli ráno společně domů, že mu chce cosi říci. Ano, již ví, co by mu byl povídal. Chtěl jej přimět, aby se vystěhoval z toho chlíva, v kterém bydlil, aby vzal děti k sobě a odešel od ženy, která jej uvrhla ve zkázu. Chtěl mu říci, že taková hnusná domácnost ubíjí duši i tělo, že taková domácnost jest nejhorsším jedem pro dělníka; z ní že líhne se zločin aneb katastrofa. Z ní vyjdou děti zkažené nebo blbě . . .

Pak počal přemýšleti o dětech Styblíkových a nepřicházel k žádnému konci. Bylo mu, jako kdyby se potuloval v bařinatém kraji, v kterémž zapadá člověk až po kolena a nenalézá východu, Unavilo jej to hrozně. Chtěl mysliti na něco jiného, ale nemohl, pořád se mu vtíralo do mysli, co že z těch dětí bude. Viděl je před sebou, malé, polonahé, hle, teď zdálo se mu, že klekly před ním a sepjaly ručičky. A přece do té bařiny stále níže zapadají. Jsou tři hlavičky, bledé, hubené . . . však teď najednou je jich více . . . Mezi ně a stranou k nim stouply jiné děti, rovněž bledých tváří, a k třem párům sepjatých ruk druží se čtyři jiné . . . Ba zná je, zná . . . To jsou děti — jeho ženy . . . A probůh! zapadají také . . .

Strouhal rázem otevřel oči, jež se mu před chvílí únavou zavřely, a zděšeně pohlédl kolem.

Děti zmizely. Neviděl nic, než kolem holých zdí hlinou a slamou otáčené potrubí, ventily a

čela kottů. Neslyšel pláče dětí, ale jen jednotvárný chod napáječky.

Přejel si rukou čelo. Bylo vlhké. Cítil strašnou tíži na prsou, a hlava se mu točila. Ty děti nechtěly mu z mysli. Ale ne již ty Styblíkovy, nýbrž ty jeho.

Zítřka půjde do Truchlína.

Oblékal se již o půl šesté, a sotva vstoupil do kotelny druhý nadtopič, odcházel rychle domů, aby se převlekl a šel pro ženu. Ani kamarádu neodpověděl na otázky, týkající se Styblíka.

Když vyšel z kotelny, bylo ještě tma. Venku bylo sychravo, sníh na dva coule napadlý. Sněžilo drobounce po celou noc. Rychle obešel komín a kolem ozářených oken továrny bral se k řepníku, kde stály čtyři vagony s řepou; obešel je a fortnou vyšel na silnici. Tam, až na deset minut táhly se směrem ke vsi fůry. Volání koňákův i volákův a práskání bičů rušilo noční ticho. V pravo za silnicí táhl se malý háj. Strouhal šel až k němu, aby nemusil jít s davem dělnictva, kteréž vyhrnulo se z továrny za křiku a smíchů, a pak podél háje nepozorován kráčel k domovu.

K tomu pustému domovu, který tak toužebně si přál mítí oživen . . .

VII.

Před dvanácti hodinami, tedy v šest hodin večer dne minulého vycházelo tak dělnictvo z cukrovaru Truchlínského, jen že chovalo se hlučněji, táhnou v celých tlupách z kanceláře do tovární kantýny. Byl právě pondělek, den výplaty. Tuto nezvyklost zavedl ředitel, aby dělnictvo nedostávalo peněz před nedělí. Dlužno uznali, že toto zařizení potkalo se s výsledkem.

Z kantýny zaléhala na dvůr směs nejrůznějších hlasů, chraptivých mužských i jasných ženských, pronikavých i bručivých. Před kantýnou stály ponejvíce ženy a holky; mnohé z nich přetáhly vrchní sukni přes hlavu, poněvadž padal sníh. Čekaly na muže, na bratry, na syny, a často pohlížely do vnitř na jednotlivé skupiny, jež klonily se nad stůl, na němž byly peníze. Tu jeden uhodil rukou na okraj, až stříbrňáky odskočily, tu zase jiný odstrčil ruku druhého, který po nich sahal. V Truchlíně bývala nouze o drobné, tak že dělníky nevypláceli jednotlivě, nýbrž po skupinách, jež pracovaly na téže štaci. Tak za celý řepník bral peníze dozorce, za topiče nadtopič. Ti dělovali pak ostatní.

Mezi ženskými, které čekaly před kantýnou, nejzajímavější byla vysoká postava jedné, která stála skorem uprostřed. Právě do cípu šátku

zavazovala peníze. Na ruce měla zavěšený košík, a vlněný červeně a zeleně kostkovaný šátek na hlavě měla křížem přes prsa do zadu svázaný. Sukně měla kartounové jako skorem všechny ostatní, neboť teplejší látky i v zimě u dělnic jsou neobvyklé. Na nohou měla hrubé šněrovací botky jen na boso obuté. Tvář, pokud ze šátku vyhlédala, jevila krásné tahy, ač čelo přes tu chvíli ve vrásky se skládalo, a líce byla pobledlá i vpadlá. Bylo na ni dobře viděti, poněvadž stála právě blízko lampy před kantýnou,

»Tak vy jste s námi dnes naposledy, Strouhalko,« obracela se na ni letitější jedna ženština prahrubého obličjeje.

Žena k ní pohlédla a pravila: »Půjdu domů.«

»To jste si na muži mnoho nevytrucovala! Myslila jste, že přijde za vámi, a on zatím nestojí o mámu.«

Strouhalka neodpovídala. Zastrčila šátek do kapsy u sukně a prodrala se davem ženštin.

»Tak s Pánembohem,« volala za nimi.

»No, no, co tak pospícháte.« »Však on na vás nebude čekat?« »Počkejte, půjdu s vámi,« křičely za ní ženštiny.

Ale Strouhalka rychle ubírala se kolem řepniku a dostihla ještě holky z půdy, kterým půdecký peníze v továrně rozdělil, a které ve smích ubíraly se k fořtně, zanechávajíce v jemném poprašku sněhovém četné stopy. Tahaly se za rukávy cestou a chytaly se za pás

Došly stejně se Strouhalkou k fortně. Tam měl domovník síňku, ve které hořela lampa a kamna mile hřála. Nyní stál domovník před síňkou, a ženské jedna po druhé se před ním zastavovaly. Objel jim dlaněmi těsně po těle a nahlédl do košíkův i do džbánek. Této prohlídce byly již dělnice zvykly, toliko některá holka, která letos první kampaň chodila do fabriky, se trochu začervenala, když pan Kroužil omastil prohlídku vtípem, který přijat byl od družek stydlavé s jásosem.

Strouhalka šla první. Pan Kroužil jí podal ruku a do košíku jí strčil balíček.

»Pro děti na cestu, přijde jim snad k chuti,« podotkl.

»Zaplat Pánbůh,« děkovala žena. »Mějte se tu dobře,« dodávala a proklouzla vrátky.

Rychle ubírala se po silnici, směrem ke dvěma osvětleným stavením, která byla od továrny as na dvě stě kroků vzdálena. Byly to dělnické byty.

Dvou stavení bylo pro Truchlínskou továrnu poněkud málo. Pracovalo tam mnoho cizích dělníků z Tábořska a Písecka a počet jich vzrůstal. Musili se tedy v bytech tísniti. Jakáz pomoc! Strouhalka zůstávala ještě s Čermákovými v dosti prostranné jizbě. Čermačka byla stále doma, vařila pro dělnictvo, jež zde zůstávalo, a uklízela; z té příčiny dali sem také Strouhalku, aby na děti dal někdo pozor. Na sta-

rého Čermáka a osmnáctiletého syna Ferdu právě ten týden připadly noční šichy. Strouhalka věděla, že jich nezastihne již doma a byla tomu ráda. Byli jí protivni, jmenovitě Ferda, který byl neurvalý hrubec a její děti bil za její nepřítomnosti Ubohé děti! Domluvy tu nepomohly, a tak Strouhalka raději tiše si zaplakala, než by se byla vadila. Váda by ji ještě s Čermačkou znesvářila, a dětem by bylo dál tím hůř. Tak aspoň Čermačka někdy syna zakřikla, ale což ten si dělal z matky! Překřičel ji vždycky a otec mu přizvukoval. — Čím více přibližovala se Strouhalka ke stavení, tím více doléhaly k ní ostré hlasy. Rozeznávala, že se někde hádají. Srdce jí začalo prudčeji bušiti a ona mimovolně zrychlila krok. Před stavením stály ženské.

»To je zase veselo u Štovíků,« pravily jí.

»Přišel jí bez krejcaru domů,« vysvětlovala ochotně jedna žena. »Všecko byl v kantýně dlužen. To se rozumí, že se do něho pustila, a oheň byl na střeše.«

»Co z toho bude chudák mít, zbije ji a děti taky,« podotkla druhá.

»Být to já,« zahrozila pěstí třetí, »ukázala bych mu, co to je propjet peníze! Měly bychom tam jít!«

»Buďte tak dobrá, plette se do toho, ať si to odbudou sami.«

Strouhalka rychle kráčela dále. Jdouc kolem bytu Štovíkových zaslechla křik dětí, splání

ženy, hned na to pád nějakého předmětu a drsný hlas: »Skopám tě, nepřestaneš-li vřeštět...!«

Strouhalka všecka se zachvěla a těsněji zahalila se v šátek, a zahrnula na chodbu v levo. Na rohu byl byt svobodných dělníků, z dveří do kořán otevřených valil se mrak dýmu, tak že postavy kolem stolu sedících sotva viděti bylo.

Z kouta ozývaly se zvuky harmoniky a kolem zavznělo z desíti drsných hrdel:

»Štovík a Štovička
maji zase hál,
ona jako dudý vřeští,
a on zase tluče pěstí
na cimbál.«

Smích a dopadnutí plecháčů na stůl ozvalo se po zpěvu.

»A což, abychom jim šli zazpívat přede dveře?«

»Pojďme, Josefe, pojd, Vojto!« a již vyhrnulo se asi pět výrostků z jizby, a za nimi hned malá postavička staršího muže s harmonikou.

Než zalehly první zvuky zastaveníčka přede dveřmi Štovíkových, vstoupila již Strouhalka do svého bytu. Zavřevši za sebou dveře, rozhlížela se kolem. V jizbě panovala tma. Z protější stěny zazníval pláč děcka.

»To jste vy, maminko?« ozval se poblíže ní tenký hlásek.

»Kde pak je Čermačka?« ptala se místo odpovědi Strouhalka,

»Odešla před chvílí, ale řekla, že hned se vrátí.«

»A proč pláče Mára?« ptala se dále matka, jdouc k protější stěně. »Pojď sem, Marjánko, pojď k mámě,« volala a již zvedala dítě se země a tiskla k sobě. »Kdo pak ti co udělal?«

»Ferda — Čermáků — mě — bil,« štkalo dítě.

»No, neplač už, neplač, děvečko, půjdeme odsud pryč — k tatínkovi. Ten tě bude mít rád,« a žena chovajíc dítě si po těch slovech vzdychla. Ani svého dítěte nepolíbila. Matka nedělnice byla by je obsypala nejněžnějšími výrazy: »Kam pak tě uhodil, můj broučku? Ten škaredý Ferda! Ukaž, zafoukám to, aby to přestalo bolet,« a byla by zlíbala při tom celé tělíčko. Tato dojemná něžnost byla u Strouhalky prací setřena, děti její nepoznaly jí. Ne, že by jich snad neměla ráda, měla dojistá, vždyť se o ně starala, ale říci jim něžnější slovo jí ani nepřípadlo. Za to když je plísnila, měla hned po ruce výrazy ostré. Tak bývá u dělnských vůbec, a bývá-li jen tak, jest dobře...

Pravou rukou držíc dítě, hmatala levou kolem sebe, až našla sirky. Škrtila o stůl a rozsvítila malou petrolejovou lampu. Pak rozhlédla se kolem nízké, neveliké jizby. Od vchodu v pravo stály u stěny tři hrubé, nízké nenatřené postele, a blíže k rohu ležely na zemi dva slamnsky rezným prostěradlem pokryté, na každém

byl polštář a houně. Bylo patrné, že nedávno na krajním někdo se provaloval; prostěradla byla shrnuta, houně nedbale odhozeny. Strouhalka se sehnula nad druhý, z houně vykukovaly dvě dětské spící hlavinky. Ty děti ležely na přech slavníku, vždyť jinak by neměly místa; spávaly na něm tři, nejmladší si Strouhalka brávala k sobě do postele.

»Vstávejte,« pravila matka, mírně dětmi třesouc, »půjdete k tatínkovi.«

Otevřely oči, ale uviděvše světlo, hned je zase zavřely, teprve po chvíli zvolna začaly prohlédati. Hoch odhrnul houni a vstával.

»Co pak se musíte celé odpoledne povarovati?«

»Když nám řekl starý Čermák, že, nebudeme-li tiši, nám nabije Tak jsme si s Bětou lehli a usnuli jsme. Tamhle Marjánka nechtěla, a byla od Ferdy bita.«

»A co ty, Barčo?« obracela se Strouhalka na dvanáctileté děvče, totéž, které se ptalo, když vkročila: »jste to, maminko?«

»Co pak Barču má Ferda rád, musila si k němu sednouti a číst mu, a on ji hladil...« vyzrazoval hoch Toník.

»Není pravda, maminko,« bránila se Baruška, ale klopila oči.

»Je, maminko, a také jí chtěl dát hubičku a říkal, že ji má rád.«

»I mlč už,« zakřikla jej podivným hlasem matka. »Raději se obouvejte, abychom již mohli odejíti odsud — honem, honem ať jsme už pryč . . . Barčo, vem si botky a oblekni Bětušku, pod jupku jí zavaž šátek, a ty, Toníku, pospěš si taky, já zatím obleknu Marjánku.«

Děti rozlezly se po celé jizbě. Matka a Baiuška šly k protější stěně jizby, kde stála truhla, a z ní vytahovaly vlněné šátky, kartounové dětské šatičky, vybledlé a vysprávené, šněrovací botky, hrubé a neleštěné, a jupky flanelové.

Barča sedla si pak na zemi k Bětušce, která mnula si ještě umazanýma ručkama oči, a vpravivši její nožku do botky počala ji zašněrovávati.

Strouhalka odloživši šátek oblékala do růžových hadříkův a ovinovala vlněným, vybledlým šátkem Marjánku. Toník s namáháním vpravoval nohy do tvrdých bot.

»Maminko,« ozvala se při oblékání Bětuška, »vždyť jsme ještě nejedli.«

»Což vám nedala Čermačka jíst?«

»Dala, ale málo,« ozýval se Toník, »řekla . . .«

V tom však umkl. Do jizby vrazila hřmotná žena, s nevlídným výrazem. V ruce nesla ohromný hrnek. Šla přímo ke kachlovým kamnům v rohu jizby a postavila na ně hrnek.

»Což děti ještě nedostaly jíst?« ptala se jí Strouhalka.

»Musím přec odbyt dříve ostatní. Vidíte, že jsem jim nesla polívku. Poslouchejte, mám ještě u vás od předešlého tejdne zlatku, abyste nezapomněla, až půjdete.«

»Tu máte to raději hned,« řekla Strouhalka, a zanechavši Marjánku seděti na židli, šla ke stolu, na nějž byla postavila košík, a počala rozvazovati cíp šátku. Pak vysázela Čermačce na stůl deset desetníkův a přidala k nim dva nové zlatníky. »Tady máte za tento týden.«

Čermačka pohlédla dychtivě na peníze.

»To mi musíte něco přidat, za dvě zlatky přece nemohu živit vás a čtyři děti celý týden,« počala rozkládati.

»Vdyť jsme si to tak spolu ujednali. Barča vám přece při uklízení pomáhala a Toník taky.«

»Ti se toho nadělali,« drsně zasmála se Čermačka.

»Nadělali se dost. Podívejte se na Barču, od posledního prádla má ruce rozedřené, a Toník má oznobené prsty od chůzí pro vodu.«

»No, zadarmo je nebudu živit, a za dvě zlatky týdně sníte sama. Ale přidat mi musíte, za tamty dva křiklouny,« repetila Čermačka.

»Vždyť nemám než šestačtyřicet krejcarů, a ty přece potřebuji.«

»Nač pak, když jdete k muži?«

Strouhalka, která zase již oblékala Marjánku, klečíc u ní, zvedla se, vyndala ze šátku

ještě zbytek peněz a dala je mlčky na stůl. Pak šla zase k dítěti, uvázala mu šátek přes prsa a posadila je na zemi. Po té začala s největším kvapem oblékat Bětušku a ostře nařizovala Barče, aby si pospíšila.

»Dělejte, ať jsme již venku,« pravila zhurta.

»No, no,« bručela Čermačka. »Najednou takový chvat, před dvěma měsíci byla jste ráda, že jste sem přišla . . . Mám trochu polívky pro vás, najezte se dřív . . .« mluvila mírněji.

»Dejte dětem, já nebudu,« krátce po té Strouhalka.

Čermačka šla, nabrala z velikého hrnce do misky a postavila ji na lavici. Pak vstřela do misky tři plechové lžíce. Toník již oblečený si sedl obkročmo na lavici a začal pojídati. Také Barča si sedla a vzala Bětu na klín. Byl to pěkný obrázek, ale ještě pěknější by byl býval, kdyby ty děti byly měly plnější a červenější tvářičky. Byla ubožátka jako kudličky a přece jim šaty byly těsný — vždyť tak dlouho nedostaly nových. A v těch hadříčkách měly se vydati ven do tmy, do sněhu, do větru! — To bude smutná cesta . . .

»Ale musí se to stát, musí,« hned v mysli pokračovala Strouhalka, »uživila bych je sice přec, než by dorostly, ale zda uchránila? . . . Zde ne, zde ne,« zodpovídala si sama otázku,

rozhlízejíc se po tom prachudém přibytku, ve kterém puch kasáren mísil se s výpary chudého oukropu, prádla, petroleje a vlhka. Pak zas obrátila zraky k dětem a spočinula děle na Barče. »Té bych neuchránila! . . .« pokračovala ve svých myšlénkách, pohlízejíc na pěknou, drobounkou tvářičku své nejstarší, kteráž špičkami noh podlahy se dotýkala a kraj švonapajové, vybledlé sukýnky úsilovně níže stahovala. . . »Tedy přece zase musím k němu . . .« vzdychla si, »však bych neš!a, kdybych . . .«

Nedomyslila. Marjánka, batolíc se k lavici, upadla ve prostřed cesty a dala se do křiku. Strouhalka skokem byla u ní, zvedla ji a usedla s ní k dětem na lavici.

»Nech jí trochu polévky, Toníku.«

Toník vyndal lžici z úst a podal ji matce. Matka nabrala, a Marjánka počala srkati teplý oukrop. Brzo škrabala lžicí o dno.

Čermačka všimla si toho, vzala misku, nabrala z hrnce na novo a postavila na lavici.

»Už nebudeme,« pravila Strouhalka, odstrčila misku a vstávala.

»Vždyť jste ani v ústech neměla,« namítala Čermačka.

»Nemám hladu, raději abychom už šli.«

To řkouc Strouhalka chystala se rychle k odchodu, jako by strop zde na ni již padal. Když byla v nejlepším strojení, otevřely se prudce dvěře a jimi v stoupil stařec s mladou

hezkou ženou a dívkou as čtrnáctiletou a chlapcem, jenž zdál se býti spíše mladším. Stařec díval se kol sebe zamračeně, mladá žena byla ubledlá, chorobná, nicméně i tak obličej jevil patrné stopy sličnosti. Však cáry s ní takřka visely; tetelila se zimou.

»Vidíte, přicházejí již vaši nástupci,« vysvětlovala Čermačka udivené Strouhalce. Děti ani nedutaly a nesměle dívaly se na příchozí.

Stařec nepromluvil a jen se kabonil, mladá žena stoup'a ke kamnům a hřála se, a obě děti přišlé jako by se bály postoupiti v před.

»To už je hezká náhrada,« konečně zabručel stařec, »za dvě ruce osm.«

»Což ty děti také necháte dělat?« ptala se Čermačka.

»A co s nimi? Kluk dovede ventilem točit a holka teprve se má k světu, zrovna jako její setra,« a zasmál se. »Nejhůř bude tady s nejstarší holkou,« a ukázal hlavou na mladou ženu. »Je nedlouho po slehnutí . . .«

»Však to nějak vydržím,« ozvala se tato a slabě se zapýřila. »Tatínek se o mě teď moc bojí . . .«

»A měl se bát radši dřívě, vid',« zahoukl na ni příkře stařec a trpce se zasmál.

»Prosím vás, nedělejte povyk,« durdila se dcerka. »Však vám nejsem na krku, a vidlemi v řepníku si dovedu vydělat těch pár krejcarů, co potřebuju.«

*

»Bodejť . . . jen si dej pozor, sic bude po druhé zle,« bručel výhružně stařec a začal se svlékat z kabátu. Také ženské odkládaly šátky a pak počaly se zouvat.

»No, hezké to zde zrovna není,« poznamenával zas starý dělník usedaje těžce na postel Strouhalčinu.

Mladá žena zatím urovnávala na slavníku na zemi prostěradlo, aby připravila si lože k odpočinku. Zdála se být velmi unavena.

»Jako v kasárnách,« podotýkala ve smíchu Čermačka k známce starcově.

Strouhalka mezi tím byla již přehodila přes sebe veliký šátek, pak pozvedla k sobě Marjánku a přes ni teprve šátek uvázala. »Ty poneseš košfk,« řekla Barče a podávala jí ho, »až tě bude bolet ruka, dáš ho Toníkovi.« Pak vzala Bětušku za ruku a obrátivši se k Čermačce řekla: »Tak s Pánembohem.«

»S Pánembohem, s Pánembohem. I vy, moje zlato, děti, dejte mi přece hubičku,« a začla je líbati, »to se mi bude po vás stýskat. Počkej, Baruško, máš špatně šátek v zadu svázaný, tak, děvečko, více stáhnout se musí.«

A Čermačka by byla dále ještě rozplývala se v sladkostech, kdyby Strouhalka nebyla již otevřela dvéře a nezavolala na Bětu a Toníka rázně: »Jděte přede mnou.«

Pak obrátivši se ještě jednou k Čermačce pravila: »Jen zůstaňte zde, nejste obuta, však my nezahloudíme v chodbě. Tak mějte se tu dobře,« dodávala ještě.

»Šťastnou cestu, Strouhalko,« zahučela ve dveřích Čermačka a hned po té je přirazila. Přibylí noví dělníci sotva že cos zabručeli.

Neveselé to bylo loučení. Strouhalka kvapila z toho domu, kde všechno cizotou a nehostinností ji dusilo. A pro ty děti je lépe, že budou pryč. Ani nezaplakaly. Naopak byly by nejraději výskaly, že šly zase k tatínkovi, u něhož se tak dobře měly, ale vážná tvář matčina jako chladný vítr odvanula vždy květ úsměvu se rtů jejich.

Dále na chodbě přede dveřmi, za nimiž dříve ozýval se vřeskot hrubých hlasův a narážení plecháčův o sebe, tlesnil se dav mužských, bez čepic i bez kazajek. Proti nim stál letnější již muž, drže v pozdvižené pravici silnou sukovicí. Strouhalka s dětmi musila se zastaviti; mužští ji neviděli, poněvadž stáli k ní zády obráceni, a projíti nebylo lze

Šťovík mávaje sukovicí hrozně počal láteřiti svým drsným hlasem: »Otrapové, já vám dám vřeštět mi přede dveřmi! Starejte se o své a pijte si třeba do rána, já k vám ani nepáchnu, lotrové. Co vám po tom, co já mám se ženou, a kdybych ji zabil . . .«

Protivníci jeho dali se do smíchu a jako na povel počali zpívat:

»Šťovík a Šťovička
mají zase bál.
Ona jako dudy vřeští,
a on zase tluče . . .«

V tom dopadla hůl Šťovíkova na hlavu jednoho z křiklounů, který hned zavravoral a byl by se skácel, kdyby ho nebyli okolostojící zadrželi. Šťovík točil holí jako šílený, tak že nikdo se k němu nepřibližoval. Dva z mužův odváděli poraněného, druzí začali Šťovíkovi spílat, zvedali pěstě a tlačili se k němu. Ženy ze všech jizeb se sbíhaly. Také Šťovička vylezla. Po tváři tekla jí krev.

V tom chytil jeden sukovici Šťovíkova, vypáčil mu ji z ruky, dva jiní přiskočili a poválili ho k zemi, a již padaly naň rány, až to dunělo. Ženské se daly do křiku, děti plakaly, muži spílali.

»Pro Krista Pána, nechte ho, vždyť mi ho zabijete«, hořekovala Šťovička a drala se mezi muže.

»Běžte někdo do továrny pro pana řiditele!«

Na ta slova dva větší hoši hned vyběhli ze vrat. Mužové poněkud ustali, ale křik a váda trvaly dále. Nejvíce řval Šťovík; leže na zemi hrozil útočníkům pěstí a spílal jim, co mohl.

Nad ním klonila se jeho hořekující žena a těšila ho, ale Šťovík zpola se pozvednuv odstrčil ji. »Toho tys vinna, mizero,« křičel stále, »však ti to odplatím!«

»Kdybyste nehřešil proti Pánubohu,« zakřikla ho jedna z žen

»Mor na vás všecky, sloty,« sípal Šťovík.

V tom podařilo se Strouhalce prodrati se kolem skupiny. Děti těsně kolem zdí se ploužily. Šťovík je zahlédl. »Vidíte ji, jak zase táhne za mužem,« volal ukazuje na ni. »A ještě ohne hřbet, až jí natluče . . . Ta si vytrucovala . . .« A zasmál se úšklebně. »Myslila, že za ní přijde; holočku, to my, ženská, na to nejsme, abychom chodili za takovými běhny . . . To lezeš ke kříži, i s těmi caparty, vid! Nepovedlo se ti . . .« a zase drsně se zasmál.

Strouhalka s dětmi však už byla ze dveří. Ženy jen chvatně se s ní loučily. Měly teď cos jiného na starosti. Leda že za ní poslaly nějakou jizlivou poznámku. Věděly, že jde do pořádku, že se jí povede líp než jim, a chtěly jí radost aspoň nějakým slovem ztrpěti. Zatím však nebylo o radosti v nitru Strouhalčině ani potuchy.

Vyšla do noci. Před ní tma, za ní křik a spílání a s ní — čtyři děti. Ba více . . .

»Kdyby toho nebylo, kdo ví, jestli bych šla. Ale to je jeho dítě, o to má právo se starat.«

S touto myšlénkou vkročila na silnici a přitiskla Marjánku těsněji k nadržům.

VIII.

Napadlý sníh pokrýval celou šířku silnice, tak že se zdálo při zemi býti jasněji než nahoře. Obrisy holých stromův, i blízkých, sotva bylo lze rozeznati, a jedoucí vůz mnohem dříve bylo slyšeti než viděti, ač silnice táhla se jako šňůra. Ze tmy vůkol zářila pouze dlouhá okna hlavní budovy tovární a menší okna četných stavení, jež k ní se tulila. Bylo to v té samotě, jako malé osvětlené město. Z vysokého komínu továrního vinul se pod šerým nebem do dálky jako vlnající fábor tmavý kouř; vinul se k Rybnickým lesům.

Strouhalka se za ním dívala a přiostrčila krok. Pojednou se ohlédla a spatřila, že děti za ní klusají a malá Běta sotva dechu popadá. Čekala na ně a pohlédla maní na osvětlená nízká okna onoho domu, z něhož vyšla a odkudž ještě až sem doléhala váda. Sotva pohlédla, odvrátila se a volala na děti. »Pospěšte, ať jsme dřív . . .« a teprv po chvíli dodala: »doma.« Jako by se byla musila rozmýšleti na

vhodné pojmenování cíle dnešní své cesty. Vždyť do nedávna, vycházejíc z onoho stavení, kteréž za ní se tmělo, těšila se plačící Marjánku: »No mlč, vždyť přijdu zase brzo domů . . .« A teď najednou tímto výrazem má označiti jiný cíl. Označiti jej vhodně? Má právo nazývati to domovem, co opustila i s dětmi? Zdálo se jí ovšem, že spíše to, kam jde, je domovem jejím, než odkud jde. To zdání hned bylo potvrzeno dalšími myšlénkami. Vždyť přece domovem ne může zváti onu nehostinnou jizbu, ve které bylo tak dusno, ve které se bála o své děti, i když byla u nich, tím méně, když jdouc do práce musila je zanechati u těch lidí bez lásky, bez citu. — Ne, ne, to mnohem spíše může nazvati domovem onen útulný bílý domek, kam nedávno si ji přivezl Strouhal. Jak byla tehda šťastna! Vždyť odvezl ji z bídy nejhroznější k plnému stolu, ze zimy do tepla, ze zoufalství k lásce, a děti její z děsné siroby zvedl k prsům otcovským. Proč probáh tedy odešla? Proč odhodila to štěstí? Proč raději nezadržela je její zmozolená dlaň vši silou? Což odhazuje se zlato? A odhazuje zlato taková chudobná osoba, která přišla z bídy?

A přece byla si Strouhalka vědoma, že se neprohřešila. Vždyť jednala s rozvahou a po dlouhém zápase, po těžkém zápase. Ano, ona byla přesvědčena, že tak jednati musila. Ale což její děti? Proč ty také vlekla s sebou

zase do nové bídy? Právě pro ty to učinili musila, musila, musila!

A Strouhalka si to slovo stále v myšlénkách opakovala, jako by se tím znovu ujistiti potřebovala. Však co ji k tomu donutilo? Kdo vyslovil ono: »Musíš!«? Tato otázka v mysli se vynořivší vyplašila celý roj myšlének, vzkřísila představy dávno zapomenuté, vyvolala slova dávno pronešená, probudila pocity dávno doctěné. A s tímto vírem v duši kráčela ta chudobně oděná žena cestou s hlavou sklopenou, jen někdy jako by návykem, který nás ani ve snu neopouští, pohlédla na děti, napomenula, povzbudila a zase zapřádala svou mysl do toho víru.

Tak minula továrnu, za kterouž silnice zahýbala na pravo. Před nimi asi zvýšil člověka kmitalo zelenavé světlo, k němuž se víc a více přibližovaly. Toník s Barčou a Bětuškou jsouce již u světla náhle se zarazily. Strouhalka kráčejíc za nimi rozhlédla se po příčině toho. Viděla před sebou překážku. Octly se před tratí železniční, která silnici křížovala. Přechod byl zahrazen silnou spuštěnou kladou. Na nedaleké stanici ozvalo se zapísknutí lokomotivy, a hned po té sykot páry a hukot stroje. Červené veliké dvě lucerny na předě lokomotivy svítily tmou, stále blíž a blíže, hukot sesiloval se v táhlé hřmění, a hned po té těsně před čekající ženou a dětmi s rachotem ujížděl černý, dlouhý ten

kolos, jehož osvětlená okna vypadala jako ohnivé šupiny na bocích obrovského ješléra. Když vlak přelétl, dětem i ženě zatajil se dech, rachot je ohlušoval a vyplašil všechny myšlenky z jejich hlav, tak že přicházely opět k vědomí, až když zahrážka zvolna začala se zvedati, tak že volně přejítí mohly přes koleje, v jejichž lesku zrcadlil se zelenavý plamen.

»Toniku, Bětuško, dejte pozor, abyste nezakopli. Pozvedni, Barčo, raději Bětušku!« Sotva dořekla, Bětuška již ležela mezi pražci ve sněhu a strhla s sebou i Barču, kteréž se košík otevřel a obsah vykutálel. Toník pomáhal naříkající Bětušce na nohy, Barča vstala sama a začala skládati věci do košíku, mezi tím co matka sehnuvši se smetala se šátků, šatiček a kolínek Bětuščiných snůh, který ji studil, a těšila ji.

Dítě ustalo plakat a usmálo se své nehodě, Toník i Barča dali se též do směchu, a matka ustala v plísnění obou, že nedávají pozor.

Po této kratičké zastávce šly opět dále...

Strouhalce nevracely se již vyplašené myšlenky o minulosti, ale za to jako z ukrytého kdesi v lebi klubka rozvínovaly se jiné o tom, co řekne Strouhalovi, až přijde domů, jak on přivítá ji a děti, rozevře-li jim náruč neb zavře-li před nimi dvéře. Tíže těchto myšlének skláněla jí hlavu.

Ano, co jen mu řekne až se jí zeptá, proč telida odešla a proč se vrací. Když pohrdla něčím, proč se pro to shýbá? O těchto otázkách přemítala několik neděl, každý den, když ulehla, vyrojily se jí v hlavě a dlouho a dlouho bzučely tam, jak doleřné mouchy, a kdyby nebývalo tak velikého unavení den co den, kdo ví, jestli by usnula. A konce přec nikdy nedocházela. Či bylo koncem rozhodnutí, že se vrátí, že se vracela? To ještě nebyl konec. To bylo uspíšení pouze. Ano, ona chtěla to uspíšiti. Cos ji táhlo k Strouhalovi zpět, a ona toužila vědět, co jí řekne, toužila ho spatřit, toužila s ním mluvit a zeptat se ho, zda podobný cit i jeho ovládal. Pak zase si vymlouvala, že tam jde jen k vůli dětem a zvláště k vůli . . .

Les zašuměl jí téměř nad hlavou. Stanuly před ním; středem jeho vedla silnice dále. V lese bylo ještě temněji, ale oči jejich uvykly již tmě, tak že rozeznávaly jednotlivé kmeny i nízké keře. Cesta nebyla tak bílá jako před tím, poněvadž sníh zachycovaly vrcholy jedlí, místy byly jehličnaté stromy promíšeny duby a buky, od jejichž tmavé kůry ostře se odrážely oválovité řezy na místech, kde odsekuta byla některá větev. Mnohdy to až žaráželo, zvláště byl-li onen řez as ve výši člověka; tu zdálo se, že je to lidská tvář, hledící upřeně na silnici. Děti se teď držely těsněji u matky. Cesta lesem v noci i dorostlého plní tesknotou, tím spíše

před jeho příšernou velebností chvěje se dítě. — Šli dlouho a dlouho kol vysokých borovic. Pojednou počal les po pravé straně řidnouti, pak objevila se doubrava a hned za ní mýtina. Na rozhraní obou stanula Strouhalová; zde byly na polovici cesty k domovu. Pak vzala Toníkovi košík, usedla s Marjánkou na pařez a vyndavala z košíku balíček, jež jí byl dal domovník. Podělovala děti chlebem a studeným masem. Toník pojídaje popošel dál od matky, k nedalekému houští. Chtěl si ulomiti prut. Pojednou shýbl se po něčem a nesl to matce. »Koukejte, maminko, hnízdo! — A ještě jsou tam peříčka!« Matka krmíc Marjánku pohlédla na kulaté, hlinou obalené a mechem vystlané hnízdo, z kterého Toník vyndal hrst pýří. Kdo shodil to hnízdo? Vítr aneb člověk kamenem? A když je shodil, zda nezhylnula ptáčka, která tam obývala? Ta havěť neměla snad tehda brků v křídélkách a s hnízdem spadla k zemi poraněna. Očka zatáhla se modravou blanou, zobáček zakrvácený se rozevřel a žalostné zapípnutí poslední vydralo se z chladnoucích prsíček. A samička vrátivši se nenalezla na stromě hnízda, nenalezla svých mláďat, obletovala s bolestným křikem vrchol stromu, naslouchala, že slyšela až i červíčka po zemi se plaziti, ale hlásku havěti své nedoslechla, hnízda shozeného nezahlédla.

»Což, kdybych nenalezla domku Strouhalova, kdyby nyní stál v plamenech, hořel, můj Bože,

a já ráno shledala jen spáleniště . . . « Strouhalka se zvedla, odhodila hnízdo, vstrčila Toníkovi košík a spěchala, spěchala dál, že děti přes tu chvíli na ni volati musily: »Maminko, neběžte tak!« Konečně vzala matka do náručí i Bětu, jejíž malé nožky sotva již kroku učiniti mohly, a zavolala na Barču a Toníka: »Ale teď si pospěšte.«

A šlo to v před do tmy a chladu, Báh ví, jak dlouho . . .

Byla již dojistá půlnoc, když stanula před Strouhalovým domkem v Rybnicích uvítána psím štěkotem. Sotva již dechu popadajíc zaklepala na okno domku sousedního. Zůstával v něm hraběcí lokaj Řehák. Vyhlédl starý muž jakýs, a poznav Strouhalku a zočiv děti udivením spráskl ruce. »Ženo, podej klíč od Strouhalovic domu. Víte, váš muž ho nechal u nás pro případ, kdybyste přišla a on nebyl doma. Dobře, že vám napadlo u nás zaklepat. Také jídlo máte tam připraveno. Od vašeho odchodu již vám je chystá den co den.«

»Prosím vás, pusťte mě k vám, pane Řeháku,« zašeptala Strouhalka.

»Což nepůjдете domů?«

»Nemohu, dokud nepřijde Strouhal.«

Otevřeli jí, a ona vešedši byla by klesla i s oběma dětmi, kdyby jí nebyli zadrželi. Ráno před šestou vlekla se však přes všechno do-

mlouvání před dům Strouhalův. Snih hustě padal na ni a na děti, které jedva na nohou se udržovaly unavením. Spaly sotva čtyři hodiny — matka však nezamhouřila oka.

IX.

Ženy v šátcích zahalené, nesouce na jedné ruce košík a ve druhé hliněný neb plechový džbán, muži v čepicích stažených přes uši, s holí v pravici, lucernou v levici, s dýmkami v ústech, malí hoši s rukama v kapsách, mrazem skřehlí a děvčata v pestrých šátcích na hlavách a ruce v rukávech jupek skrývajíce ubírali se kolem Strouhalky a dětí tmou a metelící do továrny spěšným krokem. Výrostkové cestou upěchovali sněhové koule a házeli po děvčatech i na sebe, časem ozval se výkřik, smích, zaklení, napomínání starších, a všechny tyto jednotlivé zvuky doprovázeny byly tlumeným, pravidelným akordem těžkých krokův a úhozů holí. Strouhalka poznávala známé a tlačila se ke zdi čistého domku, který jediný ze všech okolních byl neosvětlen, jako by truchlil. Ten průvod dělnictva továrního trval již dobře čtvrt hodiny. S počátku šli po třech i po pěti v malých vzdálenostech za sebou, později jednotlivě aneb muž se ženou, otec se synem, matka s dcerou, hoch s dívkou a vždy řídčeji, ale za to rychleji.

Pojednou mrazivý vítr zanesl k nim zavonění několik sekund trvajících, pronikavé, daleko slyšitelné. Jedna dívka, která šla ještě cestou, dala se do běhu. »Počkej na mě, Andulo!« ozval se hlas za ní a hned po té kroky utíkajícího výrostka. Pak bylo zase ticho, přerušované toliko občasným zaštekáním psů, zaštekáním hus neb zakokrháním kohoutů. Však netrvalo to dlouho. Z opačné strany již slyšeti bylo přibližování se kroků; tu šel muž, tu žena, tu dítě. Spěchali z továrny k domovu. A tento průvod čím dále tím stával se četnější a hlučnější, všichni hlasitě hovořili polo v rozhorlení, polo v nářku, a jméno Styblík přes tu chvíli ozývalo se z hovoru Strouhalka je zaslechla několikráte, znala popeláře, nevěděla však, co se s ním stalo, proč se o něm mluví. »Ale taková smrt, to je hrozné,« slyšela nyní zřetelně prohoditi muže, ubírajícího se se ženou kolem. Dech se jí zatajil, zachvěla se a naslouchala zimničně, co žena odpoví. »Možná také; že se dřív zadusil než shořel,« slyšela ji odvětiti a již se nemohla udržet. Vyběhši ze tmy za nimi, zadržela ženu a hlasem plným bázně, zvýšené ještě nočním bděním a smutnými myšlénkami cestou k domovu, ptala se: »Kdo?«

Žena udiveně na ni pohlédla a poznala ji.

»Hleďme, Strouhalka!« řekla místo odpovědi. »To jste teď přišla?«

»Kdo že shořel?« ptala se nadtopičova žena znovu, a hlas jí přeskočil.

»Styblík. Což vy o tom ještě nevíte?«

»Kde shořel?«

»V popelníku.«

»A víc . . . se nestalo nic . . . ?«

»Chvála Bohu, je dost na tom neštěstí.«

Strouhalka si oddechla. Ale hned se počala vyptávat na podrobnosti, snad ze ženské zvědavosti, snad, aby se dověděla něco o Strouhalovi. K vypravování je každá žena vždy ochotna, zvláště může-li vypravovati něco zajímavého, o čem poslouchající ještě neví. A proto Tesařová i muž její vypravovali o bídném zahynutí Styblíkově s důkladnými podrobnostmi, což jim však nevadilo, aby nevolali na kolemjdoucí: »Hleďte, Strouhalka přišla!« tak že brzy kolem nich byl hezký hlouček žen, a jedna druhou překřikovala, vypravování otázkami přerušovala, na vtírající se děti Strouhalčiny se utrhovala, až konečně tento hluk hlasů ženských náhle ustal, když jeden z mužů poblíž stojících hlasitě pronesl: »Přišla vám žena, Strouhale!«

Ženy se rozsloupily rázem, děti se tulily k matce, ku které krokem rychlým ubíral se nadtopič a stanuv u ní pojal ji kolem pasu a přitiskl k sobě. Strouhalka sklonila hlavu na jeho prsa a počala štkáti, muž uváděl ji a děti zvolna ku svému domu. Hned po té objevilo se v jeho oknech světlo.

Lidem nechtělo se odtud. Pohlíželi němě a v ustrnutí za odcházejícím Strouhalem a jeho ženou. Očekávali jinaké uvítání, vádu, výčitky, a zatím odbylo se to beze slov pouze několika slzami.

»Jen až budou za dveřmi,« mnil jeden z mužů, »však on jí vymluví!«

Čekali ani skorem nedýchající, aby jim slova neušlo, ale dům byl klidný a světlo v něm tiše hořelo. Byli by rádi pohlédli do vnitř, ale bílé záclony od polovice oken zabránily nekalému vtírání se v rodinný výjev vzácné dojemnosti pod nízkou střechou vesnického domku. Zábly je již nohy a ruce, muži již volali na ženy, ba i tyto, ač nerady, zanechaly brzo marného úsilí dověděti se něčeho zevrubnějšího o tom, co více skorem zajímalo jejich mysli, než hrozný případ se Styblíkem Všichni posléz odcházeli zvolna, nemluvíce leč o Strouhalových. Tam uvnitř zatím vysvětloval se spor rodinný, který hrozil zničení, a snovalo se smíření, které vrátilo a upevnilo štěstí dvou lidí té třídy společenské, ve které ono štěstí rodinné, z ušlechtlejších citův a čistší lásky plynoucí, je tak řídkým hostem.

* * *

Vešed do světnice první a veda ženu a děti za sebou, Strouhal uchopil se mozolných rukou ženiných a pohlédl jí do slzících očí a

lílosti staženého obličejje. Zrak mu vlhl, když děl jí zcela prostě: »To jsi hodná, žes se vrátila. Chtěl jsem dnes za tebou a přivésti tě. Tak mám uspořenou cestu,« a usmál se, při čemž slza mu spadla do vousů. »Tak sedni si doma, beztoho jsi ušla Taková cesta a v noci s dětmi! Proč jsi nečekala až do rána? Proč jsi neřekla někomu, aby tě svezl?« — A jedna otázka lhlhla druhou, a ježto matka stále nevypravila než pláčem přerývané: »Odpusť mi! . . . Nezlob se už na mě . . . nevyháněj mě!« ptal se otec dětí, vzav nejmladší na klín, a ti malí žvatlalkové nezatajili nic, povídali a povídali jeden přes druhého až k ohlušení všechny podrobnosti cesty, pak života v Truchlíně a jak se tam měli špatně. Vypravovali o Čermákových, o mamince, jak plakávala, jak ji prosili, aby je vedla zpět, jak se těšili, když jim slíbila, že se vrátí, jak šli rádi v noci tmou a mrazem k němu, jak pospíchali a jakou mají radost, že už jsou zase doma.

»A teď už, tatínku, u vás zůstaneme vždycky,« řekla Baruška.

»A což ty, maminko?« jemně ptal se Strouhal, vyprostiv se dětem a nahnuv se k sedící své ženě.

»Já taky už zůstanu,« zašeptala a pohlédnuvši mu do dobrých očí znova dala se do pláče. Strouhal sedl vedle ní, ovinul jí ruku

*

kolem pasu a hladil jí vlasy, shrnuté zpod šátku do čela.

Tento okamžik vzájemného splynutí dvou prostých duší v lásce a štěstí byl však brzy hlasem prosaickým přerušen. Malá Marjánka, která byla blíže u matky se držela, zatáhla tuto za sukně a řekla svým milým dětským hláskem : »Já mám hlad.«

Před potřeby životní klade radost svou růžovou ruku, že zapomínáme na ně, až ozvou se silou zdvojenou. Ozvaly se ústy malého dítěte, které tento výjev nejméně dojal, poněvadž nejméně mu rozumělo. A ohlášení to vítězně zahrnovalo veškeré rozplývání se v citu a uvedlo v říš prosté rodiny shon a starost o jídlo. Krajcem chleba, který ležel na stole vedle talíře s nakrájeným studeným masem, byla nejnaléhavější potřeba kryta, však dětem i muži bylo nutno uvařit polévku. Strouhalka vyšla na dvorek a vrátila se za chvíli s otepí dříví, a jako by byla zaplašila všechno pohnutí, celou duší a bytostí svou hleděla si jen kamen, v nichž vesele zapraskal plamen a ozval se příjemný hukot, který za zimy jest hudbou nejmilejší. Děti udržovaly se v blízkosti její, i sám Strouhal přenesl k nim židli. V hodinách hrklo, a hned po té bilo sedm. Strouhal blažen pozoroval ženu svou, jak hbitě se otáčí, jak tváře se jí zardívají a zrak plane. Teď vstoupila k polici a

vzala z ní talíře a lžíce, rozestavila je na prostý stůl naproti kamnům mezi okny a pak pravici zástěrou chráněnou chopila se ucha hrnku, z něhož se kouřilo, rychle postavila jej mezi talíře a začala rozdělovati polévku, z níž vystupovala příjemná vůně, celou jizbu plnící. Ke stolu se přisoupla lavice, na tu rozesadila děti, staršího vedle mladšího, k Marjance na kraj sedla pak sama a podle ní usedl na stolicí Strouhal záře štěstím. Pěkná to byla podívaná — obrázek utěšeného blaha rodinného. Muži a ženě hrálo v duši smíření, a láska jejich toužila po vzájemném objetí. Dětem očka i tvářičky svítily milou jistotou, že zde bude jim dobře, že zde do syta se najedí a si nabrají a neuvidí hněvivých tváří a zlých pohledů, jež u Čermáků je děsily. Ó, jak pohlížel na ně nyní otec, jak mu zářil zrak dobrotivě a laskavě! Strouhal vskutku nezdál se býti ani trochu unaven celonoční prací. Za to žena jeho měla oči slabě zarudlé a pod nimi kruhy. Přes to však přibledlé její rty jevily co chvíli řadu bílých zubů v lahodném úsměvu. Dávno již, co se naposled tak usmívala. I kos nyní v drátěné kleci začal u okna hvízdát, jako by též on jevil radost, že rodina je zase po dlouhém odloučení pohromadě. Jeho ranní píseň zasvěcovala tuto chvíli.

Pohříchu však tento idylický obrázek proscený navraceným štěstím měl brzy porušen

býti obnoveným sporem. Vznikal ve své podstatě právě tak jako poprvé, když skončil neblahým odchodem Strouhalky.

XI.

Když dojedl, Strouhal ovinul ruku kolem šije ženiny a zadíval se jí do tváří.

»Jsi asi ospalá, ulehni si,« děl měkce, »a děti taky ať jdou spat.«

»Baruška a Toník mi musejí pomáhat. Je třeba úklidu, okna jsou zaprášena, podlaha a stůl neumyty,« řekla žena a chystala se vstáti.

»Ale to může zůstat na zítřek, přec sebe a děti dnes do toho nepoženeš!«

»Když to musí být dnes.«

»A proč?«

»Protože slíbila jsem Řehákové, že jí zítra pomohu práť,« vykládala Strouhalka poněkud v rozpacích.

»Což potřebuje pomoci?«

»I jen tak mi řekla.«

»A nač tedy slibuješ?« řekl skoro mrzutě Strouhal.

»Proč bych jí to neudělala k vůli?«

»A snad se to dá odložit na pozejtří.«

»To nejde.«

»Aspoň to zkusíme. Počkej, zavolám ji!«

A Strouhal vskutku chystal se ke dveřím.

»Prosím tě, nevolej!« chvatně zadržela ho žena.

»A proč?«

»Protože to nemůže být.«

»Tak jí aspoň řeknu, že tam zítra nepřijdeš.«

»Neříkej nic. Přece jí to nemohu odřici.«

»Odřeknu za tebe,« a již bral za kliku na ženu se ohlížeje.

»Ne, prosím tě o to. Nechci, abys tam šel.«

»Proč?«

»Je to marné . . . musím tam zítra.«

»Ty tam nepůjdeš!«

„Vždyť tobě tím neublížím, a přec nebudeš znova chtít, abych tě nechala děti žít!« pravila Strouhalová podrážděna mužovou záповědí.

Strouhal pohlédl na ženu pronikavě, pak nepromluviv slova, stiskl kliku a vyšel ven. Měřil přímo do sousedního domku k Řehákům.

V oku Strouhalky za ním hledící kmitlo se cosi jako vzdor a neústupnost. Mlčky a chvatně dala se do úklidu. Děti beze slova na ni pohlížely, kos přestal hvízdati. Za malou chvíli se Strouhal vrátil. Přiraziv dvéře, přistoupil k ženě a děl jí s utajenou nevolí: »Buď tak dobrá, nech toho teď a jdi si lehnout, a děti ať jdou taky.«

»Vždyť víš, že nemohu, snad ti to Řeháková řekla.«

Teď se již Strouhal nedovedl přemoci. Začal hlasitě a prudce mluvit, rychle přecházeje a rukama do vousu si vjížděje.

›Ano, řekla mi, že chceš zítra s ní do zámku pomáhat mýt, že chceš zase k práci se dát najmout.« Na slova poslední Strouhal kladl zvláštní důraz, zdlouha je pronášeje. ›Ale nepůjdeš nikam!« dodal krátce.

›A proč bych nešla, když tady nic nezmeškám?«

›Protože já, slyš, já nechci, abys se dávala najímat,« a zase to slovo tak volně vyslovil.

›Ale já půjdu, protože zas já nechci, aby mé, a jen mé děti někdo jiný živil.«

›Ani já ne?« a Strouhal se u ženy zastavil.

›Ty víc, než kdo jiný.«

›A proč?«

›Protože už to byla dost velká almužna, když jsi je vytáhl z bídy; abys teď ještě živil děti mého prvního muže, to nechci a nechci. Musila bych se teď stydět, že je nedovedu uživit sama. Co je ti po nich? Co ti jejich otec udělal dobrého? Nic. Ba on ti ani na jméno přijít nemohl, a když jsi se vrátil, týral mě, protože jsem z toho měla radost. A ty chceš živit ještě jeho děti? Dost na tom, když živiš mě.«

Tyto věty Strouhalka vyrážela bez přestávky, jedním dechem. Patrně je měla nastřá-

dány, jako výsledky svého přemýšlení. V nich zračila se filosofie této ženy dělnice, v nich jevil se její mravní cit, který zasluhuje, aby byl rozebrán. Kdyby byla bývala vzdělána, byla by se vyjádřila v řeči vybrané a hluboké, byla by těmito výsledkům, k nimž dospěla více instinktem, předeslala myšlenkový rozbor. A kdo ví, jsouc moderně vzdělána, byla-li by dospěla k podobným výsledkům, byla-li by viděla v tom pokorení, že její druhý muž chce živiti její děti z prvního manželství, kdo ví, nebyla-li by to pokládala za zcela přirozené, samo sebou se rozumějící. Ale v této ženě odchované v chudobě kotvilo v samém dně duše její nezvratné vědomí, že bez práce není života, a jsouc po dlouhá léta dělnicí zvykla viděti z blízka žebráckou hůl a hrozila se jí. Viděla v nutnosti přijímati almužnu největší neštěstí a v nabízení jí almužny pokorení. Zabránění pak mužovu, aby na děti sama vydělala, stavěla se vši silou na odpor, zdálo se jí to býti úmyslnou snahou pokořiti ji, nutiti ji, aby děti její přijímaly almužnu, zlehčováním její schopnosti, aby je sama uživila. A toho nestrpěla. Na svou práci byla hrda, vždyť nic jiného po celý život neměla než práci, a na něco člověk chce býti hrd. V té hrdosti byla nedůtkliva, svéhlava, odporu schopna. Poněvadž byla dělnicí, měla pak svůj zvláštní názor o práci. Prací bylo pro ni jen to, zač se dostala mzda, obstarávání domác-

nosti bylo jí jen takovou potřebou jako je každodenní se umytí. A že by láska a péče muži, dětem a domácnosti věnovaná mohla vyplnit celý její život, vůbec jí nikdy nepřipadlo. Že by muž její pro svou lásku k ní měl právo i povinnost živiti i její děti, to by jí byl každý marně dokazoval. Nutnost práce za výživou nedopřála vzrostu myšlénkám o lásce a její povinnostech a právech, tak že zakrslaly neozývajíce se, když ona nutnost promlouvala. Měla muže ráda a věděla, že jí muž má rád, ale nikdy nedovedla uvěřiti, že láska jeho mu dává právo starati se o její děti a právo žádati na ní, aby přestala býti námezdnou dělnicí a aby stala se více ženou a matkou.

Povaha této ženy, jako vůbec povaha každého jednotlivce, byla odliškem kadlubu, který kolem člověka utvářejí okolnosti. Byla odchovanka těžké práce, která s ní setřela jemnost, něžnost, poesii, ale neporušila vrozené šlechtnosti a citu právního, který je více vyvinut u prostých lidí těžké práce, než u vzdělaných boháčů. Svou svrchovanou šlechtností a ryzností Strouhalka lišila se od dělnic, jimž bída a utrpení nahlodaly i tuto vlastnost, a stala se zajímavým charakterem, hodným pozornosti.

Strouhal za hodnou chvíli po jejích slovech mlčel. Víme již, že jinak na rodinu pohlízel než jeho žena. Úmysl ženin — dáti se najmouti k práci — měl za umíněnost, kterou

snažil se zlomiti nejprve láskou a mírností, a kdyby to nezpomohlo, přísností nejvyšší. Třeba zas odloučením. — On také nebyl povahou, která povoluje. Chtěl, aby žena se podrobila, aby upustila od předsevzetí, jehož pohnutkám nepodkládal ryze přčiny, nýbrž měl je za pouhý rozmar a zúmyslný odpor proti své záповědi.

»Tedy ty v tom nevidíš nic víc než almužnu, když jsem si tě vzal, když chceš ty děti žít? Co že mi je po nich, po tvých dětech? A to ptáš se sotva hodinu potom, když jsme zase se sblížili?! Což jsi nevěděla, že nepřipustím nikdy, aby se moje žena dala najímat? Slyšíš, nikdy! A byť to mělo zase tak skončit jako prve. Nemám-li mít ženu, nádenici nechci!« mluvil hlasem rozechvělým.

»Ani když tě za to poprosím, abych směla na děti si vydělat sama, ani když ti slíbím, že budeš mít doma všecko v pořádku?«

»Ne, a kdybys na kolenou přede mnou klečela, nepřipustím toho!«

»Musím tedy zas odejít,« řekla Strouhalka smutně se rozhlížejíc po útluné jizbě, do níž vkrádaly se první paprsky zimního slunce a v níž bylo milé teplo, že se ani nechtělo ven do toho sněhu. Oči se jí zalily slzami. Pohled ten dojal Strouhala velice. Hlasem, který se třásl a prosycen byl něžností, pokud dovovala to jeho neuhlazenost, jal se nyní on prositi ženu chopiv její upracované ruce.

»Poslyš, Marie, upuť od toho úmyslu, vřdyť je to hloupost!« Ona odvracela tvář, aby ne-
setkala se s jeho pohledem. Stála do zadu
nakloněna a řadra se jí pod šátkem mocně
dmula.

»Marie!« zvolal muž a prudce ji přitáhl
k sobě, »Marie, prosím tě pro ty tvé děti,
neodcházej odsud! Dost jsem se načekal, než
jsem si tě do své domácnosti přivedl. Celých
patnáct let! — A strádal jsem, aby nám nic ne-
scházelo, aby se nám doma líbilo, aby se nám
odsud a od sebe nechtělo. Co ti schází? Což jsi
zde nerada, že tě to táhne pryč? Ženo, prosím
tě, odlož tu pýchu, je-li ti co po mně, máš-li
jen trochu ty děti ráda!«

Nadtopič svíral ruce ženiny, necitě se
mocným pohnutím. Hlavu svou naklonil až
k její, jako by proniknouti chtěl očima její
sklopená víčka. Strouhalka neodpovídala, nepo-
hlédla naň. Bála se snad, že by nějaká slabost
na ni přišla, kdyby mu popatřila do očí. Klo-
nila se co možná na zad, tak že kdyby ji muž
byl pu-ťil, byla by se skácela. Ač tvář její
zůstala nehybna, bylo přece lze pozorovati, že
v prsou bojuje boj. Boj těžký, proto že dlouho
neodpovídala. Ve světnici bylo děsné ticho;
v tom okamžiku i ty malé děti jako by zkame-
něly. Oči jejich pohledem byly upřeny k matce.
Konečně otec, jehož prudký dech počal rušiti
ticho, nemoha se již zdržeti, zatřásl prudce

ženou a násilně dušeným hlasem téměř zasípal v ucho ženino :

»Tak mluv tedy přece!«

Tu Strouhalka jako kdyby byla náhle oživila, neočekávaným prudkým trhnutím rukou vyprostila je z svírajících je pěstí, vztýčila se a řekla pevně :

»Než abych nechala své děti žít, půjdu raději!«

Strouhal chvíli s rozevřeným zrakem na ni pohlížel, jako by, nevěře sluchu, odpověď tu z tváře vyčísti chtěl, ale pak, když viděl, že žena se otáčí a děti na cestu připravit se chystá, pojal ho najednou vztek hrozný, který zračil se na jeho tváři děsivým výrazem, a Strouhal běže k loži shazoval jak sběsilý na zemi odložené šátky, košíkem mrštil do prostřed světnice až vřko daleko odlítlo, a jsa již jednou v tom odkopával šátky nohou ke dveřím a dítě, které se mu v cestu namanulo, divoce odstrčil, že zavrávoralo a zaplakalo. To řádění, zdálo se, že jej jen ještě více rozpaluje ; nemaje již, co by ze šatstva za nimi hodil, počal shazovati s kamen a s lavice, co na nich stálo, a odkopávati to do všech koutů. Právě tak byl rádíl tehda, kdy žena poprvé od něho odcházela. Byl zlostný a ve hněvu se necítil. Tehda to skončilo odchodem, a dnes? Nejspíše také.

Děti strachem křičely a skrývaly se za matku, která mlčky k nim se klonila, aby aspoň

šátky přes ně přehodila, než vyjdou. Dříve byl obličej její klidný, teď stály jí v očích slzy. Snad pohnul ji pláč dětí, či ulehla na ni tíže jejího rozhodnutí? Bůh ví, ale pojednou klesla na kolena k Marjance a prudce přivinuvši ji k prsům začala ji líbat. Při tom vlastního štkání utajiti nemohla. Pak obracejíc se neočekávaně k muži, nadzvedla dítě a na kolenou přiblíživši se k němu, zvolala skorem úpěnlivě:

»Aspoň pro tohle dítě bys mě neměl vyhánět, bys mě měl nechat pracovat!«

»Ne a ne, a stokrát ne!« rozkřikl se Strouhal.

Klečící žena se zachvěla jako list; pak pojavši dítě do náručí, vztýčila se a šla volným krokem ke dveřím, ani na muže se neohlédnuvši. A kdo ví, zdali pohlédnuvši naň ještě by se nebyla vrátila. A což, vždyť on jí konečně nevyháněl, mohla zde zůstat a přece chodit někam na práci nedbajíc na jeho domluvy a zákazy. Ale byla by to pak domácnost v tom nekonečném sváru? A pak ona byla hrda a ve své hrlosti uražena. — To lépe bylo odejít, daleko, pryč! Třeba zpět do Truchlína. — Ne, tam ne, jen tam ne, do těch bytů ne! A co nedostane-li jinde práci? Co jí zbude? Ubrání se dělnickým bytům, ubrání se tomu, co jí a děti tam čeká? Tyto myšlenky vyrojily se jak jiskry z dohořívajícího uhlí, když jsme se ho něčím dotkli. Rázem všechny najednou. Vzlétly

do výše, padly zpět a pálily, pálily pod těmi
ňadry, k nimž tiskla své dítě. Došla již ke
dveřím a položila dlaň na kliku.

Zachvěla se.

Vzpomněla, že Strouhalovi neřekla něco,
co měla povinnost mu říci, co on má právo
slyšeti. Na cestě sem myslila si, jak mu to
řekne vedle něho sedíc, ruku o šiji mu ovinouc,
až děti budou spáti . . . Marno. — K tomu již
nedojde; není na to času. Musí mu to říci hned,
čím kratěji, tím lépe.

»Strouhale, tyhle děti u sebe si nechám
a budu je živit, ale pro své dítě si můžeš
přijít, až spatří boží světlo a nebude potřebovat
více mne. To si pak živ sám.«

Dořešši to stiskla kliku. Dvěře se poote-
vřely a studený vítr vnikající do síně zatřepetal
jí šátkem nad hlavou. Ještě krok, a dvěře této
domácnosti by se za ní byly zavřely po druhé
v jednom roce. Však dříve než krok ten učiniti
mohla, Strouhal jedním skokem ocel se u ní a
chopil ji za ruku.

»Mé dítě, mé vlastní dítě mi odnášíš? Je
to pravda?« a Strouhal jako by chtěl vytrásti
ze ženy odpověď.

»Pravda.«

»Tedy mně nesmíš odejít s — mým dí-
tětem, nel« a postavil se před ni hrozebně.

»Snad nemám práva ani to dítě ti živit?«
s podivným úsměškem ptala se žena.

»Marie, nenuč mě; radím ti to!« Slova ta provázel Strouhal pohybem, následkem kterého octla se žena za dveřmi v jizbě a Strouhal mezi ní a jimi.

»Poslyš, muži, já zde zůstanu, ale dojdi dřív k Řehákové a pověz jí, že půjdu zítra do zámku pracovat,« řekla žena určitě.

Strouhalova ruka plenila zase vous. Dech jeho byl těžký; nasvědčoval prudkému boji v duši. To bylo celé moře citů, které v něm burácelo. Mužská pýcha zápasila s radostí nad tím, že je vyplněno nejvřelejší přání jeho duše, že jest otcem. Hněv proti ženě zapásil se šetrností a láskou k matce jeho dítěte. Vrozená prudkost jeho tajena byla násilně přemítáním o tom, co se stane s jeho ženou a s dítětem, jež pod srdcem nosí, půjde-li od něho do bídy, psoty a nedostatku. Konečně ozývalo se v něm i jakési neurčité tušení, že stálost jeho ženy na požadavcích jejích jest něco více než rozmar a umíněnost. Nedovedl tomu dáti název, ale cítil před tím maní úctu, a pak se ozývala v něm touha čím dál tím mocnější, zulíbati ty rty, které mu zvěstovaly, že je otcem. Pýcha, hněv, prudkost podlehly. Pustiv ruku ženinu, pohlédl na ni s láskou, naklonil se k ní a políbil ji. »Půjdu hned, počkej jen chvíli, posad se sem ke mně!« a stáhl ji k sobě na židli. »Proč jsi mi to neřekla hned? Vidíš, nemusilo

k tomu dojíti ke všemu,« mluvil co nejměkčeji mohl a jako na omluvu.

»A proč jsi odříkal za mne u Řeháků?«

»Vždyť dobře víš, proč. Nechtěl jsem, aby moje žena, přece žena nadtopičova, jako nádenice se mi dřela za pár krejcarů.«

»Ale je to pro děti! A teď mne necháš, vid' ?«

»Nenechám,« chtěl vyraziti opět prudce Strouhal, ale Bůh ví, co se to v něm hnulo, že po chvíli odmlčení řekl: »Nechám.«

Pak odmlčel se na novo. Boj začal znova, ale jiný než prve. Jal se přemítati, jak by ženu upokojil, aniž by ji musil nechati jít za prací. Přemlouvati ji, bylo marno, to věděl dobře. Vzítí ji do továrny s sebou, bylo ještě horší. — Aby tak sešla jako Hladíková. — V tom kmitla mu hlavou myšlénka, jak asi té ženě dnes je. Vzpomněl na slova doktorova a náhle jak by se mu v hlavě rozžehlo.

»Nač myslíš?« ptala se žena.

Však Strouhal v té chvíli místo odpovědi vyskočil a řekl: »Počkej chvíli, vrátím se hned!«

Žena udiveně naň hleděla, s jakým chvatem obléká zimník a béře hůl a čepici.

»Jdeš k Řehákům?« ptala se.

»Jdu.«

»To přece nemusíš brát kabát!«

»Skočím před tím ještě někam.«

»Do fabriky?«

›Ne, uhlídáš, jen počkej!« a již byl venku.

Pohlédla za ním oknem. Viděla, jak míří do ulice, k domu doktorovu. Aby se však od-
dala zvědavosti, na to u té ženy práce nebylo
myšlení. Také neopakovala si jednolitá slova
své rozmluvy s mužem, jak po podobných prud-
kých výstupech jiná žena by činila. Vše táhlo
před ní jako obrazy ze sna. Cítila dojem, ale
nerozbírala ho — musila mysliti na práci.
A byla ráda, že může tak činiti nerušeně a bez
starosti a úzkosti do budoucna. To ji blažilo,
to ji hrálo. Po nějaké radosti ze svého vítězství
nad mužem nebylo ani památky u ní. Ale byla
spokojena, že té nerozumné pýchy se zhostil a
že nechá ji klidně vydělávati na děti.

Jala se uklízeti v jizbě. Však bylo tam
střepů všelijakých. Jak jen ten Strouhal je
prudký! Kdyby teď někdo přišel, co by si jen
pomyslil!

›Zůstaneme už tady, maminko?« ptala se
Barča.

›Mohu se svlékat?« ozvala se hned po
té Běta.

›Počkejte, až přijde tatínek,« dala za od-
pověď matka, neodvracejíc se od práce.

Trvalo asi půl hodiny, než Strouhal se
vrátil. Ve světnici zase všecko poklizeno, ani
památky po tom, co se zde dělo, každý zbytek
toho setřeno. Strouhal se radostně rozhlédl.

›Byl jsi u Řeháků?‹ uvítala ho žena, a oči její na něm tázavě utkvěly; zračilo se v nich udivení nad výrazem radosti, jež zářila z celého jeho obličejce.

›Nebyl vím něco lepšího pro tebe, než jít do zámku pracovat.‹ Strouhal čekal netrpělivě, až se ho žena překvapena zeptá, co by to bylo; ale ta oka s něho nespouštějíc mlčela. ›Znala's paní Bernardovou, jež nedaleko zůstávala?‹ začal Strouhal z daleka.

›Umřela, to vím, povídal mi to Hladík, když byl v Truchlíně.‹

›Tu její živnost taky znáš?‹

›Jak by ne?‹

›Doktor ji dědil.‹

›A co víc?‹

›Víš, že je svoboden a ženiti se již sotva bude. Propachtoval živnost.‹

›Komu?‹

›Mně.‹

›Patnáct korců polí?‹

›A pět korců luk.‹

›Dvě krávy?‹

›Tři.‹

Údiv Strouhalčin rostl.

›A co s tím?‹

›Pro tebe. Tobě těch našich pět korcův a ten barák je málo. Chceš mi pořáde na cizí práci.‹ A Strouhal se blaženě usmál.

Strouhalka počala chápat.

*

- »A kdys to pachtoval?«
- »Teď.«
- »Do opravdy?«
- »Což mi nevěříš?«
- »A já přece půjdu do zámku!«
- »A proč?«

»Jak bych si jinak mohla na děti vydělat? Vždyť by mně nezbylo času!«

Na podobnou odpověď byl však Strouhal připraven. Tušil ji.

»Nu dobře, vezmu tedy šafárku. Sám se přece o to starat nemohu. A ty si jdi nyní do zámku a v létě kam chceš na cizí práci.«

To Strouhalku překvapilo.

»A kdo ti půjde za šafárku?«

»Kdo? Třeba Mrákotová. A jak ráda, když jí a čtyřem jejím dětem dám výživu.«

»A to že bys chtěl?«

»Co mi zbývá, když jsem již pachtoval?«

Strouhal mluvil suše a se zvláštní určitostí.

»Doktor už jel k notáři!«

Strouhal po té umkl a začal po světnici přecházeti. Strouhalka také se již neptala. Podepřevši o klín ruce, položila v ně hlavu. Po hodné chvíli teprv ji zvedla a řekla:

»Poslouchej, tobě je to jedno, Mrákotová nebo jiná?«

»Zcela jedno.«

»Tak bys mohl udělati — mě šafárkou!«

›Jsi-li spokojena s tím, co bych dal Mrá-
kotové, proč ne?‹

›Jsem docela.‹

Tímto rozhovorem, který odbyl se v tónu, jaký obvyklý jest mezi chleboďárce a zřizencem při vzájemné úmluvě, skončen spor mezi man-
žely Strouhalovými. Oba dva slavili vítězství. Podlehnutí by byl také žádný z obou těch cha-
rakterů nesnesl. Sedli teď vedle sebe, a děti
kolem nich. Teprve teď zazářilo všem pravé
štěstí z očí. Povídali si dlouho a dlouho. Děti
při tom počaly podřimovati unavením; vždyť
v té noci tolik se ušly a tak málo spaly! Matka
je svlekla a uložila je všechny na otcovo
lože. Spaly tam jako čtyři andělkové. Jistě krásný
sen jim obletoval hlavy, že se tak usmívaly!
— Po té zase matka sedla k muži a nevěděla
ani, jak to přišlo, že drželi se v objetí. Po tak
dlouhém, dlouhém čase se u nich vyjasnilo,
a bylo lze předvídati, že tak brzy v domácnosti
té se nezatmí.

Avšak v úplném štěstí přece ten den ne-
skončil. Když tak seděli podle sebe, vrazila
náhle Řeháková k nim do světnice a zděšena
ohlašovala jim, že Hladíková, žena topiče, sti-
žena byla přišedši domů chrlením krve a že
dokonává.

Strouhal pohlédl na ženu zvláštním po-
hledem, jako by říci chtěl: ›Vidíš?!‹ Žena

mu rozuměla a sklopila hlavu. Strouhal položil jí pak ruku na rámě a řekl :

»Pojď, musíme se tam podívat!«

Vstali a šli. Řehákovou poprosili dříve, aby dohlédla chvilkami na děti. Ostatně ty se tak hned neprobudí, spí jako dudkové.

Barák Hladíkův byl na druhém konci vsi. Když tam přišli, nenalezli již Hladíkové na živu. Mrtvola její ležela na zemi přikryta bílým rouchem. Hladík seděl u stolu s hlavou o ruce podepřenou. Bylť mrtvolu sám svlekl, umyl a uložil. Dcera a synové byli v továrně. Snad nevěděli ještě o smrti roditelky, snad nevzpomněli ani, jak je nemocna. Otec pro ně vzkázati nedal ; bylo by to zbytečno. — Když přišli manželé Strouhalovi, nadzvedl Hladík hlavu, zamžoural nepatrně očima a pravil : »Už má chudák pokoj!« a dodal : »To je hezké, že jste se přišli na ni podívat.« Pak sklonil zase hlavu a podřimoval. Vždyť v noci byl v práci a večer půjde zas. Přijdou děti a ty jej vystřídají na stráži u mrtvoly.

Strouhalka poklekla u nebožky a nadzvedla roušku. Teď na stuhlém tom obličejí, pokrytém smrtelnou bledostí, bylo teprv viděti, jak byla sešlá. Nos a brada zašpičatělé, oči hluboko vpadlé. Ústa byla pootevřena, tak že viděti bylo zažloutlé zuby. Byly na nich zřetelný tmavé skvrny — přischlá krev. — Ruce měla nebožka na prsou skřfženy, a muž jí do těch

zmozolených dlaní, které ještě před několika hodinami vládly těžkými vidlemi, vložil malý křížek. Strouhalka sepjala ruce a počala se modliti otčenáš. Avšak jen slova šeptem splývala jí se rtů, myšlenky dlely jinde. Byla tak sobecká v té chvíli, že myslila u té mrtvoly na sebe, že si představovala, jak sama umírá umořena prací a zcela opuštěna v Truchlíně. Jak její děti nad ní se kloní a usedavě pláčou a volají: »Maminko, maminko, zbudte se! Pojďte k tatínkovi a tam budete živa!« Až se zachvěla tou myšlenkou; ale pak hned vzpomněla, že děti její leží teď doma vedle sebe, a ona sama že sem přišla se Strouhalem, s ním že zase půjde odtud, a ne do Truchlína, nýbrž do útulné jejich světnice. Slzy přestaly jí kanouti z očí, požehnala mrtvolu křížem, přikryla ji a zvedla se. Pak pohleděla muži do očí a zpozorovala, že on s ní oka nespustil. Sklopila ihned hlavu. Viděla, že podobné myšlenky jako jí i jemu prolétaly hlavou.

»Potěš vás Pánbůh, Hladíku!« pravila přistoupivši k sedícímu.

»Dejž to Pánbůh,« ozval se Hladík.

»Kdy bude pohřeb?« ptal se Strouhal.

»Pozejtří, zároveň se Styblíkem!«

»Ach ano, ubohý Styblík!« vzdychl nadtopič, »málem bych naň nebyl vzpomněl. Bylo toho dnes příliš mnoho. — Hladíku, nepotřebu-

jete peněz?« ptal se po chvíli Strouhal, jako by chtěl myšlénkám i řeči dáti jiný směr.

»Zaplať Pánbůh, Strouhale, darmo se nebožka nedřela, uspořila si ze svého na pohřeb. Za to u Styblíků ani krejcaru, a žena jeho i po smrti mu spílá a děti pláčou hladem. Tam můžete pomoci; až půjdu do továrny, přinesu taky něco s sebou.«

»Vy půjdete do továrny? Dnes?«

»Půjdu, což nebožku už nevzbudím, a kdyby mohla mluvit, sama by mě věru poslala. Budu teď chodívat sám!« zasteskl po chvíli.

Strouhal ještě v plném dojmu tak mocných událostí nenalezl pro Hladíka v té chvíli slov výčitek, toliko s největší lítostí naň pohlédl a mlčky stiskl mu ruku. Pak obrátil se k ženě a odešel s ní.

»Viděla's?« optal se jí na cestě. Obrátila se k němu, a její oči byly plny vděčnosti.

* * *

Minuly doby. Strouhalka stojí na dvoře pachtované živnosti a má v zástěře zrní. U ní stojí Toník a Běta, a nedaleko batolí se Marjánka. Na prahu sedí Baruška a chová v náručí malého, usmívavého klučfka. Strouhalka svolává drůbež. Je letní večer. Pojednou zavrzla vrátka a vstoupil Strouhal. Přišel vesele z továrny.

›Pomáhej Pánbůh, šafářko,‹ volal z daleka na ženu. Pak přistoupil k usmívavému klučičku, jenž třepal nožkama, chtěje již již uniknouti náručí Baruščinu, uchopil děcko pod paždíčkama, nadzvedl je a hledě na třepetajícího se ve výši andílka toho, pravil hlasem blaženým: ›Pojď k tátovi, šafářčecu, pojd!‹ a přivinul jej k sobě.

TAKÉ ŠTĚDRÝ VEČER

(Psáno r. 1885)

Na začátku příštího měsíce zarazíme na tři dny, a pak to již půjde bez přestávky až do konce,« prohodil k nám adjunktům již v říjnu ředitel.

»O vánocích bychom tedy pracovali?« ptal jsem se.

»Na každý způsob. Také v N., v P., v M. budou pracovat. Nestojí za to zarážet, vždyť do první polovice ledna dostrouháme my a jinde také.«

»Zcela v pořádku,« svědčil můj kolega.

Sdělení ředitelovo účinkovalo na mne velmi nemile. Neslaviti vánoce! Nejeti domů! Nový útisk, k němuž se musí mlčet. Aby majetník ušetřil tři sta zlatých, nebude dvě stě lidí slaviti štědrý večer. I ten kousek poesie se jim vyrve. Ten jediný a poslední. Zda je druhý stav, v němž takové nařízení je možno! Není. Leda ještě v některém odboru technickém. U dráhy, u telegrafu, u pošty snad. Ano, ale tam to vědí napřed, tam nedá se to změnit, kdežto zde je to skorem libovůle . . .

Však nebylo dlouho času k rozmyšlení. Volala práce. Setřásl jsem svou nevoli myšlénkou, že snad přece k tomu ještě nedojde.

Po zastávce v listopadu vědělo se již určitě, že vskutku v prvních dnech ledna se dodělá. Rozhodnutí řiditelovo bylo nezvratno, a nám počátkem prosince uloženo, oznámiti je dělnictvu. Raději dřív než později. Ať zvykne předem té myšlénce. Však uvykne dosti těžko. Co cukrovar stojí, a je tomu již čtrnácte let, vždy o vánocích se zastavilo. Až letos!

Vzniklo ve mně přání, aby tak většina řekla: »Ne, my pracovat nebudeme!« Věděl jsem však dobře, že se tak nestane, neboť k oznámení svému měli jsme připojiti, že i v sousedních cukrovarech se bude pracovati přes svátky, že bude propuštěn, kdo nepřijde, a že za práci o Boží hod platí se dvojnásobná mzda. Hlavně tento poslední dodatek zmařil mou naději již v zárodku.

Dal jsem se na obchůzku po továrně. Oznámil jsem rozkaz řiditelův stručně a suše předákům na všech stanicích, nechal různé pichlavé poznámky bez domluvy, odpovídaje k nim nanejvýše: »Jaká pomoc! Musíme polehnouti!«

Do vánoc se o jiném nemluvilo. Jen že řeči nabývaly větší určitosti; lidé poznávali, že nelze to změnit, a byli odhodláni; věděli již, že ani pan farář zde ničeho nezmůže, a proto mlu

vili jen o tom, že se něco stane, že Pánbůh to tak nenechá, že se přihodí dojista nějaké neštěstí.

Řemen u hnacího stroje byl trochu navlhlý, poněvadž zatekla voda do základů. Ač se pilně utíral a voda ihned vybrala, přece v běhu svém vrzal, ba někdy to zrovna zapísklo.

»Vida, to dává mašina výstrahu,« mluvila stará Votřebálková v řepníku.

»Vždycky, když si mašina takhle začla povídat, něco se stalo,« mínila její sousedka Holá.

»A bodejť by se nestalo, když se dějou takové věci.«

»Můj ty Umučený! což to bývalo někdy, aby se o štědrý večer pracovalo? Však poznají trest boží.«

»Takhle, baby, kdyby z vás to některou chytlo, abyste hubami nemlely zbůhdarma!« zakřikl je dozorce

»Jen si dělejte z toho ještě smích,« začala zase Votřebálková. »Raději se modlete, aby to nepotkalo vás anebo vaši holku «

»Pro Ježíše umučeného, a zas to odnese jen chudý lid. Pána to nechytí, to víme.«

»Aspoň jim to dá ponaučení; ti si to zapamatují!«

Podobné hovory se vedly i jinde

Je pochopitelno, že řeči ty neměly na nás vážného účinku, ale přece kmitla se někdy my-

slénka, že snad vskutku se něco stane, že stroj vskutku varuje, že má duši. Konečně myšlénka poslední nevznikla poprvé. Že stroj není jen pouhá hmota, v to staří hlídači a mazači strojů věří skalopevně. Slyší, když si stroj šeptá, když si prozpěvuje, když žaluje anebo hrozí. A rostli-li jste již tak trochu s továrním životem, nesmějete se aspoň podobným řečem. Vidouce ta kola, ty řemeny, ta táhla a ty regulatory stále v pohybu; vědouce, že každé nepředvídané zastavení vzbouří celou továrnu a má za následek hněv, zimničnou netrpělivost, láteření, spílání a zmatený shon; a znajíce již některý případ, kterak stroj neuprosně naloží s člověkem, jenž se mu neopatrně přiblížil, kterak trestá krutěji než každý tyran dotknutí svého majestátu: tu hledíte k němu s bázni, s chvěním pozorujete jeho pohyby, s utajeným dechem nasloucháte jeho oddechům, prosíte ho v duchu takřka, aby proběh se nezastavoval, aby nikomu neublížil, a každý nezvyklý jeho projev, každé vrznutí neobyčejné budí ve vás úzkost, jako slovo nějakého vladaře. Vy víte, že to je hmota, ale máte z ní strach, tušíte její ničící sílu a ta síla je duší té hmoty.

Usmívali jsme se tedy prohozeným poznámkám, ale zrovna nejvolněji nám nebylo.

Konečně nadešel tak dlouho očekávaný štědrý den.

Měl jsem šichtu ode dvou hodin odpoledne do druhé z rána. Když jsem před druhou šel do továrny a slyšel jak obyčejně rachot praček a klapot páteru, nebylo by mi ani připadlo, že je nějaký zvláštní den, kdyby postní strava v kantýně důkladně mi to nebyla připomenula. Na dvoře nebylo sice téměř žádných for, ale za to z vagonu skládala se řepa jako obyčejně, a hemžení v řepníku mělo ráz každodenní. Vstoupiv do varní síně našel jsem svého kolegu hned u kalolisů, i potrásli jsme si upřímně rukou.

»Ještě nic se nestalo?« ptám se usmívaje se.

»Dosud ne; snad to očekává vás,« zněla nuceně žertovným přízvukem pronesená odpověď.

»Lidé přišli všichni?«

»Bez výjimky; ale možná, že na noční šichtu někteří nepřijdou.«

»Pochybují; jsou jako my; reptají, ale táhnou.«

Za krátko byl jsem v továrně sám s dělnictvem. Což těm, kteří zde jsou, je hej! Ti půjdou v šest hodin domů; proto to jde ještě dosti z vesela; jen ten, jenž má bratra neb sestru, otce neb matku, syna neb dceru, kteří musejí přijít na noc, je zamklý. Nebudou všichni pohromadě. Však jaká pomoc! Již se stalo.

Dokud byl den, bylo mi ještě jakž takž, ale když začaly se rozsvěcovat lampy, počalo

mi býti teskno. Vzpomínal jsem na domov, na Prahu, představoval si v myslí všechny známé tváře, dnes dojistá radostí zářící, kdežto já dlím zde uprostřed šumu páry, hluku strojův a zimničné práce, k níž musím násilně mysl upouštávat, aby se mi nerozplynula celá ve vzpomínkách, aby nezatoužila příliš po ztracené pro mne poesii štědrovečerní a nezapomínala tím povinně udržovati v evidenci všechny stanice výroby. Pryč zlaté sny, volné vzpomínky!

Čím více blížilo se k šesté hodině, tím stávalo se dělnictvo nepokojnější. Všichni ohlíželi se ke vchodu, zda již je nepřicházejí vystřídat. Jindy již od půl šesté trousili se dělníci na noční šichtu, dnes však ani ve tři čtvrti nebylo zde nikoho. Ani holky a ženy z řepníka, jež bývají nejprvnějšími, dnes nepřicházely. Konečně. Jedna, dvě . . . a za chvíli zase; již i dělníci se trousí a naposled děti. Je již po šesté hodině. Oj, toho chvatu dnes při oblékání! Jak rád chápe se každý, kdo odbyl si teď šichtu, hole neb košíku a spěchá odtud. Z fabriky v útulnou jizbu, od šumu páry k jáсотu dětí, od mozolné práce k náladě sváteční, z drsné vřavy v klid rodiny.

A jak smutně a zvolna svlékají se za to ti, kteří přišli; jak závistivě patří za odcházejícími, jak teskně rozhlízejí se vůkol po těch bílých stěnách, velkých tmavých oknech a širém prostranství továrním! »Můj Bože, bude to

smutný štědrý večer,« myslí as každý. »Tak jsme ho nikdy ještě nestrávili,« dodávají.

»S Bohem Josefe, s Bohem Toničko, s Bohem tatínku, s Bohem dítě,« slyšíš volati přibylé za odcházejícími.

Kolik rodin je tak roztrženo.

»Dej pozor, ať nikam nepadneš,« volá matka za dcerou, »tatínku, v košíku máte kus vánočky,« je slyšeti ženský hlas ode dveří k difuzérům.

Vše to roztesknilo mne ještě více; přešel jsem chvatně všechny stanice. Přišli všichni do jednoho.

»To je špatný štědrý večer, vzácný pane,« prohodil saturant, když jsem šel kolem.

»Tak dnes poprvé jsme v ten den ve fabrice,« trpce pronášel předák od kalolisů. V kotelně neslyšel jsem žádné poznámky. Z topičů snad již všichni několikrát pracovali též o štědrý večer; neboť zastávka žádná neobejde se bez prohlédnutí kotle; rovněž zámečníci si nestěžovali; za to v řepniku byl pravý Babylon. Některé ženské plakaly, zejména děvčata; vždyť štědrý večer se svým hádáním má pro ně největší kouzlo. Dětem jsem se vskutku divil. Byly vesely jako jindy. Hoch u pánví s chytráčkou tváří prohodil, že je žádostiv, přijde-li Ježíšek také do fabriky. Bláhové dítě! Či měl jsem spíše zvolati »mladý cyniku?«

*

Mezi kolejemi pro řízkový vozík metlo čtrnáctileté děvčátko, Fanča Halíková. Když jsem šel kolem, pohlédlo na mne svýma velkýma tmavýma očima tak roztomile, že jsem na okamžik zapomněl na svou tesknotu a na ně se usmál. »Styď se, starý blázne,« myslil jsem si, »hleď, to dítě není smutno, usmívá se a bude tu dnes celou noc. Ani mu snad nepřipadá, že je v tovarně, v dusnu a vedru, boso, v hrubé sukénce a otrhané jupce. Otáčel se vesele se svým košťátkem. Necítí tíže práce. Poesie mu dřímá v očích; v těch velkých zrácích jako by plály plaménky svíčiček z vánočního stromku a třpyt pozlátka z ořechův. Jak uskočila hbitě před rozjetým vozíkem, jak usmála se jen, když drsný mužský hlas na ni zvolal: »Koukej na cestu a nezevluj!«

»Není ti smutno, Fančo, dnes?« ptám se jí.

»Není, vzácný pane,« odpovídá a ukazuje řadu běloskvoucích zoubkův a štěstí zrovna z očí jí září.

»Co pak ti nadělí Ježíšek?«

»Mně? nic,« odpovídá v dětském pousmání.

»A nebyla bys raději doma?« ptám se, chtěje odkryti aspoň stopu stesku.

»Doma bych nic nevydělala a my potřebujeme,« sděluje mi Fanča pošukující svou zástěrou, z hrubé plachty urobenou.

Nedovedl jsem si dáti odpověď na otázku, je-li filosofie toho dítěte potěšitelná neb ne, ale

tolik vím, že mne neuspokojila. To dítě vzdor svým výmluvným očím bylo bez poesie. Dítě dělníků, vyrostlé v práci; spokojené dostatečně, má-li výdělek.

Pohlédl jsem, odešel od ní, jen chvatně k rezačkám. Tři holky tam, zdálo se, že dnes zapomněly všechny písně. Mlčky hrnuly řepu do košů. Kolem difuse vrátil jsem se do laboratoře, abych zanesl stav počítadel do rejstříku. Za jakých okolností a v jakém dojmu jsem psal tehda datum »dne 24. prosince« . . .

Za chvíli přišla ke mně služka ředitelova s lístkem, jímž mne ředitel zval, abych k němu na hodinu přišel a odevzdal prozatím dohled na práci chemikovi. Upřímně řečeno, nehněval jsem se. Myšlénka, že aspoň na chvíli budu v kruhu rodinném, zatlačila veškerý pochybnosti a uvažování.

Šel jsem ihned. Přijav projevy soustrastí nad smutným dnešním svým osudem od milostivé paní i slečny i poučení ředitelovo, že povinnost k pánu nad povinnost k Bohu, usedl jsem ke stolu, oblažuje se pohledy zářivých oček mladších členů rodiny ředitelovy. Hodina utekla jako voda, posilněn a také obdarován pěnovou špičkou, spěchal jsem zase zpět.

»Tak jen pozor, pane adjunkte, aby milostpaničky a slečny v řepníku neměly přece jen pravdu s tou mašinou, a pošlete sem pana chemika,« volal za mnou bodře ředitel.

»K službám,« odpovídal jsem již ze dvora. Jda kolem hnacího stroje, ptám se za čerstvého dojmu řiditelových slov :

»Ještě vrže, Kopisto?«

»Ó, ještě, prosím; nevím, nevím, co z toho bude!« odpovídá stařec.

»Jen buďte hezky bedliv,« napomínám a letím nahoru, abych ubohému chemikovi donesl blahou zvěst.

»Nic se nestalo?« ptám se ještě.

»Nic.«

Prošel jsem zas továrnou, vstrčil dohořívající doutník do vánočního dárku a s resignací oddával jsem se již svému osudu, plaše z duše všecku tesklivost.

Zmocňoval se mne šibeniční humor a skorem vesel zasedl jsem po obchůzce v laboratoři k četbě vánočních povídek ve feuilletech denních listů.

Za chvíli přišla zase služka od řiditele, nesouc talíř s ořechy a jablky a druhý s vánočkou a cukrovím a vyřizující poručení od milostpaní.

Zahleděl jsem se na talíř s cukrovinkami. Byl teď osvětlen mdle visutou petrolejovou lampou laboratoře. Bílé ty figurky s červeně pomalovanými tvářičkami, miminka, kočička, cukrové oříšky a jablíčka jak posněžená, věnečky, preclíčky a hubičky jak nadechnuté: vše to šeptalo mi o dobách dávno minulých, o radostech

ztracených. Opřev se o lenoch židle, naslouchal jsem pravidelnému hukotu a chodu strojův, občasnému zazvonění a zavolání, z kteréhož jsem seznal, že práce pokračuje bez překážky.

»Zaražte stroj!« »Zastavit!« křičí se teď náhle od difuse, zděšeně, úzkostlivě.

Vyběhnu ven. Stroj již stojí.

»Co se stalo?« ptám se difundanta.

»Transmise chytila Halíkovou,« zní odpověď.

»Kde?«

»Před magacinem.«

Kvapím tam. Zámečníci stojí v chumáči a rozřezávají červenou látku jakous kolem transmise ovinutou. Je to sukně — sukně Fanče Halíkové. V okamžiku pozvedají tělo v cáry zahalené a odnášejí do laboratoře.

»Běžte pro vodu,« volám na holky od řezaček. »Přineste plachetky a rozložte je v laboratoři, položíme ji na ně.« Chvěje se všecek spěchám za zámečnický. »Dýchá?« ptám se v prvním okamžiku.

»Je bez sebe.«

»Byla chudinka celá navinutá.«

»Hladík slyšel nejdřív nějaké volání od magacinu, a šel tam hned, ale bylo již pozdě.«

Ženské přinášely plachetky, rozestřely na podlaze a zvolna položili jsme na ně Fanču.

Ubohé dítě mělo oči zavřeny, tvářičky dřív ruměnné nad sních byly bělejší, a kolem rtů, dřív tak usměvavých, byl výraz dojmavě bolestný.

Přišly holky s vodou, nařikajíce a plačíce. Poslal jsem rychle pro řiditele a omýval zatím tvář dítěte; zároveň jsem rozevřel jupičku jeho a vyvlekl pozorně ruce z rukávů. Nikde ani krůpěje krve . . . Jen čelo bylo poněkud odřeno, a červené krůpěje na něm vystávaly. Pak všiml jsem si, že i nohy jsou odřeny, ale větší rány nikde jsem nepozoroval.

»Jak se tam dostala?« ptám se.

»Šla nejspíš pro košík, a neopatrně přilepila se k transmisi. Šroub zachyt ji za sukni a strhl k zemi.«

»A že látka nepovolila?« divím se.

»Je to dobrý kanafas, a stužkou vroubený.« Pohlédl jsem na sukénku; ano, červený kanafas, ke kotníkům dosahující, nyní všecek rozřezán, div že na tom bezvládném tílku visel.

V tom zaslechl jsem hlas řiditele. Odháněl holky, baby a děti, jež se před laboratoří nastavily, a posílal je po práci. Tu tam padla ostrá poznámka, jež za jiných okolností bez domluvy by byla nezůstala. »To je za to, když se nedbá na Pána Boha,« »něfkali jsme to?« »mašina tedy přec nadarmo nehrozila!« »aspoň má milostpán ponaučení;« a mezi tyto projevy mísil se zase nářek a vzlykání: »ubohé dítě,« »co ta matka si počne,« »ta se zblázní, chudák, z toho.«

»Tak jen jděte každý po své práci,« volal řiditel, »ten nářek teď nic nezpomůže, a stroj nemůže do rána stát.«

Přijav krátkou zprávu ode mne a nařídív, aby ihned jelo se pro lékaře, poslal mne do varní síně, abych uvedl vše zas do pořádku a hleděl dohnati touto příhodou zameškaný čas. On že u dítěte zůstane sám. Za chvíli přišel i kolega můj, a tak on a řiditel konali pokusy k uvedení děvčete k vědomí.

Sehnal jsem všechny zevlující lidi k jich práci a nařídil pustiti stroj. Jak mi bylo, lze si mysliti.

V nejvyšší míře rozčilen, jen s velikým namáháním udržoval jsem myšlenky pohromadě a snažil se upoutat mysl k manipulaci. Dělnictvo rovněž bylo rozrušeno, i stálo mě dosti času, napomínání, vysvětlování a potěšných slov, než jsem práci na difusi uvedl jakž takž do chodu. Z řepníku až do varní síně slyšeti bylo hlas dozorcův; měl tam chudák s ženskými potíž.

Asi po čtvrt hodině jako sílená příběhla matka dítěte a s nářkem srdcelomným vrazila do laboratoře.

Vešel jsem za ní. Vrhla se k dceři a pokrývající tvář její polibky a slzami, mísila stále slova nářku a spílání s nejněžnějšími projevy lásky. Marno by bylo bývalo ji napomínati neb jí v něčem zabraňovati. Konečně řiditel přece jí potěšil sdělením, že dítě dýchá, že není vi-

děti kromě odředin zevně žádné rány, že bezvědomí je nejspíše následkem leknutí a že lze doufat, že nebude ani uvnitř značnějšího poranění.

Ubohá žena klečela u svého dítěte a lomíc rukama, usedavě štkala; chvilkami jen zoufale pronášela slova:

»Proč jsem tě jen, beruško, dnes sem posílala, proč jsi jen šla?«

Přijel lékař. Srdce mi bilo k rozskočení, v tepnách krev zrovna cvakala. Bloudil jsem po továrně jako šílený. Lidé mlčeli, konajíce práci svou jak stroje, uvnitř však hořice očekáváním. Minuty zdály se hodinami; čtvrt hodiny věčností. Konečně lékař vešel. Šel jsem mu vstříc, jako pro svůj ortel.

»Zlomenina žádná; jen hrudník trochu pomačkán; ráno bude sama moci jít domů. Může mluvit o štěstí. Má úcta! Spěchám zas domů.«

* * *

Neodešel jsem tu noc z továrny. Zůstal jsem v laboratoři a podával ležící Faněe cukroví, kousek po kousku. V očích jejích zas ten zářivý lesk a kol rtů zas ten dětský krásný úsměv. Chřúpala cukroví i ořechy, až konečně k ránu usnula. Matka bděla u ní a šeptala mi s nevyličitelným úsměvem:

»Tomu ubohému dítěti dal Ježíšek dnes nejvíc ze všech dětí!«

~~~~~

CVRČEK

(Psáno r. 1886)

Z hochů, kteří pracovali v cukrovaru R-ském v kampani i po ní, pamatují se nejvíce na sirotka Čenka Veselého. Byl velikosti a síly dvanáctiletých chlapcův, ač mu bylo již sedmnácte roků; k těžké práci naprosto nebyl způsobilý, za to snášel lehce i největší horko i úplné odloučení a stával proto v kampani ve filtrační věži u pánví, v nichž šťáva k varu se zahřívávala, aby pak přes filtry se spouštěla. Stával sám v té prkenné prostoře u těch ohromných hučících železných reservoirů na špinavých schůdkách. Někdy na chvíli na ně usedl, položil hlavu do dlaní, a zdálo se, že spí. Ale při nejmenším šramotu pozvedl hlavu, rozevřel oči a naslouchal, kde a co se hnulo. Nic neušlo jeho pozornosti v továrně. Ač byl odloučen od ostatního ruchu kampanního, věděl dobře, co se ve varní sni, ano i v řepníku děje. Pod rezerváky, u nichž stál, byla filtrace. Po měděných, lesknoucích se žlábcích volně tekla vroucí šťáva, z níž vystupovaly páry, tlumíce tak lesk garnitury ventilů, jež nad žlábků se nalézaly.

Kolem žlábků chodil filtrant Bacík, s kterýmž Veselý udržoval spojení pomocí otvorů v podlaze.

Lehl si na zem a houkl dolů: »Bacíku!»

»Co chceš?« zněla odpověď.

»Podívejte se, neusnul-li kluk u monžiků, mám prázdné rezerváky!« aneb: »To se ta šťáva dnes pění, co to zas dělají u té saturace? Jděte se tam podívat!« anebo: »Pořád mám málo šťávy, to jistě strouhají novohradskou řepu.«

Někdy seběhl sám dolů a jako střela proletěl továrnou, a netrvalo ani čtyři minuty a již byl zase nahoře. Věděl pak vše. »Bacíku!« zavolal.

»Co pak?«

»Tonča Klímová dostala od pana adjunkta padesát krejcarů trestu; měla dnes už dvakrát v řezačce kámen; a v řepníku si odřel Nešvera ruku, dali mu na to arniku; u výtahu jim spadl už po třetí řemen, a spadne jim zas, protože je moc dlouhý; v kotelně povídal Čadil, že zámečník Jaroš prý po kampani půjde do strojírný; má dobře; co taky u nás? Jinde je líp.«

»Co, ty vyžle, můžeš vědět, vždyť jsi nic nezkusil ještě.«

»Ale myslím si, že je všude jinde líp než v cukrovaru. Jen kdybych uměl řemeslo; šel bych taky.«

»A co ti schází? Při řemesle bys neseděl celý den! To by tě brněly ty tvé hůlky; ale co s tebou, za týden by tě měli po krk.«

»Ale zas bych nebyl v takovém horku, zas by každý se mnou nestrkal, proto že bych byl už dávno vyučen. Ale tady, po kampani — ‚půjdeš do kotle klepat!‘ řeknou — aneb ‚vyčistíš rezerváky,‘ jako bych nedoved nic lepšího, jako bych byl hloupý jako ti ostatní kluci, kteří jdou do fabriky první rok; ale já zde dělám už čtvrtou kampaň.« Hlas Čeňkův jevil tajený hněv a pláč. »Každý jenom se mi směje a volá na mne: ‚cvrčku!‘ a kam nikdo nechce, tam pošlou mě. Já mám být pořád ušpiněný a rozedraný. Honzík Bárta přišel se mnou do fabriky a už ho dali k mašince do špodárny; má už šedesát krejcarů denně, a neumí nic. Já znám ve fabrice všechno, každý ventil, a dají mě jen k pánvím a ke klepání kotlů.«

»Proč jsi nevyrost, cvrčku!« smál se dole Bacík těm žalobám.

»Protože mě nepustili na děšť jako vás,« odsekl nahoře zlostně Vincek a umkl.

Tak plynula šichta za šichtou. Někdy Vincek odskočil od pánví k oknu, setřel prach s jeho tabulí a díval se ven. Byl-li den, přehlédl dvůr a věděl mžikem o každé fůře, která tu stála, věděl, kolikrát každá holka z řepníka vklouzla do varní síně, aby si ohřála skřehlé prsty, a kolikrát dozorce ze špodárny, Fiala, šel do kantýny pro ‚perlovou‘ za čtyřák. Byla-li noc a na dvoře leda kroky ponocného se ozývaly, pohlédl nahoru ku hvězdám, ale hned zase sklopil zraky.

To ho nebavilo, to proň nebylo. Zde nahoře u těch rezerváků, v té pusté místnosti, při nepřetržité práci dvanáctihodinné otupěl pro vnađu a krásu hvězd. A aby pozvedl k nebi ze zbožnosti zraky, nebylo vůbec možno, protože do kostela celý čas nepřišel a na to, čemu jej ve škole učili, zapomínal, nemaje času, aby o tom rozjímal. Proto upíral raději oči do temna a přemítal; přemítal, je-li všude tak ve světle jako zde ve fabrice u těch rezerváků, nebylo-li by lépe, kdyby utekl, ať je to již kamkoliv. Ale kde jej přijmou? Co umí? K nádeničení je sláb, k žebrání mlád. Jiným je přece lépe než jemu. Těm se aspoň nesmějí, a Honzík Bártů, který není o nic starší, ale o mnoho větší, chodí již k muzice, ba doprovází již holky domů z fabriky, a ty se zaň již nestydí. Ale on, otrhanec, cvrček, jenž devět měsíců v roce chodí bos! Jeho si nikdo nevšimne, a přec by byl tak rád, Bože, tak rád, kdyby Anička Pourová, s kterou chodil také do školy a která teď mete u difuse, naň se usmála, kdyby mu dovolila, aby s ní šel z fabriky domů, vždyť mají stejnou cestu. Ale ona jen se usklíbne, chce-li ji za ruku chytnout, uškubne a zlostně řekne: »Jdi si sám, cvrčku!«

Proč jen je tak nešťasten! Kdyby aspoň něco měl, co by jej těšilo! Dokud neznal každý šroub, každou rouru v továrně, dokud nevěděl, nač onen ventil nebo tento klíč, těšilo jej to

zde, učil se, vyptával, zkoušel, ale teď . . . ! Chtěl by se dále učit, ale nemá čemu. Hoch strojnícův, s kterým chodil do školy, učí se prý dále v Praze; kdyby mu tak ukázal, když přijíždí o svátcích, čemu se tam učí; ale ten s ním ani nemluví, a osloví-li jej Vincek, řekne jen uštěpačně: »Tomu ty nerozumíš, cvrčku!«

Chlapec vaříčův, mladší než Vincek, je na učení u krejčího a kromě tobo učí se na housle; Vincek odvážil se jednou říci mu, aby mu je půjčil. »Blázníš, cvrčku?« dostal za odpověď.

A tak jen pořád slyší cvrčku! cvrčku! a přec Vincek cítí, že, ač je malý, není o nic hloupější než ti, kteří mu nadávají. Pojímá jej lítost a Vincek dává se do pláče. Náhle ustane, zatne pěsti, sevře rty a skrze slzy prolétne blesk závidění i nenávisti. Pak jde Vincek tiše od okna, postaví se zas k reservoirům a zahledí se na vroucí šťávu. Nakloní se nad ni. Pára z ní stoupající hřeje jej do tváře, jak by někdo na ni dýchal, a usazuje na čele drobné krůpěje. Parou tou vidí Vincek, déle-li do šťávy hledí, neurčitě obrysy svého obrazu: drobnou, bledou, vpadlou tvář a velké blyskavé oči.

»Tak tam padnout, do toho rezerváku, a bylo by po všem,« myslí si.

»Vůbec umřít, umřít, jakkoliv, bylo by pro mne líp,« dodává v duchu.

A ta myšlénka mu nepřipadla poprvé . .

Filtrant Bacík jednou v pondělí na noční sichtu nepřišel. Onemocněl prý.

K Vinckovi nahoru přišel adjunkt a ptal se:

›Cvrčku, dovedeš to u filtrace?‹

Vincek si vjel oběma rukama do očí, pak mrskl sebou a stanul jako prut na schůdkách.

›U filtrace?‹ zašeptal jedva slyšitelně.

›Ano, u filtrace,‹ slyšel na vlastní uši odpověď.

›Dovedu, prosím.‹

›Tak pojď!‹

Vincek se plížil se schodů za adjunktem a pak postavil se vedle něho před filtraci.

›Kde pak teče výslaz?‹ ptal se adjunkt.

›Tady a tady,‹ pravil Vincek ukazuje na dva lesklé, od sebe asi na sáh vzdálené kohouty.

›Dobře! A je již dost vyslazeno?‹

Vincek ponořil ukazováček do vroucí tekutiny a vstrčil pak prst do úst.

›Teprv asi za čtvrt hodiny bude dost.‹

›A co uděláš pak?‹

›Pustím výslaz do vápenky a řeknu, aby otevřeli filtr.‹

›Který potom přijde k vyslazování?‹

›Čtvrtý lehký.‹

›A kterak to?‹

Hoch horlivě a š jistoľou vykládal:

›To přiberu šestý filtr. Tak jej dole nechám zavřít, pak zavřu šťávu na čtvrtý, otevřu vodu, zavřu výtok na pátém, přestupník u šestého

otevřu a teď, až ze šestého vyjde šťáva, zavřu u pátého přestupník a otevřu ventil na lehkou šťávu. U čtvrtého pak otevřu kohout na výslaz.«

»Dobře, ukaž mi teď ty ventily.«

Vincek stoupl na prsty, natáhl se, ale nedosáhl.

»Vidíš, cvrčku, že na filtranta nestačíš.«

Vincekovi sklesly ruce. Stál tu zahanben a díval se lstostivě na ventily, jež byly proň příliš vysoko. Bylo mu do pláče.

Adjunkt smál se jeho rozpakům.

»Plivni si pod nohy,« žertoval.

V tom zasvítily Vincekovi oči, a on seběhl jako lasička se schodů a za krátko vracel se nesa stoličku; postavil ji před filtry a vítězoslavně ukazoval ventily, prsty se jich dotýkaje. Oči mu hrdoští a radostí zářily.

Adjunkt svolil, aby Vincek u filtrace zůstal, dokud Bacík se nevrátí, a Bůh ví, že Vincek, ač nebyl srdce tvrdého, pomyslně si, že by nebylo proň neštěstím, kdyby se Bacík nevystonal. Pobíhal celou noc kolem filtrů, docházel do špodárny a nic nedbaje, že se mu smějou, nařizoval, aby si pospíšili s vyprazdňováním a plněním filtrů. Pak zas doskočil k reservoirům a napomínal svého zástupce na této štaci, aby opatrně zahříval a aby neusnul. Při tom řídil vše tak, že bylo v reservoirích nahoře i dole stále dosti šťávy, že výslazy, když přinesl do laboratoře průbu, byly vždy

*

uspokojivé, krátce počínal si jako vzorný filtrant, jemůž však je třeba — stoličky. Chlapci z továrny chodili se naň dívat, jak přenáší tu dřevěnou stoličku, a smáli se mu rozpustile, ba i Anička Pourová zaskočila sem a roztáhla svou roztomilou hubičku k úsměšku. To Vincka opravdu bolelo. Sníchu hochů nic nedbal, ba věděl, že zakrývají jím závist, ale co mu Anička mohla záviděti? Té byla jen jeho malá postavička opravdu k smíchu, a to jej hnětlo velmi.

Když přišla, také nestoupl na stoličku, nýbrž vzav skleničku, nabral šťávy a zkoumavě proti světlu ji prohlížel, chtěje ovšem dodatí si tím v jejích očích nálěru učenosti a netuše ani, jak pitvorně právě v tom okamžiku vypadá.

Ráno s pocitem hrdosti a sebevědomím v prsou ubíral se domů a v duchu modlil se, aby jeho štěstí nevzalo snad brzy za své. Zdálo se, že nebe jeho přání vyhovuje. Bacík ani následujícího večera nepřišel, a tak Vincek zaujal opět jeho místo. Čtvrtého dne přišel do fabriky souseď Bacíkův se zprávou, že filtrant letos již sotva do továrny přijde, ježto doktor mu tak důtklivě radí. Ovšem, že rozneslo se to hned po celé továrně, a tudíž také Vinckovi, kterýž v duchu zaplesal a byl by se dal do zpěvu a do skákání, kdyby byl v čas si nepřipomenul, že by to škodilo jeho filtrantské důstojnosti.

Konečně splnilo se jeho nejtajnější přání. Postoupil, je něčím více než Honzík Bártů, je

filtrantem s osmdesáti krejcary denního platu, nesmějí mu více spláti cvrčků, vždyť vydělá více než oni. Co pak potřebuje? Uloží každý týden něco, koupí si nové šaty a nebude více choditi stále bos; holkám nebude již hanbou jíti v jeho průvodu, vždyť nemá hned tak který dělník takový plat jako filtrant.

Teď bude konečně odměněn za všechno strádání dosavadní; nenadále to štěstí odčiní křivdy, jež spáchal na něm osud, nedav mu poznati ani rodičův, ani lásky bratrské neb sesterské, ani sílci moci volné přírody; ale jen rány pěstouna, nelásku jeho dětí, temno, špinu, vedro a zápach místností, v nichž se zdržoval a v nichž srdce i duch jeho plísni nasákl; odčiní křivdy přírody, jež mu nedopřála vzrůstu a postavila jej ve svět na posměch a pohrdání. To štěstí nenadále mu vtiská do ruky zbraň, kterou vše přemůže: možnost využítkovati své dovednosti na prospěch vlastní.

Teď je tolik jako difundant, jako saturant, ba víc; od filtranta k vaříčovi již je pouze krok. A vařiti se Vincek naučí brzy; zaskočí si v nočních šichtách časem k vakuu a bude pohlížeti skleněným okénkem na var šťávy v železném kolosu; vypadá to, jako kdyby tekuté zlato vřelo; šťáva sebou zmítá, tu klesá, tu vypne se, vrhají na sklo zlaté krůpěje, jež stékají po hladké jeho ploše jako velké slzy. Vincek si ani nevšimne toho tepla, jež u vakua

omamuje hlavu a ulehá žhavě na prsa; tomu již uvykl a přivykne ještě více, až asi týden státi bude před tím ohromným kotlem zeleně natřených litinových noh, na němž každý ventil se leskne jako zlato, v němž to hučí jako když z dálky hřímá a pod nímž se podlaha třese, jako kdyby husaři klusem po ní přijížděli. A před tím železným kolosem státi bude Vincek jako jeho vládce, jeho velitel, a bude k němu pohlížeti jako k hračce ve svých rukách. A což až spustí var! Jak vyvalí se medová ta massa, tekouc volným tokem do chladicí pánve jako zlatý, žhavý proud! Jak pozvednou se Vinckovi prsa, až nalévači pohlédnou k němu s obdivem. A co řekne teprve Auča?! Ostýchavě se přikrade, šubajíc zástěrku a neodvází se ani pohlédnouti k panu vaříčovi. Ale on ji vezme za ruku a řekne: ‚Pohleď, jak jsem to uvařil. Tu máš, ochutnej,‘ a podá jí na sklíčku průbu. Ona natáhne svůj prst, nabere naň a vloží pomalu do těch usměvavých úst. ‚Je to dobré, pane vaříči,‘ řekne pak a zamlaskne. ‚Neříkej mi pane vaříči, Aničko,‘ domluví jí pak on, ‚říkej jako dřív Vincku, anebo chceš-li, Vincíčku, Vincínku . . .‘

›Cvrčku,‹ zahouklo v tom vedle Vincka jako na posměch, až mu to projelo celým tělem. ›Cvrčku,‹ znělo po druhé ještě silněji. ›Vzpa-matuj se přece a nezevluj tady!‹ hučelo to přímo před ním a něčí ruka mu sáhla na ra-

meno. Zachvěl se, když pozvedl oči. Adjunkt stál před ním s dělníkem Mrákotou. Hrozné tušení projelo ubohému chlapci hlavou a vyplašilo z ní rázem zlatistý sen. Ještě okamžik, a tušení stalo se skutkem a dopadlo na hocha ranou hromovou.

»Půjdeš zas k pánvím,« znělo zlověstně z úst úředníkových, »a u filtrace zůstane Mrákota.«

Hoch pozvedl zděšeně oči, pak počal se znovu chvěti, nohy v kolenách se ohnuly, ruce mimovolně se sepjaly a pozvedly k úředníku. Rty zůstaly němý. Pak pojednou se otevřely, vydaly výkřik, a postavička Vinckova klesla na zem.

Dělník, který vešel s adjunktem, velký, hranatý muž, přiskočil, pozvedl hocha, zatřásl jím ve vzduchu a postavil ho. Tělo Vinckovo se sice zase naklonilo v před, ale pak škublo sebou na zad a zůstalo stát. Z prsou vydral se hlasitý vzdech. Pak se oči rozevřely, pohledly upřeně na adjunkta a zase se přivíraly. Z pod víček vyplynula slza, hned za ní druhá, třetí, rty se stáhly a štkaní dralo se z úst.

Dlaně přitiskly se ke tvářím, a ta malá postavička v bolestném pláči sebou zmítala.

»Proč pláčeš? Přece jsi nemyslíš, že tu zůstaneš? Ani na ventil nedosáhneš a filtráci se ti smějou. Co myslíš, že takového cvrčka poslechnou? Jen jdi nahoru zase ke svým pán-

vím. Až vyrosteš, možná že přijdeš k filtraci, ale dokud jsi takový zakrslík, buď rád, že vůbec ve fabrice jsi. Jdi, jdi, ať už tě tady nevidím.«

Chlapec však stál a tetelil se v pláči dále.

›Tak táhni, když pán poroučí,« ozval se teď hranáč a strčil do hochy, až tento zavrávorál.

›Nechte ho, Mrákoto, vždyť on půjde,« obracel se adjunkt k dělníku a pak mírným hlasem pravil chlácholivě chlapci: ›Jdi, Vincku, jdi, a neplač. Za ty čtyři noci u filtrace ti ti připsu den. Jsi spokojen?«

Vincek kývl jen hlavou a plížil se jako bez duše ke schodům. Mrákota za ním hodil čepici a kazajku.

›Vem si své hadry, cvrčku, ať mi nepřekážejí!«

Hoch sebral své věci do náruče a šel pomalu po schodech nahoru. U pánví usedl na schůdky, utřel si slzy a položil hlavu do dlaní.

Zase je tedy cvrčkem, zase je takovým bídným, nepatrným klukem. Teď je v něm zaslapano vše, i ta trocha energie, jež v slabém tom těle sídlila, i ta trocha naděje, jež žití v něm udržovala. Až prý vyroste, možná že přijde k filtraci. Ale což on poroste? Sám to cítí, že zůstane takovým malým a slabým. Vždyť každé rozvinutí zallačují hned v zárodku ty hrozné myšlenky, jak je nešťastným, jak je malomocným. Nikdy nevyroste, nikdy nepříjde

k filtraci, umře tady u lěch pánví, u kterých už živoří čtvrtou zimu, anebo někdy v létě, klepaje v černém, úzkém, chladném kotli, vypustí duši ve svých hadrech.

Jen kdyby to raději bylo dřív, než později. Kdyby to bylo ještě tuto noc, hned, teď . . . Ano, teď! —

Vincek se pozvedl a naklonil se nad lesklou hladinou šťávy v pánvi. Na tváři ucítil teplo páry a jeho rty vdechovaly její vřelost. Pak se hoch ohlédl zvolna a pozorně.

Okno jeho utkvělo na rezervoírech vodních, po kterýchž stékaly praménky zhoustlé páry a spadaly v kapkách na podlahu. Nad i pod rezervoíry bylo temno, jen u pánví svítila mdlé petrolejová lampa skrze zaprášené sklo. Po celé nevlídné prostoře neozývalo se nic kromě hukotu vody, tekoucí do rezervoíru; a kromě obláček páry, vystupujících z pánví, nic se nepohybovalo.

Ve smutném tom okolí klíčila myšlénka na smrt v hlavě hochově, a v srdci jeho podobalo se vše té prostoře smutné, ve které to mladé žití chtělo dodýchat: nevníkal do něho také žádný slunečný paprsek, bylo v něm temno, špinavo jako zde. Svým posměchem naseli v ně lidé zášť k sobě a necenění, nenávidění osoby vlastní; vzdělanost to srdce neosvítala, láska k rodičům ni bázeň před Bohem jím nezachvěla, a tak v té tmě, v tom chladu a v té plísni

toho srdce líhla se příšera děsná — úmysl sebevraždy. — Vincka napadlo, že když chce umřítí, může umřítí. Vždyť je zde sám a nikdo ho neuvidí. Jen jak? Ve vroucí šfávě byla by smrt hrozná; kdyby skočil do reservoiru, šplíchla by voda, Mrákota u filtrace by to uslyšel a vytáhli by jej. — Což kdyby se oběsil? Ale čím? Řemenem.

Odepjal jej a šel k oknu, protáhl konec řemenu přaskou a uvázal jej pak na kliku okenního rámu. Pak na celém těle se třesa, jako by zločin byl spáchal, po prstech ubíhal nazpět ke schůdkům, usedl a ohlédnuv se pozorně, zadíval se k oknu. Řemen chvilku se ještě klátil a pak visel klidně, že ho oko téměř nerozeznávalo od černého rámu. Vincek cítil jakési uspokojení z činu. V jeho bolesti ulevovalo mu vědomí, že záleží jen na něm, uvolí-li se snášení déle stálé snižování, posměch a odstrkování; pak myslil, jak se podiví, až se dovědí, co cvrček vykonal, co vykonal byl schopen. To nedě!ají chlapečkové, za jakého jej mají, to činí pouze dospělí, a on jim aspoň smrtí dokáže, že dospěl. A v létě již nepůjde do kotle; bude sice ležet také ve tmě, ve chladu a v uzoučké prostora, ale nebude o tom vědět. Vincek se položil na podlahu tribunky, natáhl se, ruce položil na prsa, zavřel oči a zatajil dech. — Tak bude ležeti v rakvi. A nad ním bude hučeti svět jako ta voda v reservoirích

nyní, jen že mu bude chladno, a nyní cítí sálavé teplo na straně obrácené k pánvím. Bude mu dobře, tak dobře . . .

Dvě ruce chytly Vincka za nohy, táhly jej přes schůdky dolů, pak jej pozvedly, a Vincek ucítil na tvářích a na hlavě prudké rány, až mu v uších hučelo.

»Tak ty tady spíš, cvrčku! Postih jsem tě; počkej!« a zase ty rány padaly a k uším zahlahlo hrubé spílání. Vinckovy oči v úděsu spatřily před sebou rozkaceného nového filtranta Mrákotu, a jeho tělo cítilo jeho pěstě. Pak ucítil se Vincek hozena na zad a slyšel hrozbu odcházejícího dělníka: »Najdu-li tě, cvrčku, ještě jednou, neodlezeš zdrav. Nedbáš ani o pánve a chceš k filtraci. Já ti ten zálsuk vytřesu z hlavy, zmetku!«

Vincek díval se za odcházejícím, pak lehl na zem a hleděl jedním otvorem v podlaze, přechází-li Mrákota zase kolem žlábků. Pojednou se zvedl, šel po špičkách k oknu, rozevřel kličku, vstrčil do ní hlavu a škubnul sebou. Klička se zatáhla, hlava o rám uhodila, nohy sjely a tělo bylo by upadlo, kdyby byla krk těsně nespojila kožená spona. Oči zůstaly otevřeny a proti sklu obráceny. Hleděly vzhůru ku hvězdám, a dnes poprvé hleděly k nim neodvratně, jako na výčitku, že zůstalo to nešťastné stvoření za živa neschopno zachytiti jejich klidné, i největší žal mírněc světlo v noc své mladé duše . . .

II.

Na schodech ozvaly se po chvíli kroky. Blížily se zvolna a opatrně. Pak zjevila se hlava muže, pátravě se rozhlížejícího. Byl to Mrákota, který chtěl opětně Vincka překvapiti, voliv zúmyslně tak krátké mezidobí, aby jej stihl nepřipraveného. U pánví ho nezočil a proto stáhl rty ke škodolibému úsměvu. Pohleděl k reservoirům, však rovněž bez výsledku, i vstoupil hřmotným krokem nahoru, aby zlekaný hoch šramotem se vyhradil. Nic se nehnulo. Patrně ten zmetek tvrdě spí.

»Cvrčku!« zavolał teď muž hlasitě. Nikdo se neozval. »Však tě najdu, a pak běda,« zařval teď Mrákota a šel rovnou k reservoirům, maje za to, že hoch ze strachu se tam skryl. Pátrav i tam marně, zaklel a otočil se k oknu. Již jej v temnu zočil a v mžiku přiskočil k němu a jeho pěst dopadla na tělo hochovo. Řemen se zahýbal, tělo se zaklátilo, ale výkřik Mrákotův přehlušil povstalý šramot. Vlasy se mu zježily, oči vystoupily z důlkův a rty zůstaly po výkřiku otevřeny. V okamžiku však ustoupilo zděšení rozvaze, a chvějící se ruce Mrákovy odvázaly řemen od kliky, pak sehnuly se jeho nohy a ruce vložily hochovu ještě teplou hlavu s vyboulenýma očima na klín a uvolnily řemen, jenž zařezával se do krku. Když spatřil

Mrákota červený a zamodralý pruh, zachvěl se znova, nicméně jal se ihned hoča křísiti; třel mu skráně vodou, dýchal mu do pootevřených úst, ale bez výsledku. Strach jej pojal, i ne dbaje více toho, aby skutek chlapcův, kterýž pokládal správně za následek svého jednání, zůstal ostatním zatajen, nesl bezvládné, ale teplé ještě tělo do laboratoře. Dělníci se sbíhali, obypávali Mrákotu otázkami, ale ten bez odpovědi je míjel, až pak v laboratoři doznal adjunktovi, co se přihodilo. Pokusy o vzkříšení opakovaly se teď znovu a tentokrát s výsledkem.

Vinckova vpadlá hrud' počala se zvedat, a za čtvrt hodiny chlapec nabyl vědomí.

»Proč jsi to udělal?« ptali se ho.

Neodpovídal. Oči jeho hněvivě pohlížely kolem; za chvíli se zavřely a hlava klesla těžce do dlaní. Hned po té vydral se ze rtů dlouhý vzdech, podobný zasténání, hlava se zvedla, a teď teprve objevily se na bledých tvářích známky ran.

Mrákota byl propuštěn okamžitě, neboť Vincek náhle vypustil, zlostně na dělníka pohlížeje, přes rty celý proud obvin, přibájev ještě různé věci, kterými provinění Mrákovtovo zvěšoval, a chtěl-li se Mrákota bránit, spílal mu Vincek, cíť se v bezpečí, a volal neustále: »Lžete, lžete, lžete! Bil jste mě holf, nůž jste na mě vytáhl, škrtil mě! Udám to sám u úradu!«

»To je dík za to, že jsem tě zachránil, cvrčku?« zlostně vyrazil dělník.

»Právě proto,« sípěl Vincek, »právě proto vše udám, a z fabriky musíte, zavřeni budete, to jsem rád, to jsem rád!«

Ale i na Vincka došlo; poslán v průvodu ponocného domů se vzkazem, že ve fabrice nechtějí býti zodpovědni za neštěstí jakékoliv; poslán hned ještě v noci, a ponocnému nařízeno, aby dal naň bedlivý pozor. Na cestě ke dveřím továrny zastavovali Vincka dělníci dorostlí i děti, vyptávajíce se ho, pokřikující naň, sahající mu na krk, ale Vincek vyplazoval na ně jazyk, spílal jim, vůbec choval se tak, že by byl neušel pomstě, kdyby ponocný s ním jdoucí byl dělníky nenapomínal.

»Však tě, cvrčku, přece oprátka nemine,« zvolal po-měšně jeden z nich.

»Měli tě nechat viset,« křičel druhý, jemuž Vincek hned za to vší silou šlápl na nohu.

»Oběšený, oběšený!« volal za ním jeden výrostek.

Konečně vyšli z továrny. Ponocný vedl hoča za ruku a tak spolu rychle kráčeli silnicí.

Mrzlo, měsíce i hvězdy plály. Bylo jasno.

»Mačkáte mi ruku, neutíkejte tak,« volal Vincek z počátku přes tu chvíli. Pak umkl pojednou.

Šli kolem mladého dubového lesa; náhle se Vincek sehnul, kousl ponocného do ruky, až

tento vykřikl a pustil hoča, který zmizel mezi stromy. Ponocný po bezvýsledném namáhání spěchal k Vinckovu pěstounu. Za malou chvíli zanikly kroky odcházejícího.

Suché listí na opačné straně zašustělo, mladé větve u paty mohutnějšího dubu zapraskaly, a z houští vynořila se postavička Vinckova. Přitulila se těsně ku kmenu dubu, až poraněné tváře pocítily drsnost kůry. Hoch hleděl chvíli směrem, kterým mu ponocný zmizel. V lese bylo ticho. V měsíčním svitě ostře rýsovaly se holé větve stromů, na nichž jen místy třepetaly se hnědé listy, toužící upadnouti ke druhům, odpočívajícím klidně na zemi, pokrytým jiným, tak že se leskly jako stříbrné plíšky rozseté po zemi. Neslyše nic, Vincek odepjal řemen. Pak drže odepjatý v ruce, obrátil se bázlivě. Konec řemenu dotýkal se při tom listí na zemi, jež zašelestilo; Vincek se zachvěl, otočil se zpět a přitiskl se těsně ku kmenu. Zase zaslechl tůž podezřelý zvuk. Hledí s tlukoucím srdcem do prázdna před se.

Právě naproti třetí as šest stop od země větev. Je jako stříbrná. Upoutala Vinckovu pozornost tou měrou, že se odhodlal popojíti k ní.

Listí šustí pod jeho nohama tak smutně v to noční ticho, až se dech tají. V bázni Vincek stanul.

Ticho.

Jen to listí lesklé se zase narovnává a pohybuje, jak by pod ním něco dýchalo. Vincek upřeně na to patřil. Pak jako by se vzmužil, přešel skřehlou rukou tvář, učinil krok a stanul pod větví. Byla příhodná. Hoch si oddechl, pak pohledl k zemi a zarazil se opět. Něco černého se na rozlitém stříbře pohybuje. Sem, tam, sem tam, jako mūra tmavými křídly. Je to stín třeptajícího se listu — Vincek o krok ustoupil, obrátil se a slabě vzkřikl.

Tam v dáli se něco vysokého bělá, ba vychází z toho světlo. To je bříza v doubravu zabloudilá. Vincka pojímá strach, a on prchá, prchá dál do lesa, klopýtá, vstává opět, naráží čelem o kmeny, o větve, ale stále kvapí; slyší, že ho něco pronásleduje. Slyší praskot, ale neodvažuje se pohlédnouti na zad. V tom děsně vykřikl. Stojí proti němu muž, silný, s bílou tvář, černým rouchem.

Vincek se potácí, klesá tváří na zem a čeká v úzkosti, až jej muž chytí a počne do něho tlouci jako Mrákota.

Čeká chvíli, nic se nehýbá. Listí chladí hochovi tvář a čelo a zdá se mírniti jeho strach. Po chvíli se hlava pozvedá zvolna, zvolňounce. Oči jsou široce rozevřeny; ať se stane, co chce, pohlédne na toho muže. Pohlíží. Vidí pahýl kosmo seseknutý. Oválový řez má velikost i obrysy hlavy. Vincek se vzpřimuje a jde k němu. Ohmatává jej, nejdříve zlehka, pak směle. Potom

jej obchází a poklepává naň rukou. Na opačné straně řezu objevil se pahýl větve. Uchopil jej rukou a zkoušel, neulomí-li se. Pahýl se nehnul. Vincek naň pohlížel, pak vzal řemen, protáhnul přaskou konec a upevňoval jej na pahýl. Již je upevněn. Ve výši cos zapraskalo. Vincek zděšen pohlédl vzhůru; do očí mu plně zářil měsíc. Vinckovi se zdálo, že se naň dívá, viděl jeho oči, jeho ústa, jasně, zcela jasně. Teď se směje. — Směje se jemu, jeho malé postavicece a jistě říká »cvrčku, cvrčku«, jen že to není až sem slyšet.

Vincek sklopil zraky a přistoupil těsněji k pahýlu. Rozevřel kličku a díval se na ni. Pak podíval se na zem; viděl stín kličky i svých natažených rukou. Nedalo mu to, pohlédl vzhůru.

Zas vidí ten měsíc, tu usmívavou bledou tvář, a zas je mu, jako by k němu s výšin znělo: »Cvrčku, cvrčku, cvrčku!«

Tady se nemůže oběsit, tady se naň ten měsíc dívá, a díval by se mu, až bude viset, přímo do očí. Ne, tady ne. Vincek odvazuje řemen a prchá před měsícem.

Marno, vidí jej všade, ten svit jej pronásleduje a hoch se ho počíná hrozně báti.

Ta bázeň dráždí ještě více jeho pobouřenou fantasií. Nezvyklý přírodě vůbec, tím více jejímu tajemnému nočnímu osvětlení, pocituje každým nervem její ohromný dojem. Vinckovi

jest, jak by ležel ve své maličkosti na zemi a těsně nad ním upřeně do očí se mu díval nestvůrný obr, jehož dech by mu rozpaloval tvář, jehož každý pohyb by mu hrozil rozdrčením.

Byl malomocný vůči tomu obru; ač snažil se ze všech sil jeho děsivé blízkosti se sprostítí, nemohl mu ani uniknouti. Běhal bez rozvahy lesem v horečném chvatu, poháněn strachem každou vteřinou vzrůstajícím. Listí za ním šustilo, větve před ním praskaly. Celý les zdál se mu oživen tisíci bytostmi. Holé koruny nabývaly děsivých tvarův obrovských hlav se šklebivými obličejí. Kmeny jakousi tajnou, nevypátratelnou silou pohybovaly se s místa na místo, běžely mu vstříc, ať obrátil se v kteroukoliv stranu. I stříbřené listí na zemi se vlnilo, jako nehybný svědek toho tajemného, děsivého víru . . .

Někdy se mu zdálo, že některý strom, proti němu chvatně ubíhající, jej musí porazit, a tu hoch uskakoval zděšeně stranou a vrazil do jiného, jenž kolem něho běžel. A nikde nebylo východu z toho očarovaného lesa, nikde úkrytu před tím kouzelným svitem, v jehož lesku vše se pohybovalo, rostlo v šíř i dél, vlnilo se, vyvstávalo a zapadalo.

Kdyby jen na chvíli se zatmělo, oběsil by se, ale v té záři sta bytostí naň patří, jimž stále marně musí unikati!

A i kdyby našel úkrytu, v němž by visel mrtev, ty příšery by jej uřízly jako Mrákota, vzkřísily, jedna druhé by jej házela, každá by jej uhočila do hlavy a zas mrštila jím v náruč třetí. Tady nesmí zemřít, tady pojímá jej strach v šílenost přecházející při pouhé myšlénce, že by chvíli měl oči zamknuté, že by chvíli nemohl prchat, nemohl rukou pohnouti, nemohl vykřiknouti. Jen v útěku je jeho spása, smrt je zde nemožná, je zde strašná ...

Což v továrně, v uzavřené místnosti, kde byl sám, bylo to snadné, ale tady není sám, tady jsou s ním stromy, listy, měsíc, hvězdy, bytosti, příšery, vánek; vše to jej vidí, vše to naň sahá, vše to k němu mluví, zastavuje jej, honí jej, tančí kolem, strká do něho, hladí líce, čechrá vlasy, dýše s ním, směje se mu, hrozí mu, kývá naň ...

Pryč, pryč odtud, pryč! Zde neumře, ale zblázní se. Zde oproti hrozbám, posměchu, pronásledování je němý, bezbranný, zde neodvází se úšklebku, spílání, jako vůči lidem, zde vůči oživenému lesu a planoucímu nebi cítí jen strach, veliký, děsný, vzrůstající.

Prchá dál v šíleném chvatu. Hle, tamo zas dvě postavy jdou proti němu, vousaté, velké, silné. Teď ho spatřily, utíkají za ním, volají »zastav, zastav,« hrozí mu, dohánějí; slyší jejich kroky těsně za sebou, již po něm sahají, již jej

*

chápu. S hrozným výkřikem Vincek klesá k zemi bez vědomí. Pěstoun s ponocným jej zvedají a odnášejí domů ...

III.

Vincek onemocněl horečkou. S počátku zmítal sebou v děsných snech. Stále byl pronásledován, stále chytán hroznými příšerami. Skákal s lože a chtěl vybíhati ven. Byla s ním potíž. Ošetřovali jej, ale jak! S neláskou, nevrlostí; kolikráte sluchu jeho dotkla se slova nezatajené netrpělivosti a zlosti, nadávka, spílání! Ale v žáru jeho mozku rozplynula se, nenechávající na duši stop. Později se ztišil, ale neuzdravoval se. Zdálo se, že nemocí oněměl. Nepromluvil slova; celé hodiny ležel na bídném loži, pohlížeje neodvratně k nějaké vidině ve vzduchu. Když konečně vstal, vlastně drsně vyzván byl, aby děle se nepovaloval, že je již čas, aby se živil sám, že ho nikdo nebude krmiti, dal se bez odporu dovésti do továrny, ač solva na nohou se držel. Po dlouhých prosbách přijali jej tam z útrpností zase, ale nedali ho již k pávním, nýbrž před řepník, aby byl stále druhým dělníkům na očích. Posadili jej ke dvěma malým holkám k hromadě hlíny, aby vybíral z ní řepové kořínky, a donášel je v koších znovu k pračkám. Sedmnáctiletý Vincek zařazen do jedné kategorie

se dvěma čtrnáctiletými dětmi a jako ony, dostával pětadvacet krejcarů denní mzdy. Ta dvě děvčátka štítla se ho! vždyť byl to »oběšený«, vždyť každý za ním tak pokřikoval, prstem naň ukazuje. Dotkl-li se při práci červených, umazaných rukou jednoho z nich, sedlo vždy ještě o kousek dále a utíralo o pasinku prsty. S ním ta dvě děvčátka nemluvila, a měla-li sobě co říci, povídala to šeptem, jedno druhému do ucha. Vincek však zdál se toho nepozorovati. Seděl tiše na zemi, bezmyšlénkovitě konaje svou práci; díval se obyčejně kamsi do neurčita, anebo se zahleděl, jak kola v řepníku se točí, jak řemeny se pohybují, ten hořejší stále dolů, ten dolejší stále nahoru. Pozoroval pak ten ruch kolem, viděl holky a ženy ve flanelových jupkách, s vlněnými šátky na hlavách a těžkými, zablácenými botkami na nohou, v tvářích mrazem červené, nabírající na vidle řepu a házející ji k elevatoru, jenž ji unášel na svém hřbetě k pračkám, jako šupinatý ještěr. Ruce všech dělnic byly drsné, namodralé a k násadám vidlí jako přirostlé.

Pak kmitly se kolem zas hranaté postavy skladačů řepy, tamo líně zatáčely prázdné vozy a ozývalo se praskání bičů volákův i koňáků. Jednotvárný rachot praček a klapání pátera spojovalo ty různé výkřiky popohánějící koně k tahu, dělnice k práci, lání na loudavé neb nepovoľné vozky, úryvkovitý zpěv holek, kutálení

se řepy po šikmé ploše k elevatoru a hluk vozů právě překocených.

To vše, z počátku v jednotlivostech rozeznatelné, splývalo při delším účinku v jednotvárný šum, ohlušovalo, omamovalo. Zvláště to působilo na Vincka, jenž byl zvyklý tichu a samotě. Mnohdy se mu zdálo, že je mysl jeho unášena tou vřavou, že uprchla z těla a houpá se na vlnách toho hlomozu; jindy bylo mu, jak by ta vřava zatlačila jeho duši v prsou kamsi do koutka, v němž ona duše se skrčila, zmenšovala a ukrývala, že ji tělo téměř necítilo; v takových chvílích Vinckovi sklesly ruce, hlava se naklonila, ústa pootevřela a oči nabyly výrazu tuposti. Teprve šel-li nějaký chlapec okolo a zavolal naň »oběšený« anebo »cvrčku« aneb »pane filtrante u kořínků«, pozvedl Vincek hlavu, sevřel rty a neodpověděl ani, dal se do práce. Nespílal, nelál více, neozval se na sebe citelnější nárazku a nadávku. Ale nikoliv snad proto, že by pomstychtivost jej byla opustila, aneb že by nitro jeho bylo vůči každé ráně otupeno a nenávist jeho utlumena: jeho pomstychtivost, jeho nenávist byla teď větší, než kdykoliv před tím, jeho duše pro každý pohled, pro každý úsměv chorobně citlivá. Vincek nemstil se, nespílačel toliko zevně, za to tím zuřivěji tajně. Časem odběhl od hlíny a jako by v továrně ohřátí se chtěl, skokem byl uvnitř. Oko zimničně pátralo po všech štacích; tu postihlo, že

saturant sedí na schůdkách a pomocník jeho ubírá se k vápence; v oku hochově kmitl blesk radosti, a Vincek jako lasička vyběhl k reservoirům štávním, odtud vklouzl za saturaci a rozložil úplně pootevřený parní ventil; než se kdo nadál, byl zas již dole u hlíny.

Netrvalo to dlouho a láteření adjunktovo doléhalo z varní sně až před řepník. Vroucí, s vápnem smíšená šťáva byla vyhrkla z kotle, rozlila se po podlaze a tekla s tribuny dolů ke kalolisům. Saturant i pomocník byli trestáni, ale Vinckovy ruce třásly se následkem radostného pohnutí.

Proč naň saturant i jeho pomocník pokřikovali, proč se mu vysmívali? Vincek jen splácel příkoří.

Jindy našel si Vincek kotlavou řepu a vrazil do ní kámen tak hluboko, že ho nebylo vidět, pak vložil řepu do jedné tašky pátera. Holky ničeho nepozorovaly, až když v řezačkách začalo chrastiti, až když zámečníci začali spílat a úředník trest padesáti krejcarův udílel. Kámen byl rozemlet, nože zkaženy; těžko dokazovati, že byl vražen do řepy.

Však proč vyhýbaly se holky Vinckovi na deset kroků, proč naň prstem ukazovaly? — —

Pod elevátorem byl chlapec, který odhrnoval s prkének hlínu; někdy na chvíli ze svého podzemního vězení vylezl. Sotva to Vincek spo-

zoroval, vzal škrabák, vlezl pod elevátor a vrazil tyč mezi dvě prkénka; pak shasil lampu a přikrčil se ke zdi. Elevátor se zastavil, dozorce dal se do křiku, mužští i holky počali do elevátoru strkati, ale nic naplat; nehnul sebou. Zavolaní zámečníci nevrle a ve zlosti lezli do bláta pod elevátor. Nové lání zavznělo hned po té; nenašli světla. Teď přišel tam i dozorce i ustrašený chlapec, jemuž ruce všech daly pocítiti hněv za nevítanou práci. Trvalo čtvrt hodiny, než vzpříčený škrabák vyprostili z prkének, a novou čtvrt, než porouchaná prkénka novými nahradili. Vincek za vřavy utekl ke svým kořínkům.

Proč hoch od elevátoru, kdykoliv šel kol Vincka, naň hodil řepou neb kamínkem? — —

Nebylo štace, na níž by byl Vincek nepozorovaně něco nevyvedl, jakož rovněž nebylo štace, při níž by nepracoval někdo, jenž Vincka škádlil a dráždil. Že Vincek tím způsobem zároveň i úředníkům připravoval nepřijemnosti, rozumí se samo sebou; jemu však to bylo vítáno, ba právě z toho měl největší radost.

Proč ho nenechali u filtrace, proč nyní jej dali ke kořínkům, k těm malým špinavým holcům? Mstí se za to a bude se mstít ještě dále. —

Vincek byl nyní již zlý; od jeho vypočítavosti a obezřelosti, s jakou své msty vykonával,

bylo lze očekávat, že bude nebezpečným. Byl na nejlepší cestě k zločinu. Vždyť již nyní, když na příklad roztočil ventil u saturace a vroucí šťáva přebíhala, vždy se stávalo, že někomu vstříkla do obličeje a na prsa, opařivši jej. Holcám pak, jež musily ji nabrati hadry a sběračkami, rozežírala bosé nohy i ruce, poněvadž byla plna vápna. Však ve Vinckovi neozval se soucit, neozvala se vjčítka. V nitru jeho bylo klidno, ale zároveň temno. Pro bolest bližních, pro jejich zdraví byl Vincek necitelný, a podobalo se, že časem stane se necitelným i pro jejich životy. V jeho srdci sídlila jediné nenávisť a pomstychtivost.

Bylo podivuhodno, že při obezřelosti, jaká v cukrovaru R-ském panovala, nikdo nikdy Vineka nezastihl při činu. Vídali jej sice kmitnouti se v továrně, ale pod jeho zamlklostí nikdo netušil jeho zlomyslnost, a při jeho nepatrnosti nikdo nenadál se do něho tolika vynalezavosti, opatrnosti a prohnání. Vincek byl nebezpečen tím více, že zlomyslnost jeho podporována byla jeho mládím i jeho bystrostí. Zdálo se býti skorem již nemožno, aby vnikl nějaký paprsek k jeho duši a vypudil z ní temno. Zdálo se, že posměch lidí postavil hráz mezi Vincka a dobro. A přece paprsek přišel a prorazil temnoty.

IV.

Jedno z děvčat, která s Vinckem kořínky vybírala, onemocnělo, tak že nepřicházelo do práce. Poněvadž kampaň chýlila se ku konci, nepřibrala se již jiná holka, nýbrž Vinckovi a zbylé Fanče Kostkové krátce sděleno, že vykonají-li práci tu sami, obdrží plat za tři. Svolili s radostí; Vincek měl nyní tolik denního platu jako u pánví i pracoval sám za dva, ježto jeho pomocnice byla slabé, bledé čtrnáctileté děvče, kterémuž síly nestačily na práci zvýšenou. Seděli tedy vedle sebe jen dva, ale bylo to, jak by tam neseděl nikdo. Fanča byla zamlklá, v sebe uzavřená, a s Vinckem nebylo by bývalo ani hovorné družce do řeči. Pohled na ty dvě pracující bytosti, jež byly skorem ještě dětmi, v jejich chudém oděvu plném záplat, s tvářemi ubledlými a vážnými, byl zajímavý, ale i smutný. Byli to dva zplozenci bídy, s dětskými tílky, s tvářemi však mužův a žen bojovavších již se života strastmi, jež odplašily s tváří smích, rty pevně sevřely, oči v důlky zallačily, v líce bílé květy nasily a v čela brázdy vyryly. Vinckovi, jenž proti všem choval nenávisť, byla z dělníkův a dělnic továrních jediná snad Fanča lhostejná. Nepopudila nikdy jeho hněv narážkou, a během doby Vincek seznal, že její stranění se jeho není štítěním se,

nýbrž zvyklostí chování, zachovávanou i vůči každému jinému. A tak Vincek vedle Fanče klidně oddával se svým zlomyslnostem a Fanča majíc oči sklopeny pod čelem, stíněným vyrudlým vlněným šátkem, nezdála se přemítati o ničem, než o kořínkách. Když přišel den výplaty a dozorce doručil Fanči mzdu pro ni a pro Vincka, každému stejným dílem, dávala Fanča hochovi více se slovy: »Ber, dělal jsi víc než já!«

Bylo to poprvé skorem, co naň promluvila.

»Nech si jen své,« odsekl Vincek, »nepotřebuji ničeho od nikoho.«

»Jak chceš,« dala Fanča za odpověď a zavazovala peníze do cípu šátku.

Po této scéně přihodilo se jednou, že Fanča při krájení chleba se řízla bluboko do palce a ovázavši jej jen velmi zvolna kořínky vybratí a do košíku házeti mohla.

»Nešikol!« zasípěl jen Vincek a dal se do práce se zimničnou rychlostí.

Dívala se chvilkami na jeho ruce i do jeho tváře, rty majíc hněvem těsně sevřeny, a pak hlesla:

»Vždyť jsem se neřízla schválně,« a slzy vsoupily jí do očí. »Můžeš si vzít plat dnes za mne,« dodávala plačky.

»Stojím o něj?« odsekl hoch ušklibnuv se.

»Když pracuješ za mne, vem taky peníze.«

»Dělám, aby sem nedali zas nikoho třetího, a ne za tebe «

Umlkli a nemluvili spolu zas asi týden, po kterýžto čas Fanča jen s přemáháním tak několik košíků kořínky naplnila a k řezačkám donesla. Vincek byl nucen pracovati bez oddechu. Činil tak s tajeným vztekem vrhaje zlostné pohledy na Fanču, která chvílemi s úzkostí na jeho tváři pohledem utkvívala. Byla by z ní ráda vyčtla nějaké přání, ale četla vždy jen hněv a vzdychla si pokaždé. — Když posléze prstem již vládnouti mohla, nutila se do zrychlené práce.

»Jen se nepřežeň,« osopoval se na ni Vincek, »myslíš, že dohoníš, co zmeškalas?« dodával jizlivě.

Taková slova Fanču velice bolela, ale nenechávala to znáti, aby popudlivost Vinckovu ještě více nedráždila. Tím pilněji přemýšlela, jak by se mu odvděčila. Pokládala jeho obětavost za milosrdí jí prokázané a jeho drsnosti za odmítání všech slov děků. Počínala mysliti, že Vinckovi posměchem a přezdívkami se křivdí.

Hoch nyní častěji zase zabrousil do varní síně, z níž posledním časem řídčeji ozývaly se zlobné hlasy úředníkův, i zdálo se, že kampaň bez křiku již se skončf; mělo se totiž za tři dny dodělati.

Tiše plížil se Vincek dva dny před skončením ke kotlům saturačním. Mezi dělnictvem

panovala zvláštní nálada; byla to směs uspokojení nad tím, že přestane noční práce, i sklíčenost, že ustane neb zmenší se výdělek. Toliko úředníci vesele kolem difusní batterie popocházeli.

Saturant Švehla zamyšlen stál u kotlů, zíraje zašpiněným oknem ven do nevlídného únorového počasí. Pomocník jeho stál dole u monžiků, čekaje, až se šťáva z nich vyžene a vysaturovaná šťáva z kotle se bude moci spustiti. Vincek opatrně přiblížil se ke krajnímu kotli saturačnímu a roztočil pozorně parní ventil. V tom saturant se obrátil tak, že Vincek, aby nebyl spatřen, za kotel skočiti musil. Skrčil se ani nedýchaje. Prodlel tak hodnou chvíli, až Švehla zas hlavu jinam otočil; opatrně kradl se Vincek nazpátek, ježto za kotly proběhnouti nemohl, aby nebyl přistihnut.

Již stojí před kotlem, v tom zvedla se přehřátá šťáva a Vincek s výkřikem padl k litinovému zábradlí. Šťáva valí se dál ze saturáku, rozlévá se po podlaze a stéká dolů . . .

V tom zmatku sténajícího Vincka nikdo nepozoruje, až vaříč zhlídnuv jej, k němu přiskočil a odtahuje jej. Krk hochův je opařen; rovněž ruce, jež instinktivně obličej zakryly ještě v čas. Šťáva zatekla však za košili, i svlékají Vinckovi rychle kazajku a vestu a obnažují prsa. Jsou také opařena jako šíje a s části i ramena. Vincek žalostně sténá, mezitím co

úředníci spěchají do laboratoře, aby opatřili nějaké plátno, které by v oleji smočeno k oprařením se přikládalo. Vincka kázali sem přinést i sami hned mu dávají první oblady.

V podobných smutných scénách úředník s dělníkem cítí největší soucit; v těch chvílích podává a tiskne dělnictvu ruku.

Ovšem že dostavil se také brzy lékař, kterýž ohledav rány hochovy, zapověděl, aby byl dovezen domů a nařídil, aby někde v továrně uložili jej v místnosti s normální teplotou. Ustlali mu před půdami na cementovou dlažbu. Stále prý má někdo u nemocného býti, aby obklady se často vyměňovaly. Nastala otázka, kdo tím ošetřovatelem bude. »Nejlépe žena nějaká; muž se k tomu nehodí,« radil doktor. Ale kde hned některou zjednati; vždyť každá i doma má povinnosti.

V té chvíli rozpaků stoupla před adjunkta Fanča Kostkova s očima zaslzenýma a nabízela se, že u Vincka zůstane. Zraky její v bázni utkvěly na rtech úředníkových. Svolil, a Fanča ihned svlékala svou flanelovou kazajku i svůj vyrudlý šátek a ubírala se do místnosti před půdou, kam Vincka již byli zanesli. Zula se a sedla k němu na zem.

Hoch ležel bez vědomí, krk a hrudník maje obaleny vatou a plátnem. Uložen byl na plachetkách, přes něž dáno čisté prostěradlo, a přikryt vlněnou pokrývkou, kterouž zapůjčil

adjunkt. Kolem něho stáli někteří dělníci a holky z pudy. Ve všech očích zračil se soucít a na rtech chvěla se slova: »Chudák, chudinka, ubohý!«

Kdyby teď tak ten malý cvrček, ten »oběšený« je slyšel! Nezahrálo by jej v hrudi? — Nezahrálo by jej, kdyby viděl, jak malá Fanča schoulena, jako pes u něho dlí, zraky neodvratně obráceny k jeho tváři? Zračí se v nich úzkost i bolest, oddanost i bdělost. Pojednou se Fanča zvedla, rozhlédla a uchopila plecháč a tak jak byla, bosa a v krátké suknici vyběhla ven pro vodu. Vždyť Vinček pocítí palčivost a bude chtít vláhu do sevřeného hrdla. Hle, teď pootevřel své veliké oči; hledě chvíli ku tmavému dřevěnému stropu, pozvedá zvolna opařenou ruku: náhle křiví se jeho rty a vzdech se jimi vydírá. Hlava chce sebou pohnouti, ale bolest brání každému pokusu; jen oči otočily se ve stranu, kde seděla Fanča, pozorující bedlivě každyčké jeho hnutí. Teď setkaly se Vinckovy zraky s jejími, rty jeho stáhly se k úšklebku, pravice se posunula ke krku a snažila se opařenými, olejem lesknoucími se prsty obvazek strhnouti.

»To nesmíš, Vinčku!« zvolalo děvče úzkostlivě a chopila hochu za ruku. Ten zškřikl bolestí a Fanča ulekaně ucouvla. »Odpusť mi to, zapoměla jsem se! Vid', máš bolest, chudinko!

Však to přejde, jen sebou nehýbej,« žebroula dívka.

Ve Vinckových očích zakmitla zlost nad málomocností jeho, zuby zaskřípaly a prsty znova uchopily obvazek.

»Bolí, bolí tě to, Vincíčku, vid! Ale musíš mít strpení,« mluvila Fanča a slzy její smáčely Vinckovu tvář. »Budu u tebe pořád, budu ti vypravovati pohádky, abys na bolest zapomněl, jen si nestrhuj obvazky, jen si nestrhuj obvazky, jen tiše lež a dívej se na mě!«

Drobná hlava dívčina sklonila se nad hochovu a rty její počaly jej líbati v ústa, tváře, čelo, oči. A Vincek sebou nemohl pohnouti, a kdyby byl mohl, nebyl by sebou hnul; byl by měl oči zavřeny a na bledé tváři úsměv jako v této chvíli. — —

Jej nelíbal nikdy nikdo, nikoho slzy mu nesmáčely tvář a proto ty první polibky, ty první slzy jej omámily, spily, že zapomněl i na svou bolest, ano i na svůj hněv a zlomyslnost.

— — — — —

Zraky Vinckovy zůstaly ještě zavřeny, když Fanča dávno jej již líbati ustala a jen zas neodvratným pohledem naň se dívala. Holčice měla za to, že Vincek spí, kdežto v prsou jeho to bouřilo a bolelo více než jeho rány. Ten mrak, jenž pokrýval jeho srdce, roztržen prvním bléskem; ten strom zloby, jenž vzrostl a zmo-

hutněl v jeho prsou, v němž msta a zášť měly hnízda, obdržel první mocnou ránu ve svůj peň.

Ze dvora zavzněl zvonek. Holky i mužští z půdy chvatně se obouvali a oblékali. Zastavovali se pak u Vincka; však spatřivše, že má oči zavřeny, ztišili své kroky a ztlumili své hlasy, pronášejíce slova soucitu a útěchy. Když odešli, přišli oba adjunktové a ptali se Fanky, zda si hoch nenařiká; pak přikazovali, aby byla šetrna a laskava k němu a odešli také.

Z pod víček Vinckových prodraly se slzy. První volně ztékaly po tvářích a jiné zas se na řasách sbíraly. Pak ozvalo se štkání, a když Fanča nad plačícím se naklonila a líbati jej počala, opětoval její polibky rozpalenýma rtoma...

Byli teď na půdě sami. Vincek ležel a ona mu vypravovala. Venku byla noc, uvnitř hořela jediná lampa, slabě osvětluje holé stěny; ve slova vypravování mšsil se pravidelný šum tovární a jednotlivá zvolání. Však Vinckovi se ani nezdálo, že je ve fabrice. Byl ve světě zcela novém. Neviděl umazaných stěn, než ozlacené zdiwo zakletých zámků, neviděl cementové dlažby, nýbrž bujný trávník, neviděl začernělého stropu, než hvězdnaté čarokrásné nebe; neviděl vypravující Fanči, ale dobrého anděla, který u něho dlí a vane chlad zlatými křídly na jeho rány. —

Ta noc, kdy nítily se jeho opařeniny, kdy žhavost rozlívávala se po jeho prsou, byla nejkrásnější v jeho životě. Jak smutné musily býti ty dřívější! —

Vinckovi po celý čas jeho dlouhé trapné nemoci se zdálo, že byl zaklet dříve ve tvora bídného a že přišla princezna a odvrátila od něho zlé kouzlo a on proměnil se ve krále a vzal si ji. Tou princeznou však byla jen malá, slabá, ale hezoučká Fanča, a královstvím jeho byla fabrika se svými stroji, se svými kotly a pánvemi, rourami a ventily, se svými zaprášenými vysokými okny a ztemnělými stěnami.

I v těchto místech kvete štěstí. Jen že zřídka. I v těchto místech klíčí dobro; alespoň v duši Vinckově zde vyklíčilo. Anebo myslíte, že tam kotvilo již dřív, ale že bylo umrtveno, a že je vzkřísil nějaký anděl? Což jsou v tovarně andělé?

* * *

Jděte nyní do R-ského cukrovaru hned k filtraci, a dejte filtrantovi Veselému tuto otázku. Rty jeho se usmějí a řeknou: »Jsou i zde andělé! Chcete je vidět?«

Ukáže vám ženu, slabé malé postavy, ale s obdivuhodně něžným výrazem ve tváři, ženu dělnici, pracující na půdě a zašeptá: »To je můj anděl!«

Kdyby to řekl nahlas, smáli by se mu
druzí a říkali by mu snad »serafinku,« jako
mu říkali »cvrčku,« když já jsem byl ještě
v cukrovaru R-ském.

---

*

ČERNÝ OBRÁZEK

(Psáno r. 1886)

Strojník Kratochvíl polehával již od začátku března. Chodil však přece denně do továrny; říkával, že nemoc je nejlépe přechoditi; jen kdyby prý již přišlo jaro, tu by se mu samo sebou na prsou odlehčilo. Kdo však jej pozoroval, pozbýval naděje. Chůze jeho byla den ode dne vleklejší, pleť sinavější, tváře vpadlejší. Jen to oko zimničně se lesklo.

Ubohá ženo, ubohé děti!

Právě na den sv. Josefa stížen byl chrlením krve a připoután k loži. Žena psala pro svého otce, kostelníka v malém městečku u Prahy; chtěla mít podporu a útěchu ve svém bezměrném žalu a zoufalých obavách. Stařeček vetšý, na jedno oko slepý, přijel a zlíbal se slzami v očích svá vnoučata, dceři stiskl svou třesoucí se rukou tvrdou pravici a pak přistoupil k loži nemocného. Ten spal. Tvář jeho byla křídová, na čele a po tváři leskly se drobné krůpěje potu. Ústa byla pootevřena, bylo viděti řadu zubů bělostí ode rtů téměř se neodlišujících.

Plátěné záclony v malých oknech nízkého domku, v němž strojník měl svůj byt, byly do

pola spuštěny. Nezakrytou částí bylo ze vnitř viděti červené zdivo budovy kotelní. Kolem oken každou chvíli kmitla se postava v modré bluze; to přicházeli zámečníci; šli z lehka ze šetrnosti ke svému mistru. Nádenníci na dvoře pracující s netečným výrazem si pohvizdovali a dupali ve svých hrubých botách.

»A což opravdu nic ti nedají z továrny? Je to přece panský cukrovar!« tiše ptal se otec plačící dcery.

»Vždyť jsem vám psala, co mi správce řek'. Pění pan baron nedá, leda prý čtvrtletní odbytné.«

V té chvíli strojník zakašlal, žena přiskočila k loži, aby mu podala pít. Ubožák! Tento druhdy statný muž, jenž po pětadvacet let v různých strojárnách a továrnách začasť šestatřicet hodin nepřetržitě pracoval, neměl již tolik síly, aby hlavy pozvedl. Tělo bylo plaidem přikryto, a zdálo se, že pod přikrývkou ani ničeho není; vždyť byly údy jeho již jen hromádkou kostí. A ta ruka, jež po sklenici nyní sáhla, jako u kostry a zrovna žhavá.

* * *

Týden po příchodě starého otce mašinářčina byl první opravdový jarní den v roce. Ranní slunce ozařovalo celý dvůr tovární a vynikalo svým zlatým paprskem i k oknům domu,

ve kterém bydleli tovární zřízenci. A v ten den právě čekali strojníka do hodinky. Noc na dnešek ošetřovaly jej žena půdeckého a vařičova, neboť Kratochvílka neměla již sil . . .

Noc však uplynula tiše. Strojník ležel bez vědomí, oči měl v sloupu a ústa otevřena. Pohled naň byl hrozný . . . Vařičová i půdecká odskočily ráno domů, aby sobě i strojníkové a dětem uvařily snídaní . . . Po probdělé noci měly oči červené a na čele hlubší vrásky. Snad vybrázdila je myšlénka, že i jejich muži budou někdy tak umíratí . . .

Kratochvílka seděla u lože, spíše mrtvole než živé bytosti podobna. Staříčkův otec třesoucí rukou pomáhal dětem se oblékat . . . Hoši skládali si po snídání knihy.

»Dnes nepůjdete do školy,« řekl jim dědeček.

»Jděte ven si hrát. Já vás pak zavolám.«

Z těch malých tvorů nikdo se neptal, proč nepůjdou do školy, nikdo se neptal, proč dědeček říká, že je pak zavolá a co znamená to »pak«; ale zdálo se, že to tušili . . . Odešly zvolna a tiše, Pepička vedla sestru za ruku . . .

Šly jako obyčejně k písku. Ale dnes nehlučily mezi soudruhy jako jindy. dnes seděly tiše, sotva mluvíce. Dívaly se smutně, když hoši vařičovi a správceovi šli do školy. A když u nich se zastavili, tázajíce se: »Vy dnes ne-

půjdete?« zakroutily jen smutně hlavami a ti druzí se také více neptali.

Dopoledne se strojníkovi ulevilo. Privil sám, že je mu volněji.

»Jen co se budu moci koupat venku a co budu moci chodit,« dodával a obrátil hlavu k oknu. Před oknem stál kaštan. Listy v propukávajících pupenech byly ještě zbaleny. Na větších poskakovala pěnkava a právě lítla kolem okna vlašťovka, div křídlem o okno nezavadíc.

»Snad už to brzo bude,« šeptal zase strojník. »Jsou zde už vlašťovky,« a v jeho oku jako by znova zaleskla se síla života.

»Bude to, bude to brzy...« prolétlo ženě as hlavou, neboť přitiskla náhle křečovitě ruku k srdci...

Je to zvláštní, jak naděje dlouho se udržuje ve zmirajícím těle...

Od kotelny bylo slyšeti až do pokoje monotónní táhlé: »Héej žup, héej žup«, a za každým povelém temné zadunění. Vystřkovali po kládách a válcích starý propálený kotel z kotelny. Dosloužil, přijde do starého železa. Za krátko vyvezou jej z továrny. — —

Mezi jednotlivými povely a duněním kotle, jež připadalo mi jako kašel toho železného kolosu, ozýval se vysoký, jasný hlas montéra Krupky.

»Pozor! Založte tamhle sochor. Jen pomalu... Při tom třeba opatrnosti... A vy,

Kubálku, jděte prohlédnout hevery, budeme jich potřebovat.«

»Ale pane mistře, tady do těch klád bychom měli dát ještě jednu sponu.«

»To jsou mouchy, to jsou mouchy! O to se nestarejte. Toho je dost!«

A zas to šlo: »Héej žup, héej žup!« . . .

»Můj Bože, tam tolik práce a já tu ležím jako lazar,« šeptal strojník na lůžku. »Co jen tomu řekne správce . . . a pan baron.«

»Nedělejte si starosti, Josefe,« řekl tchán, jenž seděl na pohovce a četl z modliteb. »Však on to Bůh k dobrému obrátí,« dodával nevěda patrně co dále říci, a chtěje přece nemocného potěšiti.

»Kde pak jsou děti?« ptal se náhle strojník.

»Ve škole,« řekla žena.

»A Tonička?«

»Hraje si venku.«

»Přiveďte mi ji!«

Kratochvílka vyšla ven k dětem.

»Už máme jít?« ptal se Frantík nesměle. Co krylo se v té otázce, jaká myšlénka bleskla teď tou dětskou hlavou, kdož to ví . . .

»Ne, zůstaňte tu ještě,« řekla matka berouc malou Toničku na rámě a odnášejíc ji domů.

Postavila ji u lože otcova na zemi. Strojník natáhl svou kostnatou ruku, pohladil dítěti bledé, řídké vlásky a díval se dlouho do černých, velkých očí svého nejmladšího děcka.

Povídá se, že na koho se nemocný v den své smrti nejdéle a nejvíce dívá, ten za ním brzy následuje. Možná, že myšlénka ta projela i hlavou utrápené ženy, když hluboce tak vzdychla a zahleděla se se strany na Toničku, na ty skráně prokvetalé modrými žilkami, na tu bledou tvářinku, přfliš vážnou na děcko tříleté.

Pak odvrátil nemocný hlavu na druhou stranu a dítě usedlo v koutku na zem. S okna skočila k němu mourovatá kočka, jež se tam byla vyhřívala, a začla se tulit k tomu drobnému děcku, jež ji slabou rukou svou hladilo . . .

Uplynula tak asi hodina.

Kratochvílka povstala náhle se židle, aby nemocnému upravila podušku.

»Pro Krista Pána, tatínku, pojdte se podívat, on umírá.«

Stařec vstal a pohlédl na lože. Kratochvíl ležel s hlavou lehce ku zdi obrácenou, oči měl ve sloupu, lesk jejich jako potrhaný, ústa otevřená, rty zamodralé a tvář sinavou. Ruku měl chladnou. Prsa ještě se pohybovala, ale sotva znatelně . . .

»Jděte pro děti, tatínku, pospěšte, než bude pozdě.«

Stařec vyšel. Děti jej již z daleka viděly, jak spěchá k nim.

»Pojďte!« děl jim krátce a hlasem dutým. Děti nepromluvivše šly za ním.

Vedl je kuchyní do pokoje, kde matka klečela u lože beze slz a beze slova.

»Modlete se!« šeptl dědeček, a v témž okamžiku tři dětské hlásky sloučily se ve prostých slovech Otčenáše, šest dětských malých rukou bylo sepjato, šest dětských očí obráceno k obrazu Krista s trnovou korunou. Mezi modlitbou matka vstala a pozdvihnouc malou Toničku vedla ji k loži otcovu.

»Klekni si, beruško, a modli se za tatínka.«

Dítě si kleklo a sepjalo ručky. Matka nahnula se nad lože, pozvedla ruku mužovu, která bez vlády klesla na peřinu. Byla ledově studená . . .

»Co se mám modlit, maminko?« ptalo se dítě. A matka prázdným hlasem, který jako by ani nebyl její, nýbrž vycházel kdesi z hrobu, řekla pokleknouc:

»Odpocinutí lehké dejž mu, Pane, a světlo věčné ať mu svítí!« — —

»Ať mu svítí,« opakovala Tonička svým tenkým hláskem.

»Jste sirotky,« děl dědeček dětem, a i ze slepého oka kanuly mu slzy.

Když viděly starce slzet, tu náhle, jako by zmizelo cos, co jim bránilo dříve, propukly děti v usedavý pláč. Poslední slova modlitby roztála v slzy. Těm snad Bůh také rozuměl . . . A matka vytřeštěným okem pohlížela ve vyhaslý zrak nebožtíkův.

Za dětmi stály ženy, utírajíce zástěrami oči a dusíce vzlykot . . .

Po chvíli přišli zámečníci, kottláři, kováři v zamaštěných šatech, začernalí v tvářích a spocení na skráních s obnaženými hlavami. Postavili se kolem lože a jako na povel poklekli a hrubými hlasy, kteréž šepot měnily v hučení, modlili se Otčenáš. V tak mnohém oku zaleskla se slza a splynula s krůpějemi potu na tváři.

Ten, jenž zde zemřel, byl jejich mistr, byl to starý, upracovaný dělník . . .

Pak přistoupil monteur Krupka ke Kratochvílce a tiskl jí ruku.

»To jsou mouchy, to jsou mouchy,« pravil. »Časem bude zase dobře.«

Ten bezcíta! . . .

Když šel zpět kuchyní, položil pod prázdný talíř, jenž stál na stole, desítku a odešel nikoho si nevšímaje.

Zámečník Kubálek, jako nejstarší, měl za svou povinnost podati mistrové též svou mozolnou pravici.

»A venku je zrovna dnes tak krásně,« řekl a plakal při tom jako dítě . . .

Pak přišli jiní a jiní. Požehnali mrtvolu křížem a promluvili se ženou několik slov.

Trousili se tak do poledne.

Že děti neobědvaly, na to nikdo si nevzpomněl. A ta drobná havěť ani nezaškemrala.

Seděly v koutku mlčky a smutně. Kočka, které si nikdo dnes nevšímal, vyskočila na okno a nastavila hřbet slunečním paprskům, jež draly se oknem, jako by tomu černému obrazu, plnému bídy a neštěstí, chystaly zlatý, široký rámeček.

* * *

Pamatuji ještě, jak dělníci na svých širokých ramenech nesli černou rakev

Pamatuji, jak Kratochvílka stoupla jednou v továrně před barona s dvěma bosými chlapeci, jak lomíc rukama plakala, že sotva slova ze sebe vypravila.

Pamatuji, jak staršího hochy nový strojník Hruška vedl si do továrny.

Nejlépe se však pamatuji, jak na malé fůře složen chudý nábytek, hrubý stůl, lavice, dvě postele, pár hrncův a almara. Co bylo lepšího, Kratochvílka odprodala, i lepší šaty.

A teď kráčela vedle fůry jen s kartounovým šátkem na hlavě, majíc na ruku Toničku zabalenou ve vlněný šál. To dítě bylo den ode dne bledší a slabší. Nemohlo již ani samo chodit... Po druhé straně kráčela Pepička se svou jemnou smutnou tvářičkou...

Frantík zůstal v továrně a Honzík odjel s dědečkem.

»Potěš vás Bůh, matko,« děl správce Kratochvílce a tiskl jí ruku maje v očích plno

slz. Kromě tříměsíčního služného od barona vyplatil jí ještě měsíční služné ze svého.

Dlouho, dlouho dívali jsme se za tou fúrou.

A na dvoře továrny dopravovali právě nový kotel do kotelny. Byl pěkně lesklý, radost naň se podívat. A ze dvora zaznívalo táhlé: »Héej žup! héej žup!« a mezi to strojníkovo ostré pozor! »Založte více ten hever! A vy, Kubálku, tady zevlujete za fúrou a práce si nevšímáte!«

»To je dnes horko!« řekl Kubálek a utřel si slzy; pak popad sochor a vší silou založil pod kotel.

HAVLENKA

(Psáno r. 1888)

I.

Domovník Hlavín zvedl se s chatrné lavičky před fortnou tovární a stoupnul na můstek spojující několika kvádry malý vchod do továrny se silnicí, stánil si oči dlaní a hleděl směrem ke vsi, odkud sjížděl prkeňák tažený hubenou kobylou. Pozorovav chvíli blíže se povoz, domovník vešel fortnou na dvůr a hlásil vážnému, který si na pohodlnější lavičce před budovou kancelářskou na májovém slunci údy vyhříval, chřaplavým hlasem:

»Tak přece jedna forka jede pro řízky, pane Skružný.«

Pan Skružný odplivl skrze zuby a chopiv troubel dlouhé dýmky opřené o lavičku, chystal se vstáti. Hned však uvedl zase tělo do dřívější polohy, a řekl líně:

»Kdo ví, jedou-li k nám?«

»I jedou. Je to od Počáteckých. Poznal jsem koně.« Jako na dotvrzenou jeho slov ozval se nyní z blízka ze silnice chřest řetězu tlukoucího o čelo vozu, zaprásknutí bičem a úsečné

»Hy!«

*

Domovník líným těžkým krokem odcházel, aby otevřel a založil křídla vrat továrních, pan Skružný zvedl se s povzdechem a vešel do budovy kancelářské »na váhu«, kdež podepřel se o okno vyhlížející na umetený most, na nějž za chvíli vjel vyhublý koník s lehkým prkeňákem. Koník přešel, vůz stanul na mostě; vozka pozdraviv a podav panu Skružnému umačkaný sešitek, stoupl opodál. Pan Skružný zatočením kliky spustil váhu, vyrovnal závažím a poznamenav 23 do rubriky Tara v modrém sešitku, lhostejným »můžete nakládat« vybídl vozku, aby zajel k řízkovým jamám.

Odřený starý bič zaklátil se nad kobyolkou, která trhla vozem a takřka čile zabnula k řízkovým jamám, odkud kyselý zápach zavíval chvilkami až k budově kancelářské na náramnou zlost pana Skružného, kterýž po takovém zavnutí vždy nucen se viděl vypustiti větší oblak dýmu a zaklíti na mlsnotu hraběcích i selských volů, kterým prý tak výtečně naložená strava nejde pod nos.

Prkeňák Počáteckých stál již nehybně u kraje jedné z vyzděných jam a kočí nakládal do něho vidlemi bělozelené mokré řízky, když pan Skružný jda z váhy zahýbal líně zase k lavičce, po prkeňáku sotva okem hodiv. Ještě nenatáhl ani dobře údy, když od budovy tovární mířil k němu pan technický adjunkt Chvátal, světlé takřka svými bílými pracími šaty i bílou

čepicí, v předu koketně vmáčknutou. Dvojitý zlatý řetěz houpal se na hluboce vystřižené vestě a veliká bílá mašle s jemnými červenými puntíky doplňovala výzdobu jeho nápadného jarního úboru; ovšem na skřípec nesmíme zapomenouti, na jemný zlatý skřípec na široké pentli, který z daleka se leskl, pevně sedě na římském nose, pod nímž navoskovaný mohutný knír stínil přísně sevřené rty a silnou, hranatou bradu.

»To děláte po kampani šviháka, to si vykračujete,« prohodil k přibliživšímu se a ruku na pozdrav podávajícímu adjunktovi pan Skružný s úsměvem dosti jizlivým.

Adjunkt srazil po vojensku nohy, vypjal se a změřiv pohrdlivě vážného, jehož slabou stránkou býval neúpravňý zevnějšek, prohodil skrze zuby s afektovaným zadržováním v řeči:

»Dbalost o šatstvo jest pozornost k společností!«

»A vнадidlo na ženské,« odsekl lhotejně pan Skružný.

»A bah! jen kdyby zde nějaké byly!«

»Vždyť máte dnes v továrně šest holek.«

»Snad nemyslíte, že pro ty se strojím . . . ?« prohodil adjunkt tónem nosovým a očekával odpověď s odhrnutým dolením retem.

»Bůh chraň, ale jste přece rád, že je tam zas máte.«

»Nu, vy se také nehněváte, přijde-li vás taková boubelatá žába, jako Berta Křížová, poní-

ženě prosit o špagát a jehly na zašívání pytlů,«
ušklíbl se adjunkt na vážného, nemoha zatajiti,
že byl fat do živého.

»Škoda kampaně, vidíte, don Juane!« smál
se Skružný.

»Dejte pokoj s tou dřinou; teď aspoň vy-
padá člověk jako stvoření k obrazu božímu,«
zasyčel rty sotva otvíraje Chvátal a pohleděl
na lesknoucí se špičky svých polobotek jeví-
cích za svým výkrojkem módní, červeně a
modře pruhované ponožky.

»I nezamlouvejte, však vy víte kam mřím,«
poznámenal vážný, pošupuje černou hedbávnou
čepici do čela, aby mu její štítek nebránil po-
hlížení adjunktovi upřeně do očí. »Vždyť jste
si stýskal před námi, že vám po kampani
všechny holky odešly a že fabrika je bez nich
jako po vyhoření. A když to již trvalo dva
měsíce, čtvrt roku, tu jste vedl teprve nářek,
až vás líto bylo. „Aspoň kdyby se nějaká partie
cukru prodala a ty žáby přišly zašívát pytle,“
vzdychal jste, ale exportéři jakoby se proti vám
spikli, ceny pořád nízké a pan hrabě ne a ne
prodat. A jak jste se hned včera v kantýně
rozradoval, když ředitel přišel se zprávou, že je
tisíc metrů prodáno, a jak jste si protahoval
kníry, když jste nařizoval půdeckému, aby na
zítrék objednal Manču Hantychovu, Fandu Jare-
šovu, Andu Hejtmánkovou a zejména však Bertu

Křížovou. Ó, vy pokrytče; jak jste rezervní lajtnantek, mě starého »fajrverkra« nezmýlíte.«

A po dlouhé té řeči dal se pan Skružný do smíchu a utíral upocené čelo, v obličejí všecek záře radostí, jak panu Chvátalovi vyčtl všecky hříchy.

»No, no, stará vojno!« nutil se rovněž do smíchu adjunkt, »máte mít pravdu Ale dnes mám ještě lepší zprávu, než včera,« šeptal kroutě si kníry; »slyšte, starý ohněstrůjče, ty holky všechny zde zůstanou . . .« Po těchto slovech pan adjunkt zahvízdnuv díval se s napjetím, co řekne tomu trumfu vážný.

»To je vaše dílo, satane!« zněla patheticcky odpověď.

»Nikoliv, drahoušku,« bránil se adjunkt upravuje si cvikr, »nýbrž dílo syrobů, které uzrály, tak že na druhý týden se počne s vytáčením a tudíž zároveň s osmosou; do té doby přehází se zboží, aby bylo na půdě místo na zadní produkty, holky umyjí formy, stoly, podlahy a pak je rozdělím na dvě dvojčelenné party, noční a denní, a začnem jménem pana hraběte kampaň osmosovou.« A adjunkt založil pravici za vestu a potřásaje v koleně pravou nohou, snažil se dodati si vzhledu velícího generála sdělujícího svůj tajný plán válečné radě.

»To zas vás člověk jinde ve fabrice nenajde, než na půdě, vidíte?« smál se Skružný

»Ale přáteli, vždyť snad také letos stavíme?« namítal adjunkt.

»Ta stavba není, pane adjunkte, tak daleko od půdy, a pak tam dává pozor Martin.«

»Rekněte ještě, že také Havlenka tam dohlíží,« poněkud podrážděn, jelikož zlehčen v autoritě, ozval se Chvátal. Ale hned jakoby si byl na něco veselého vzpomněl, usmál se a pravil: »Musím navštívit holky, aby mezi obědem toho blbce zas vzali k tanci.«

»Havlenku?«

Adjunkt kývl hlavou. »To motovidlo se zas bude motat a bručet.«

»Chudák, kdybyste ho nepopouzeli!«

»Ale blázínku, vždyť nemůžete mu větší radost připravit. Obzvlášť Berta když ho k sobě přitiskne a zedníci spustí „hasičskou“; tu funí, že může duši pustit, to se přijďte podívat.«

»A já přijdu taky,« ozval se vedle vyprávějících silný bas. Oba se ohlédli. Se slaměným kloboukem a silnou holí v levici, pravici k pozdravu podávaje stál před nimi v elegantním letním oděvu a s cestovní malou taškou po boku muž asi třicetiletý, malý, zavalitý, s mohutným černým knírem a tupým nosem nad masitými rty. Z pod černých, širokých obočí bystrá očka jen jen bodala a zcela krátce přistřižený vlas jevil lebku s nápadně prodlouženou zadní částí.

»Ah, má účta, pane Róbičku!« zvolal adjunkt potřásaje přechozímú pravicí.

»Důstojný zástupče firmy »Isák Löwy«, jenž přicházíte přijmout hraběcí zboží a táhnout vzorek, buďte nám vítán!« s theatrálním důrazem pronášel vážný.

»Dobrý den, pánové,« opětoval pan Róbiček pozdrav. »Nedbejte, prosím, mého příchodu a pokračujte v hovoru, který, jak jsem zaslechl, předpovídá famosní venkovské požitky. Snad mi popřejete také — ?«

»S radostí, pane Róbičku, tím spíš, ježto již nejednou jste se prohlásil být ctitelem dělnických krás,« smál se Chvátal, mrkaje důvěrně na přejímače.

V tom zarachotil vůz řízky naplužený blízko hovořících a hned po té vjel na váhu. Vozka před pány uctivě čepici mačkaje, prosil vzácného pana vážného, aby líbil vůz zvážit. Pan Skružný daleko odplivnuv a s líčeným namáháním vstávaje šel plnit svou povinnost a napsat do rubriky brutto příslušné cifry, kdežto pan adjunkt zatím vyzval pana Róbička, aby šel do laboratoře

II.

Od kancelářské budovy ubírali se oba pánové šikmo na levo k řepníku, jenž jako velká kůlna k stavení fabrickému byl přilepen.

»Jak je teď zde smutno!« poznamenal pan Róbiček ukazuje na nehybné zaprášené pračky,

umetené mosty a vyklizené prostory. »Škoda, že dnes nejsou zde ty holky, které v zimě tu zpívaly.«

»Jednu z nich najdete na půdě. Mete.«

Pak přestoupili oba koleje, jež vedly kolem řepníku k dřevěné budce v pozadí prostranného dvora, před kterouž se nalézal most vagonové váhy a odtud obtáčely velikým obloukem průčelí tovární, přibližující se k budově samé teprv podél té strany, kde nalézaly se půdy. Z těch na příčné straně tovární vyčnívaly dva mohutné žlaby sklánějící se z prvního patra ku pěti vagonům, jež stály na kolejích již připraveny k transportu cukru. U rohu fabriky se koleje dělily na dvě větve: jedna vedla těsně kolem průčelí továrního, vyblížejšího na silnici, druhá ven ze širokých vrat ke stanici železniční.

Adjunkt se zástupcem firmy Löwy mohli sice vchodem v pravouhlém rohu mezi vápenkou a kotelnou vejíti do továrny, ale snad zúmyslně volili vchod hlavní v průčelí k silnici, a šli tudíž po trati tovární kolem půd a vagonů před nimi stojících. Z továrny v těchto místech záležaly vysoké ženské hlasy. Sotva je zaslechl, zavěsil se pan Róbiček do adjunkta, strčil do něho důvěrně a zašeptl:

»Já už se zas těším vidět ty vaše holky ve venkovském negližé. Prosím vás, Pražák chce taky změnu.«

•Zajímejte se raději tamhle o Havlenku, hříšníci,« rychle a poněkud přítlumeně prohodil adjunkt, upozorňuje agenta lehkým pohozením hlavy na nedalekou čtvercovou jámu, v níž běhalo se hašené vápno.

Tlačíc před sebou zavápněné kolečko, neohrabaná postava zvýší patnáctiletého chlapce šourala se líným krokem k jámě. Dovlekši se k místu pustila kolečko, a teď teprv bylo pozorovati, že ruce její sahají téměř až ke kolenům a že postava zůstává shrbená i bez břemene. Nohy v kolenách byly sklesklé, hlava ke vpadlým prsům skloněná. Rozcuchané, maltou a vápnem postříkané a spleené vlasy vyčuhovaly jen málo z pod rozedrané čepice, stažené přes uši silně do týla. Ač neviděl mu ještě do obličeje, přec pan Róbiček odvrátiv zraky od Havlenky k adjunktovi pronesl jaksi útrpně: »Chudák!« Však v tom Havlenka již obrátil k nim tvář a velká ruka na klátivém rameni pozvedala se zvolna ke štítku čepice. Tváře Havlenky byly téměř zvířecí. Nízké čelo bylo zakryto špinavě žlutými a jako spečenými vlasy, oči byly hnědé, velké a vyvalené, však svědčily o naprosté tuposti; kdo sebe déle do nich pohlížel, nevyčetl z nich nic, leda tichý stesk, jaký někdy domníváme se viděti i v očích zvířete, vykládající jej za vyčítavou žalobu věčné nemoty; nos Havlenkův byl tupý, krátký a do tváře jako vtisknutý, ústa byla široká, uši od-

stávající, brada nevyznačena a ke krátkému krku jako seříznuta, čímž ústa nabývala rázu tlamy, jenž zvyšován byl ještě několika žlutými chlupy nad koutky úst a v ohbí mezi čelistí a krkem. Havlenka byl silně opálen, tak že vlasy zdály se světlejšími pleti, což zvyšovalo ohydnost té velké hlavy na krátkém krku a zmrzačené postavě.

»Je to komická figura, co?« smál se adjunkt dívaje se s Havlenky na udiveného pana Róbička. »Havlenko, pojď sem!« zavolal pak na ošklivce, jenž jako ze sna vzbuzen sebou trhl a s čepicí v ruce k adjunktovi se doklátíl.

»Co poroučejí, milostpane?« pronesl zvolna, monotónně chřaplavým hlasem, jako vrčí nacvičený pes.

»Jsi rád, že už jsou zde zas holky?« volal naň adjunkt, jako voláme na nahluchlého.

»Ba, že jsem,« odpovídal Havlenka, roztáhl ústa k odpornému úsměvu, velké jeho oko se zakoulelo a zablesklo, jako by náhle jiskra světla do něho zaskočila.

»To by ten pán ani neřek, jaký jsi tanečník, vid' Havlenko?« A adjunkt pokynul mrzáku na pana Róbička, jenž ukazuje řadu velkých, bílých zubů, jevil zalíbení na této rozprávce.

»Ba neřek?,« šklebil se Havlenka.

»Ale ukážeš mu, jak umíš, vid'?«

»Ba, ukážu.«

»Dostaneš cigaro, budeš-li se pořádně otáčet,«
prohodil nyní pan Róbiček, jemuž tykání mladšímu dělnictvu v cukrovarech, zejména ženského pohlaví, působilo zvláštní teplou rozkoš, kteréž při žádné příležitosti si neodepřel.

Havlenka hned zaklátíl čepic a neohrabaně se kloně, mumlal mezi zuby: »Nadě! Pánbůh, milostpane, zabafčíme si, zabafčíme . . .« a Havlenka začal mlaskat a táhl vzduch do sebe, znázorňuje tak blaženost požitku, kterýž slova pana Róbička mu slibovala.

»Hodně skákat musíš,« volal ještě pan adjunkt, jenž byl již několik kroků poodešel, chtěje patrně agenta pobídnouti k zakončení rozmluvy.

»S Bertou, rozumíš?« prohodil pan Róbiček ještě a rovněž obracel se k odchodu. V tom ucítil však prudké dotknutí velké ruky Havlenkovy na svém rameni a hned pak stisknutí a otřesení.

»Kýho čerta, co ten chlap dělá, pane adjunkte?« křičel Róbiček.

»Havlenko, chceš abych tě vyhnal?« zavrval v tom pan Chvátal. Mrzák rázem sehnul ještě více hlavu, zkrivil rty a vjel oběma rukama do očí, z nichž padaly veliké slzy na bosé jeho nohy. Celé tělo sebou křečovitě zaskublo.

»Jistě jste mu řekl něco o Křížové? To se nesmí,« domlouval Chvátal agentovi, a dle ónu řeči zdálo se, že je mu vskutku líto Ha-

vlenky, kterýž v tom okamžiku poskytoval svým mrzáctvím a svou bolestí obraz svrchovaně dojmavý.

›Mlč, Havlenko, neplač,‹ konejšil nyní pan Róbiček, ›dám ti dvě cigara a ještě na kořalku, no, neplač . . . Ale ten chlap mě nehorázně stisk,‹ obracel se na adjunkta, jenž byl poklepal Havlenkovi na ramena a jej zase k práci poslal.

›Jako kdybyste psovi kost bral,‹ vysvětloval adjunkt, ›když se mu o Bertě zmíníte. Ta holka s ním má soužení; z útrpnosti neb nerozumu se na něj několikrát usmála, zatančila s ním ze žertu, a do toho chlapa vjelo cosi jako láska a žárlivost, nebo co. Člověk by to nikdy neřek'.‹

›To je tak, jakoby někdo zavrtal zlaté knoflíčky do polena,‹ a pan Róbiček hlasitě se smál tomuto přirovnání.

›Zavrtal, opravdu zavrtal, zcela dobře,‹ horlivě přisvědčoval adjunkt, ›neboť z toho chlapa to nevychází, je zrovna zuřivý a každého by škrtil, kdo se mu o Bertě zmíní. — Prosím, pane Róbičku, račte vejít.‹

III.

›Ach, to je zde smutno!‹ zvolal agent, když se octl pod stropem továrním.

A bylo opravdu smutno. Vše bez pohnutí, bez dechu, bez života. Jako tělo, v němž pře-

stala prouditi krev. Či spíše jako trup. Strojům scházely síly. Byly rozebrány a rozloženy na prknech blíže kalových lisů. Cídlily se, a byl věru hezký pohled na všechna ta lesknoucí se táhla, ventily, kohouty, osy, lůžka a šrouby. Za to, co na strojích zbylo, setrvačníky i válce, bylo pokryto vrstvou prachu; jen některé pumpy byly přikryty plachtami. Dvéře do kotelny byly otevřeny a bylo jimi viděti jako do hrobky. Chlad nepřijemný vál z těch míst, kde za kampaně bije srdce a dýchají plíce továrny a krev vchází do hlavních žil. Plamen, život uhasl. To srdce bez plíc se teď také cítí a čistí.

Dělníka téměř neviděti. Jen u rozebraných částí strojů několik mužských v modrých blusách a několik kluků pletoucích konopí na ucpávky neb rozetřajících suřfk na tmel. Toliko v zámečnické dílně hlučněji; za to nahoře u difuse, saturace, robertů a vakua ani živé duše. Vše prachem pokryto a studeno; vakuometry a manometry mají ručičky na nule. Někde zeje černý otvor, kde víko průlezu neb roura neb ventil byly odebrány; ty kotle a nádržky jsou teď jak prázdné klece, z nichž utekly šelmy.

Adjunkt s panem Róbičkem kráčeli kolem a krok jejich v tiši nepřijemně se rozléhal. Však již stanuli u dveří vedoucích k místnosti pro osmosu před půdami; agentovi zajiskřily se oči: zpěv ženský zazvonil opět o jeho sluch. Přiostril krok, a již adjunkt otvíral skleněné

dvěře na první půdu; kráčeli úzkou cestičkou mezi dvěma ohromnými hromadami cukru, které jako mohutné žluté valy urovnány až k nízkému dřevěnému stropu se pjaly. Agent sáhl do hromady, vryl v urovnanou plochu své prsty a nabral cukru na dlaň. Zboží mělo krásné zrno: lesklé, ostré, drobné krystalky, jeden jak druhý.

Pan Róbiček pochválil, ale zároveň zrychlil krok, aby již dosáhl prostranství za hromadami.

Cukrové valy pozvolným sklonem končí; zdivo jejich tu rozbořeno; dělníci lopatami nabírají zboží a házejí do režných pytlů, které dva dělníci vlekou k decimálce a staví na můstek. Půdecký, který seděl u váhadla a velel právě kategoriicky: Přidat! povstal zočiv přichoží a smekal svou čepici. Agent neměl pro něho však oči; jeho všechny smysly zaujaly dělnice, kteréž naplněné a zvážené již pytle nahoře zašívaly, ku práci si zpívajíce. Menší jedno děvče smítalo cukr roztroušený po zemi, neb roznesený nohami dělníků a dělnic; všichni jsou zde bosí a vlhký cukr lepí se na chodidla, na okraje kalhot a sukní. Pan Róbiček pásl se na půvabech mladých dělnických těch krásek, jak je nazýval, a vskutku stála ta děvčata za podívanou; v lehkých suknicích a volných kazajkách, se šátky do týla shrnutými, uhraté chvatem, v nehledaných svých pohybech byly lákavy a svůdny; jedna z nich seděla na pytlí

tak, že krátká sukně jevila plná tuhá lýtka, a nedopjatý knoflík na červeně a modře čtverečkované lehké jupce dal prohlédati bělí košilky zvedající se a klesající pohybem dívčích ňader; krk byl obnažen a pěkná hlava na něm byla jediný úsměv: smály se jiskrné černé oči i světle hnědé kučery do čela sčesané a jemně nastíněných obočí se dotýkající, smály se bělavé dolíčky v plných jemně zrůžovělých tvářích, smál se malý, přituplý nosík i nalité rty a jemná skoro dětská brada. Druhá, kypřejší ale hrubší, s velkýma rukama, s dmoucími se ňadry, stála hned vedle ní a zpívala, až cukr zrovna s bromady se sypal silou energických těch tónů; ostatní dvě mírněji a s nádechem snivosti přizvukovaly.

Sluneční svit vnikal v tento kout půdy zlatými paprsky, hrál na obličejích a vlasech dělníků a dělnic a vzbudil snad v duších děvčat píseň. Nízká okna otvírala pohled z chudoby továrny do nádhery jara; jen kdo zcela blízko k oknům vstoupil, viděl v půvabu vesny černý bod: shrbenou postavu Havlenky, vlekoucího se za vrzajícím kolečkem.

»Znameníť holka,« prohodil agent německy k adjunktovi a zašilhal po děvčeti sedícím na pytli.

»To je právě Berta, o níž jsem vám vypravoval; láska Havlenkova,« odpovídal taktéž pan Chvátal.

»Ten chlap nemá špatné gusto,« vtipkoval pan Róbiček. »Mohl byste ji snad zavolat...«

»I proč ne!... Křížová, dones tomu pánovi tašku a hůl do laboratoře!«

Děvče hbitě seskočilo, s úsměvem postavilo se před agenta a stírajíc zrnka cukru se své kazajky a hrubé zástěry, sešité ze staré plachetky, smálo se jako diblík.

»Tak, holka, jen si pospěš, dostaneš na rosolku,« popřál si říci pan Róbiček a chtěl vzít Bertu za bradu. Ta však popadla jednou rukou podávanou jí tašku a hůl, druhou jako štít držela před svou plnou tvář, prohnula se, a jen se kmitla kolem obou pánů. Ode dveří k varní sni zavzněl krátký plný její smích.

»Zatrolená veveřice,« huboval na ni bručoun půdecký. Ostatní holky i mužští jen se usmívali a jeden z nich se osmělil prohoditi:

»Ta je jak lasička.«

»Kuna,« opravoval druhý.

Pan Róbiček postavil se nyní k váze, aby se nezdálo, že přišel na půdu jen tak nadarmo.

»Tak kolik ještě pytlů, pane půdecký?« zahajoval hovor se starostlivou tvář.

»Už plníme předposlední stovku,« zabručel svým basem půdecký. »Po obědě se bude moci táhnout vzorek.«

»Půjdeme zatím do laboratoře, pane adjunkte,« mínil Róbiček a očka se mu zaleskla.

»Pojďte tedy,« zvolal Chvátal.

Před půdou zrovna potkali vracející se Bertu.

»Panenka by nám mohla dojít pro pivo,« zpínavě prohodil agent a mrkal na Chvátala.

»Vem z laboratoře džbáněk a doskoč do kantýny,« poroučel Křížové adjunkt.

»Jako srna, jako srna,« obdivoval se agent její chůzi a pohybům. »Ta by v Praze dělala furore, jen kdybyste ji pustit chtěli,« smál se.

»A co by říkal Havlenka?«

»Chlapa bychom dali do blázince, to by byl nejkratší proces!«

Za tohoto hovoru vešli oba páni do laboratoře. I zde vše neslo na sobě známky doby pokampaňové. Lis na řepu, válce na šťávu pokryty prachem, na stole všecko poklizené, jen polarimetr leskl se na něm pěkně otřený, připraven dnes po delší době opět k činnosti. Bude se zkoušet vzorek prodaného zboží.

Chemik Košťál, mladík dvaadvacetiletý, kouře statně z dlouhé dýmky, upravoval k vážení analytické váhy a nedal se příchozími hrubě ani vyrušiti.

Adjunkt s agentem usedli pohodlně ke stolu očekávající občerstvení.

Róbičkovi nezdála se přítomnost chemikova býti příjemna a proto obracel významně pohledy své od něho k adjunktovi.

*

»Pane ‚Lavoisiere‘,*) buďte tak laskav jděte trochu na půdu dohlédnout k váze,« vybízel pan adjunkt dosti štiplavě mladíka.

Týž vrhl na Chvátala pohled plný opovržení, že jej s výše vědy kácí v bláto dozorství, ale rozkaz zůstal rozkazem a byl vykonán.

Sotva odešel, ozvaly se před laboratořem jedva slyšitelné rychlé kroky neobutých nohou, a Berta se džbánem piva v ruce a s úsměvem na rtech vešla do laboratoře.

»Ta má baculaté nožky, jako ta . . . no, jak pak se jmenovala . . . co přinášela řeckým pánbíčkům nektar . . .«

»Hébe?«

»Ano, ano, Hébe! Vidíte, taková nožka je vždy lepší bez střevíčku, aspoň mně se rozhodně lépe líbí.«

»A pod krátkou sukýnkou, že ano?«

Berta jen se pýřila, ale pan agent svíral její silné ruce ve svých krátkých a krevnatých, že se marně pokoušela vyprostí se a marně žadonila, aby ji pustil.

»Vždyť my, holka, v Praze nevidíme takové . . . takové lasičky . . . jako ty jsi, tak počkej přece trochu, ať se na tebe podívám, jak se patří.«

Oči panu agentovi jen hrály. Najednou pustil pravici dívčinu a chtěl ji objati kolem

---

*) Jméno slavného chemika.

pasu, ale holčice se mu vyškubla a směje se krátkým altovým svým smíchem utíkala na půdu.

»Ani se nezlobí,« smál se pan Róbiček, když první překvapení minulo, aby zakryl svou nevoli nad nezdařeným pokusem.

»Ta je zvyklá podobným galanteriím,« smál se adjunkt.

»Co povídáte . . . tak není právě s nejctnostnějších?«

»To jsem neřekl, pane Róbičku! Ó prosím,« bránil se adjunkt. »Nikdo na ni ani tohle neví . . .« jistil a luskl nehtem ukazováčku o nehet palce.

»Ale jděte, fabrička, . . .« a panu agentovi oči rozpustile zablýskaly.

»To se velmi mýlíte, a každá lehkomyšlnost by se vám šeredně vyplatila. Jsou nekalé výjimky, připouštím, ale jádro dělnictva je nezkaženo, alespoň u nás. Štípnutí do tváří, toť hranice!«

»Tak ať žijí, ty hodné, svůdné dělnické krásky!« a pan agent pozvedl sklenici a smál se skorem drze panu Chvátalovi do obličeje.

Adjunkt si přitukl a vypil, jako by zlost zapíjel, až na dno.

IV.

»Pošleme si tedy ještě pro jednu,« domlouval se pan Róbiček, když dopili.

»Bude už brzy poledne, pojďte se raději ještě projít, aby nám líp chutnalo,« vybízel adjunkt a již vstal také a narovnával rozsezené údy.

Pan Róbiček dal si říci, ale chtěl dříve ještě na půdu, aby užil pohledu na tu ještěrku.

»A jak pak říkají té plné, velké?« ptal se septem adjunkta, když stáli již zase u váhy.

»To je Fanda Jarešova,« odpovídal Chvátal a obraceje se k holce povídal :

»Jestli pak víš, že se tady pánovi líbíš?«

Fanda se široce smála a v rozpacích utírala své spoceně čelo a tváře.

»Také kráska svého druhu,« poznamenával pan agent a šklebil se na silné to děvče, je-muž ostatní holky a nejvíce Berta hlasitě se smály.

»Ale teď již pojďte na procházku, abyste se příliš nerozehřál,« smál se adjunkt a táhl agenta ke dveřím. Venku však bylo panu Róbičkovi ještě tepleji než na půdě.

Na bezoblačném nebi slunce pávalo žhavými paprsky. Na máj bylo parno neobvyklé. Pan Skružný u váhy ještě se vyhříval, a v zahrádce před domem úřednickým pan ředitel oddával se otcovským radostem, stojí před starou chůvou, která nejmladšího potomka jeho v náručí hýčkala. Vyrušen hlučným pozdravem agentovým rychle vyšel pánům v ústřety a zaměřil s nimi procházkou k vagonové váze. Z otce stal se rázem obchodník, který ihned s agentem zavedl rozprávku o situaci trhu cukrového.

»Máme to do budoucna špatné naděje,« povzdychl upřímně.

»Vy cukrovarníci stále naříkáte a přece stále rozšiřujete své továrny.«

»Bez zavádění oprav bychom ještě dříve přišli na mizinu. Jsou to dávky posledních léků umírajícímu.«

»Na záchranu?«

»Na prodloužení posledních chvil. Zhyneme, a zápach hnijícího mrtvého těla otráví nám rolnictvo i dělnictvo. Kdo to pak bude léčit?«

»Vy pessimisto,« hrozil agent. »Tak aby vás někdo slyšel.«

»V nynějších poměrech jest pessimismus přirozený. Nemáme absolutně nadějí. Co spomohly nám resoluce a deputace? Nic. Jedeme po nakloněné ploše a srazíme vaz.«

»A co si počnou ty hezké holky, pane řediteli, jež teď máte v továrně?« Agent již se smál, že da rozprávce jiný směr.

»Ach, nevzpomínejte ani na důsledek vzhledem k dělnictvu. Jest to nebezpečné pomyslení, hrozivá perspektiva,« ještě vážněji však promlouval ředitel. »Vy v Praze ani o tom nemáte příležitosti přemýšlet. Čtete leda něco v novinách, ale nerozehřejete se. Čtete řeč poslance, a představíte si elegantní sněmovnu, ale ne ty hadry, tu bídu. ‚Však nebude tak zle!‘ myslíte snad i teď, ale já pravím, že úpadek cukrovarství bude pro Čechy ranou nezhojitelnou.«

»Ach pane řediteli,« a pan Róbiček klepal mu důvěrně na rameno, »jen se tak neroztrp-

čujte, zkazíte si chuť k obědu. Beztoho nemáme do něho daleko.«

Sotva dořekl, zahlaholil zvonek tovární s prvním úderem hodin na kostelní věži v obci, a sotva zvonek dozněl, vyhrnuly se holky z továrny před vchod, smějíce se a hlučíce a již, sotva by tři napočítal, seděly na trámech, jež tu připraveny byly pro lešení na reservoiry. To aby dělníci našli již místa obsazena, a v kantýně, neb jen tak stojíce pojídati musili svůj skromný oběd.

Co tu bylo smíchu, vtipů, narážek a žertů, když konečně se přišourali, a hluk ten do-
stoupil vrcholu, když od kotelny klátila se sem shrbená postava Havlenkova. Zedníci vyběhli mu vstříc, každý popadl jej s jedné strany a již ho vyzdvihli a nesli nohama šermujícího za zpěvu a křiku k besedě před vchodem továrním. Tam jej postavili zrovna před Bertu Křížovou a již jako umluveni obstoupili nerovný ten párek, jeden z výrostků počal tlouci na plecháč, druhý na hřeben papírem obalený počal bručet, třetí plácal do rukou a poskakoval, holky výskaly a rozjařeny strkaly Havlenku k Bertě, kteráž konečně jako uchváćena a opojena bezuzdnou veselostí Havlenku chytla, k sobě přitiskla a počala se s ním točit jako vítr. Mrzák svířal svižnou dívčici jako kleštěma, oči měl vypouleny, žluté zuby vyceněny a ústa rozevřena k divokému hnusnému úsměvu.

Nemotorné nohy pitvorně ohýbal, divoče poskakoval a zas jako unaven nechal se v náruči děvčete unášet a vlekl nohy za sebou. Pojednou zvedl ruce, otevřel ústa, jakoby dech lapati chtěl, v tom Berta jej pustila a Havlenka skácel se do prachu.

Bezuzdný smích se ozval z řad diváků, Havlenka mrskal na zemi rukama a nohama snaže se povstati, holky se kolem něho rozestavily v kolo a začaly tančit, viděl poletovat jejich suknice a kmitat se jejich bílé nohy, i vydal ze sebe náhle řev zvířecí, skrčil se a pak náhle se vzb chopil jako šelma a již zachvátil ve svou náruč Bertu, která ustrašeně vykřikla. V tom byli tu již dělníci. Chytli Havlenku ze zadu za obě ruce a nic nezpomohlo jeho bránění a řvaní, odtrhli ho od Berty a vzavše jej ve svůj kruh začali s ním divoče skákat.

Na komické, ale zároveň děsivé divadlo toto dívali se z povzdálí adjunkt Chvátal s agentem, pan Skružný, domovník Hlavín a půdecký, který nespokojeně bručel a hlavou pohazoval, ale vida, jak pana agenta podívaná ta těší, neodvážil se tu »bandu«, jak se vyjadřoval mluvě o holkách z pudy, napomenouti k mírnosti a rozumu.

»S bláznem si nemají takové šašky tropit,« rozumoval dnes jen tiše, obraceje se k domovníku.

»Ten chlap se jednou z toho pomine,« mínil Hlavín lhostejně, a pak obrátiv se přál

pánům uctivě dobré chuti a ubíral se loudavě zase k fortně.

Ředitel, hned jak byl zavzněl zvonec, podal agentu ruku a spěchal k domovu, tak že nebyl svědkem té scény, kteráž právě snad proto v celé své divokosti vystoupila.

›Oč, že byste chtěl býti na Havlenkově místě,« mnil adjunkt na pana Róbička se usmívaje.

›No což, zahřála by mě,« přiznával tento a luskl prsty.

›Za podfvanou byste jim měl dát aspoň na pivo.«

›Teď ne, teď ne, až později,« vykrucoval se pan Róbiček. ›Jsou již tak dost rozehřátí, a mohlo by se něco stát,« dokládal a sám, ač nerad, táhl nyní adjunkta ke kantýně, aby snad tento neopakoval svůj návrh. Po nich odešel i Skružný a teprve teď půdecký okřikl holky, aby už ustaly, že je toho dost.

›Za čtvrt hodiny bude půl a začneme zas plnit. Tak ať jste nahoře.«

Rej se utišil. Nebylo diváctva a tedy ani vzpruhy.

Holky usedly, někteří z dělníků lehli si do stínu, pojidající svůj chléb, jiní uchýlili se do kantýny.

Havlenka stál podepřen o zeď, čepici v týle, s ústy otevřenými a těžce oddychuje. Vyboulené oči však neodvratně upřeny byly k Bertě,

kteřá půvabně usedla mezi družkami a srkala zvolna z bílého džbánu studenou řídkou kávu. Nad květovaným jejím šátkem vznášela se skorem nepohnutě veliká, lesklá moucha protivně bzučíc v nastalém všeobecném tichu. Vedro působilo na údy prací a rejem znavené uspávavě, na tvářích vyvstávaly drobné krůpěje potu, oči se přivíraly a do hlav vkrádal se sen.

Berta dopivši postavila džbánek vedle sebe, stáhla šátek na čelo, podepřela hlavu o zeď, pak založila ruce pod ňadra, natáhla pohodlně nohu, a mžourala skrze řasy do neurčita. Viděla míhati se před sebou rej bílých teček a čárek v modrém poli; tu bleskurychle zavřily, tu stanuly a zase zvolna začly kroužit. Pak pohlédla výše a uzřela veliký rudý květ zrovna nad sebou. Jako by se střechy sem padal, a zatím byl vytištěn na jejím šátku. Pojednou rozevíral se více a více a dopadl na ni, že byla pak jako pod červeným zvonem. A bylo jí tam dobře . . .

Ku spící zvolna kradl se teď Havlenka.

Viděl stále tu velkou, lesklou mouchu nad šátkem a bál se, aby nesedla Bertě na tvář. Již stál zcela blízko, zvolna zvedal ruku a s mouchy oka nespouštěje najednou se ohnal, a již zabručelo to pronikavě z jeho veliké pěsti. Smačkl ji a bzukot okamžitě ustal; mrzák šel zas zvolna podepřít se o zeď. Mouchu pustil na

zem. Cítil teď tichou radost a usmíval se. Ani zabzučení teď nerušilo ticho . . .

Za chvíli u stavení, jež obývali zřízcenci tovární, objevila se zavalitá postava půdeckého a blížila se k místu odpočinku.

»Pst, vstávejte,« ozval se jeden z mužských a narovnával se protíraje si oči. Berta sebou trhla a štouchla své sousedky, a již holky jako srny vyskočily, přejely dlaněmi přes tváře a čela, stáhly šátky a skokem byly v továrně. Běžely k půdě a u dveří čekaly na půdeckého, který následován dělníky, přicházel otevřít.

Havlenka zůstal na dále opřen, zedníci ani sebou nehnuli. Jim nastávala práce až o jedné. Ještě však než zahlaholil zvon hodinu tu ohlašující, Havlenka zvolna a klátě rukama odcházel směrem ku své vápenné jámě. Tam usedl tak, aby viděl okna půdy, odkudž zas již zazníval zpěv. Rozeznával dobře hlas Bertin a mhouřil blaženě oči. Poslouchal a poslouchal, a najednou skřížil ruce a tlačil je k prsoum, vydávaje žalostné tlumené tóny, kňučení psa se podobající, při tom pohyboval svrškem těla do předu i na zad, až náhle celým tělem natáhl se na zemi a vjel si neohrabanými prsty do očí, odkud vytryskly mu na opálenou tvář veliké slzy.

Snad byly vyvolány instinktivním okamžitým vědomím blbosti, mrzáctví, snad touhou, láskou, kdož to ví . . .

Zavzněl zvonek, jasně, pronikavě. Mrzák trhl sebou, vstal, došoural se k jámě a počal hřeblem mísit. Pak naplnil maltou plechové kbelíky na kolečku a vyjel s ním zadním vchodem do spílký. As po půl hodině vyhrnuli se tam tudy na dvůr mužští z půdy, vlezli do připravených vagónů, záklopka žlabu se spustila a vše uchystáno bylo na spouštění naplněných pytlů. Do každého vagónu jich přijde sto.

V tu dobu na půdě sešli se pan ředitel, agent Róbiček a adjunkt Chvátal. Velký kornout z tuhého cukrového papíru musila před nimi nésti Berta, s níž zástupce firmy Löwy nespouštěl ani na okamžik oka. Druhé holky jako stráže stály u řad naplněných pytlů s pletenci rezných nití kolem šíjí a velkou jehlou v pravici. Pan agent ukázal na jeden z pytlů, mužští se ho chopili, dali na decimálku, aby zkontrolovala se náležitá váha; pak vjel půdecký do obsahu jeho měděným úzkým válcem, jenž podobal se duté holi, jejíž průřez byl kruh ne zúplna sevřený, tak že po délce válce byla prázdná mezera půl centimetru široká. Jak válcem v cukru se zatočilo, napěchovala se do něho drobná zrnka cukru, a půdecký vytáhnuv válec, dřevěným hladkým vyškrobavákem vyškrábl «průbu» z dutiny jeho do kornoutu. Tato procedura opakovala se as u dvaceti pytlů, kornout byl již vrchovatě naplněn, že Berta sotva ho nesla za pány do laboratoře. Ostatní holky

zašivaly zas pytle, z nichž vzorek byl vyňat, pak otevřel půdecký klíčem dvířka ku žlabu, mužští položili naň první pytel, který po hladké ploše sjel rychle a šustivě do vagónu, kdež dělníci jej zavlekli do rohu, aby mohli stavěti pytel vedle pytle a měli místa na sto.

Když první vagón byl naplněn, strkali jej dělníci k vagónové váze; koleje zde stoupaly i stálo to dost namáhání. Na půli cesty musili zastavit a založit kola poleny a cihlami. Odpočavše si opřeli se zase vši silou, sklonili hlavy ke dlaním a opírajíce nohy o pražce dopravili vagón až na most. Pan Skružný v budce zapsal si váhu, a nyní dělníci již jen zatlačili a vagón řtil se sám po svahu trati. V tom vzpomněli dělníci, že nenařídili výhybku, a že by vagon rozjetý narazil na vagóny před půdou, i předbíhají kvapně vůz a házejí pod kola polena. Vagón však drtí je jako třísky a sotva že v rychlosti ulevuje. Dělníci volají na Havlenku, aby donesl hřeblo a sochor a založil je před kola, řvou naň, ale mrzák nerozuměje jim, okamžik se klátí, než rozběhne se se sochozem jim v ústrety. Jest nejvyšší čas.

Dělník jeden vymknul blbci sochor, a již zakládá jej do prostřed kolejí, opírá se a čeká . . . Vagón letí, letí, kolo narazí na překážku, sochor zapraská a zlomí se, ale vůz se zastavuje.

Havlenka vyvalenýma očima na toto počínání pohlížel a maje radost, že se tak zdařilo,

zatleskal rukama a hlasitě se zasmál. Poněvadž vůz minul výhybku musili jej tlačiti kus nazpět a pak teprv, nařídívše ji, dopravili vagón na koleje vedoucí z továrny k stanici.

Před samými vraty továrními zastavili rozjetý vůz způsobem podobným, jako prve v povážlivém okamžiku.

Havlenka nespouštěl očí s procedury dopravování, ač ji viděl stokráté již; nejvíce se mu líbilo, jak rozjetý vagón musil se zastaviti, když sochor mu opřeli do cesty. Sám pomáhal; sám se opíral o sochor, cítil mocné škubnutí, když kolo vrazilo do překážky, ale zavýskl zrovna, když ohromné to těleso malomocně musilo stanout.

V.

Vlak do Prahy odjížděl ze stanice o půl šesté hodině. Měl tedy pan Róbiček dosti času ještě, kterýž chtěl co nejpříjemněji a zároveň co nejužitečněji strávit. Zalíbilo se mu ve fabrice. Zažil několikeré požitky, z nichž ovšem nejvábivější byl tanec děvčat s Havlenkou. Nevycházel mu z mysli, stále naň vzpomínal a zvláště na prudké, dráždivé pohyby Bertiny.

»To děvče kdyby bylo v Praze!« myslil si v silném, teplém rozdráždění a hlasitě tázal se adjunkta:

- »Čí pak je ta lasička dcera?«
- »Sirotek po hraběcím hajném.«
- »Je více dětí?«

»Dvě menší holky ještě a syn, zámečník, který je teď ve strojírně spolčených cukrovarů východních Čech v Praze. Za čas přijde zase k nám do cukrovaru. Vdova bydlí ještě v hájovně a dostává padesát zlatých pense, poněvadž hajný skončil život ve službě. Je to řádná rodina. Jen syn je trochu do větru.«

»A což, pane adjunkte, nepošleme si ještě do laboratoře pro pivo?«

»Vy kozonohu!« usmál se Chvátal, chápe, kam pan Róbiček míří, ale učinil agentovi po přání a zahvízdl na kluka a poslal jej pro Bertu.

Pan Róbiček pásl po okamžiku, kdy by s ní beze svědků mohl promluvit.

Štěstí mu přálo. Adjunkt musil přece dohlédnouti chvilkami k práci a tak ocitl se pan Róbiček o samotě s Bertou, když tato právě ve chvíli nepřítomnosti páně Chvátalové přišla se ptát, neporoučeji-li snad pání, aby ještě pro pivo došla.

»Můžeš, holka, přinést, můžeš,« sladounce mluvil agent a chopiv děvče za ruku táhl je k sobě. Berta nemohouc se hned mu vyprostiti v rozpacích otáčela hlavu stranou, všecka ve tvářích zrůměněna a jen žadonila, aby ji vzácný pán pustil.

›Jáčku, Bertičko, nechtěla bys do Prahy? Líp by se ti tam vedlo ve službě, než tady ve fabrice. Postaral bych se o tebe!« A pan Róbiček při slovech těch zvolna vstával a mžikem otočil svou pravici kolem Bertiny šje.

›Tady jsi ztracena a tam bysi se mohla dobře vdát a podporovat pak matku a sestry vzít k sobě. Jsi hezká, a v pěkných šatech všem bysi se líbila. Co tady?«

Hlas jeho třásl se rozechvěním. Některá slova nemohl ani dokončiti. Ale Berta jen se mu vyvíjela a jen šeptala:

›Kdyby někdo sem přišel, co by si pomyslíl. Pustějí mě . . . někdo jde po schodech.«

Pan Róbiček však nedbal a sváděl dále:

›Zaopatřil bych ti dobrou službu u bratra. Deset zlatých měsíčně, a sám bych ti koupil šaty . . .«

›Pro Boha, pustějí mě . . . budu volat . . .«

›Chodila bys jako paní a nenadřela bysi se tolik jak zde . . .«

Již tvář svou dotýkal se tváře její. Klonila hlavu v úzkosti, aby se vyhnula políbení jeho masitých rtů.

›Rozmysli si to; chci jen tvoje dobro,« šeptal pan Róbiček a tiskl Bertu ke svým prsům, unaven jejím odporem a rozdrážděn dotýkáním se jejího těla. V tom podařilo se jí vymknouti ruku z jeho levice; rychle se sehrouc vyprostila se i z jeho objetí a utí-

kala k půdě, urovnávajíc cestou do týla spadlý šátek a uhlazujíc si vlasy.

Prudce oddychuje díval se za ní agent. V tom však bylo mu již potlačiti své pohnutí, neboť k laboratoři kráčel ředitel. Ten držel pana Róbička v zajetí až do jeho odjezdu.

VI.

Nejspíše, že Berta sama některý den po přejímce cukru, když osmosa byla již v plném proudě, se pochlubila ve chvíli rozjařenosti, jaké nabídky jí učinil vzácný pan agent ve příčině služby v Praze; jisto však je jen tolik, že pověst taková mezi dělnictvem se rozlétla a že kterýsi z mužských nebo snad i holka některá, aby Havlenku poškádlila, řekla mu, že Berta za silným oním pánem pojede do Prahy.

Mrzák, u něhož pan Róbiček měl již vroubek, proto že nedostal svému slibu a nedal Havlenkovi umluvené dva doutníky, ptal se nyní denně dělníků, ano i na samého půdeckého s otázkou tou se odvážil: »A kdy zas přijde? Kdy půjde cukr?« Ptal se chřaplavým svým hlasem a pohled jeho byl pln zuřivosti. Smáli se mu, dávajíc vyhýbavé odpovědi, ale ne tak upřímně jako jindy; nelíbil se jim jeho pohled a vyhýbali se svévolnému podráždění Havlenky.

O polednách tanec se již nepěstoval od té doby, co začla osmosa. Holky nesměly od osmogénů odběhnout na delší dobu, leda co si došly k pumpě s plecháči pro vodu. Za to Havlenka sotva uhodila dvanáctá, objevil se v místnosti, kde stály osmogény a kde kolem nich chodila Berta s Fančou, usadil se na cementovou dlažbu do kouta a v prostore té, plné nepříjemných syrobových výparů a umožujícího vedra, trávil hodinu od dvanácté do jedné s poledne, kdežto zedníci a zámečníci venku na čerstvém vzduchu se vyhřívali.

U osmosy dělnictvo se příliš nenamáhá. Obě děvčata chodila jako procházkou kolem osmogénů, tu přivřela kohout vodní, tu syrobový, aneb je zas pootevřela, tu pročistila sítko ve skleněných zvoncích, když se zapala, chvílemi hovořila, chvílemi usedla na stoličku a dala se do pletení, zvláště, když byla jista, že nepřijde nikdo z úřednictva. Bylo by bývalo tak příjemno trávit zde celý den při nepatrném namáhání a při vědomí, že jiné holky nyní pracují úsilovně na polích, jen kdyby. nebylo té smutné místnosti, toho unavujícího vedra a puchu v ní. Byly arci jen lehce oblečeny, v jedné sukničce a kartounové jupce, bez šátku a bosy, ale pot přece řinul se s čela a po lících, a některou chvíli bylo jim k zalknutí. Tu odbíhaly ven pro vodu, svorně se střídající. Někdy, když obzvlášť bylo jim smutno, zazpí-

*

valy si, a jindy zas, v okamžiku náhlé veselosti, jako malé děti se začly honit a spolu tančit.

V opuštěnosti jejich každá chvilka, jež přinášela jen nějakou změnu, byla jim vítána, a tak se stalo, že těšily se i na poledne, kdy přijde Havlenka. Zvláště Berta, kteráž nedovedla se přemoci, aby mrzáka vždy trochu nepoškádlila.

Usedala vedle něho na zemi, uvazovala mu svůj šátek na babku kol hlavy, uhlazovala mu vyčuhující ještě žluté štětinaté vlasy a hlučně se smála a tleskala, když šťasten přihlouple se zubil.

Takto ozdobeného vybídla jej mnohdy, aby si zatančili, i sama vyzvedla jej se země a obejmouc ho kolem pasu začala se s ním točit prudce a prudčeji, až náhle pustivši jej za bujného chechtotu dívala se jak vrávorá, jak se potácí a na zeď neb na zem dopadá.

Také Fanda smávala se počínání své družky, ale vždy, když po zazvonění Havlenka odcházel, napomínala Bertu, aby již těch žertů zanechala.

›Já bych se bála, tak si s ním zahrávat.«

›Proč?«

›Je blázen, a ty ho blázníš ještě víc. Ať se ti to někdy šeredně nevyplatí —«

Berta se dala do smíchu.

›To záleží všechno na mně,« prohodila furiantsky. ›Když budu chtít, ani sem nepáchne.«

›To tak zrovna,« smála se Fanda nevěříc.

›Myslíš, že ne? Tak já tě přesvědčím, hned zejtra.«

A druhého dne, jakmile Havlenka přišel k osmose, Berta naň zhurta:

›A co sem pořád lezeš? Jdi si k zedníkům.«

Havlenka se hloupě usmál, mysle, že Berta žertuje.

›Jdi jen, jdi, nestojíme tu o tebe,« prudce pokračovala, když mrzák se nehýbal.

Havlenka roztáhl ústa, s nichž úsměv rázem zmizel.

›Táhni,« rozkřikla se Berta nabývajíc vlastními svými slovy odvahy.

Havlenka pozvedl nejdřív levou, pak pravou ruku, ale hned je nechal zase klesnouti, pak pohnul několikrát čelistí, aniž by slova ze sebe vypravil, povstal, učinil krok a podíval se na Bertu.

Úsměv škubal jí rty, jež pevně svírala, aby se nedala do hlučného smíchu; stála proti Havlenkovi, stahovala obočí, jak mohla a rukou ukazovala ke dveřím.

Havlenka pozoruje ji chvíli a těžce oddychuje vykročil náhle proti ní, v důlkách očních mu cosi zasvítilo, ruce natáhly se proti Bertě a než se nadála, cítila se uchopena, pozvednuta, mrštěna na pravo, na levo a náhle sražena k zemi.

Než se vzpamatovala z údivu, Havlenka sedl vedle ní a ovinul svou ruku kol její šíje usmívaje se již zase přihloupě, ač prsa jeho dosud mocně pracovala a po tvářích plynuly potůčky potu.

V té chvíli Bertě najednou se zdál ten úsměv nevýslovně protivný, blízkost toho tvora nebezpečná, cítila v pasu ještě strašné stisknutí jeho rukou, hlava jí šla ještě kolem, jak s ní zatočil, jeho dech na tváři jí páčil a táhlo z něho vlhko jako z dechu psa, když je uhrátý a vyplazuje jazyk . . . cítila se tak pokořena, ponížena touto obludou, kterou dříve vládla dle svých rozmarů, i zachvátila ji náhle nenávist a zároveň ošklivost k Havlenkovi spojená však s tak prudkou bází, že vykřikla úpěnlivě:

»Fando, pomoz mi od něho!«

Sama již si netroufala vyprostiti se, co ucítila sílu toho netvora, ale každý okamžik jí byl trapný, o který déle musila cítit jeho blízkost.

Havlenka po vzkřiknutí tom opět se přestal usmívat. Čekal, co se bude díti. Fanda dobře postihnuvši z hlasu Bertina bázeň a vědoma si své síly, chytla ruku Havlenkovu, kterou měl ovinutu kol Berty a zároveň chopivši ho druhou za krk, trhla jím na zad, tak že Berta cítivši se vyproštěna, mrštně povstala.

V tom však Havlenka vymknul svou ruku z Fandiny a bleskurychle chopiv silnou holčici porazil ji jako dřívě její družku a to zrovna do cesty Bertě, která chtěla utéci. Leč Havlenka v čas chopil ji za ruce, nic nedbaje, že dívka sklonivši hlavu kousla jej do krve.

»Přijde zas pán dnes?« sípal teď Havlenka, svíraje ruce Bertiny, na něž prýštěla z jeho krev, »vid' — přijde — a ty chceš s ním? — Ale já tě nepustím,« zařval náhle a zalomcoval Bertou, že tato rázem octla se na kolenách a v úzkosti své začla volat o pomoc.

V té chvíli již také vyběhla Fanda a několika skoky byla u zedníků, hovících si před továrnou:

»Honem, honem, Havlenka tam tluče Bertu,« volala zděšeně.

Dělníci rázem se zvedli. Takoví muži mají neklamně oko a sluch pro to, co je žert a co pravda.

Pospíchali za Fandou k osmose.

Když otevřeli dvěře, Berta ležela na zemi natažena, Havlenka klečel u ní a drže pevně její paže u ramenou, tiskl je hroznou silou k dlažbě, tak že dívka unavena marným odporem jedva hlavy pozvednouti mohla.

»Přijde pán — vid',« řval Havlenka, »ale já mu tě nedám, protože tě chci sám — já ho zabi . . .«

Nedořval to slovo. Zedníci se naň vrhli, trhli jím, vyzvedli jej a odnášeli z továrny...

Berta teprv po chvíli mohla povstati. Ruce měla jako zpřeráženy a chvěla se na celém těle. Jindy veselá a švitorná, stále se smějící, jakoby řeč byla ztratila, jedva slova ze sebe že vyjektala.

Fandě, ač by byla ráda družku potěšila, nedařilo se, obrátiti vše v žert. Smála se, pravda, pokoušela se i vtipkovat, ale nešlo jí to od srdce, a konečně pohlížeje na polekanou, zamklou a snad až příliš zváznělou družku, zanechala zbytečných pokusů a nenamítla ani slova, ani se neusmála, když Berta k večeru pravila zajíkávě:

»Musíš mě doprovodit — bojím se sama — moh' by mě zabit.«

Havlenkovi zedník Kůrka několika rádnými štulci dal na srozuměnou, že se nesluší napadati holky, třeba byly ukazovaly vlídnou tvář, a hroze mu zařatými pěstmi zrovna před očima, protahoval varovně i hrozebně: »Sic — — koukej —!«

Mrzák ani nepromluvil, ba ani sebou nepohnul, tak že bylo úplně záhadno, porozuměl-li čili nic, pohnulo-li jím napomenutí a zalekla-li jej výstraha. Byl jako špalek nehybný a takřka ani očima nepohnul, vyvaluje je tupě jako dřív.

Všechna síla jeho tělesná zdála se vyčerpána, schopnost pojmáti cokoliv jakoby zúplna

vymizela z té neforemné hlavy, v kteréž před chvílí zrodila se hrozná proň myšlénka, že Berta vskutku by mohla proň být ztracena. Myšlénka ta — ač sama již dohořela v té lebce, hned jak Berta zmizela Havlenkovi s očí — jakoby byla chvílí v ní plápolavši vytlačila všechno vědomí z hlavy toho mrzáka, ba i vzpomínky na vše, co se před chvílí přihodilo.

Jinak nedala se vysvětliti ani tupost, s jakouž Havlenka přijímal poučení i hrozby zedníků, ani klid, s jakýmž po celé půldne zastával svou práci.

Půdeckému ani úředníkům žádný z dělníků ani necek'. Bylo by bývalo možno, že by byli Havlenku propustili, a to jim ho bylo líto. —

›Řek' jsem mu, že mu hnáty zpřerážím, poleze-li ještě jednou k osmose,« pravil starý Kůrka na upokojenou svou vlastní i druhých, osekávaje přeraženou v půli cihlu.

›A té holce to taky neškodí, že dostala naučení, aby blázny nechala na pokoji,« ozval se svým vysokým hlasem mladý zedník Martin, zastávající jaksi palíra mezi ostatními.

›Ba,« potvrzoval starý Vandas a přioplác na položenou právě cihlu trojhrannou lžící notnou dávku malty.

Pak utichl na chvílí jejich hovor, neboť Havlenka přijížděl se svým kolečkem klátě

hlavou a poklesáváje v kolenách, jako by jedva na nohou se udržoval.

Poskytoval úplně obraz zakrsalce duchem i tělem, jehož by výrostek stačil porazit.

IV.

Za hnědými, nepokrytými stoly ve výčepu »U řezačky« jen se to modralo. Bylo po šesté hodině večerní a z okolních strojírny nahrnulo se sem zámečnicků, v tmavých a světlejších modrých blusách, že později přibylí soudruhové již ani do nalévárny vecpatí se nemohli, nýbrž na lávku přede dveřmi usedali a s části i kolem se rozestavili.

Nehezká, ale baculatá sklepnice, jejíž léta byla jí ochranným štítem proti přespřílišné bujnosti mladých dělníků, nestačila roznášeti litrové plecháče i dupláky, v jejichž spoustě jen velmi skromně vyjímaly se půllitrové sklenice, jevící jasnou barvu dobře vyleželého piva.

Výčep »U řezačky« nalézal se na samém konci Karlína v bezprostřední blízkosti strojírny společných cukrovarů Východních Čech. V poledne mezi dvanáctou a jednou, a večer po šesté až někdy pozdě do noci bzučelo odtamtud jako z velikého úlu. Leč přechoasto jednotvárný šum přerušován byl výkřiky, hlučným drsným zpěvem, nevázaným smíchem, kviknutím žen-

ského hlasu, jadrným zaklením, ranami do stolů pěstí neb plecháčem, překocením židlic, hrozbami, nadávkami, vádou a nezřídka i pračkou, která končívala na ulici.

Byli to většinou svobodní dělníci, kteří navštěvovali neprostrannou tu místnost. Ženatý, starší zámečnick neb dokonce montér zřídka sem zabloudil.

Dnes však jeden z nich seděl v čele stolu ve skupině mladíků zvláště rozjařených, kteří již o osmé hodině začli hlučně zpívat a pro něž kyprá Bábi zanedbávala ostatní hosty, nestačíc oněm přinášeti dupláky, po jichž málo lesklých stěnách hustá pěna zvolna stékala.

Teď právě zase přichází s novou batterií, jedva ji v rukách držíc, a staví první nádobu před mistra Bartoňka a druhou hned před mladého zámečníka Kříže.

Zavalitý montér, otřev rozvážlivě zprohýbaný okraj plecháče, zvedl duplák a urovnáváje knír levicí, zahučel svým podivuhodným basem:

»Tak ať žije náš Lojza Křížovic, jehož svátek zejtra slavíme! Ať má vždy dost babek, hezkou holku a africkou žízeň!«

»Na zdar!« zaburáceli ostatní povstávajíce se židli a přitukujíce si s panem montérem.

»Ať žije náš pan mistr!« rozkřikl se do povstalé vřavy napilý již Lojzíček a pil zas

dlouhým douškem nahýbaje duplák velmi povážlivě.

»Ať žije dlouho s námi . . .« buráceli ještě po chvíli ostatní, a fukání nebylo konce a vřava jen vzrůstala.

»Pijte jen hodně — mám dnes prachů, že vydržím dva půlčáky, pijte až vám bude za uchem prskat!« zahulákal opět oslavenec a bouchl do stolu pěstí, až všechny dupláky povyskočily. »Barčo, cigára sem, ať máme taky co kouřit, když pijem.«

»Kdes dělal přes čas, žes nabral tolik drobných?« smál se jeden z kamarádů.

»Vždyť nikde ani pilníkem nehnul,« vysvětloval jiný, jenž chápal vždy teprv druhého dne a každý žert bral za bernou minci.

»Však jsem nepotřeboval,« rozkřikl se Lojza, »pilníkem ani hni, jen pérem, a už se babky kutálely . . .« svěřoval a chlubně se zasmál.

»Snad neprakticruješ na advokáta?«

»Já nepotřebuji teprv prakticrovat, blumo, jen napíšu psaní a hned každého přesvědčím! Rozumíme?«

Soudruhové ovšem nerozuměli a zvědavost jejich proto jen rostla tím více, čím Kříž stával se ve veselí svém sdílnějším, ale v napilosti rozvláčnějším a v řeči méně určitým.

»To jsou tlachy, že se holka v Praze zkazí,« začal po chvíli bez všelike souvislosti

s předcházejícími slovy: »podle služby, rozumíme, podle služby — jaká je;« dodával, aniž by kdo z kamarádů chápal, proč tak mluví.

»A hrom do toho, pijte, a nezevlujte na mne, jářku! Pijte — platím ze židovských peněz a ty nesou štěstí. Hospodo, pivo! Barčo, neslyšíš?« A bouchl o stůl, až jeden z plecháčů spadl přes okraj a pivo po zemi se rozlilo.

»To budete koukat, až přijde Berta do Prahy, to je holka, vy křečkové! . . . No, žes se přišourala s tím pivem . . . Baruško, napjješ, na . . .« a než se baculatá sklepnice nadála chopil ji pravíci kol pasu a levíci podával jí svůj duplák.

»Na vaše zdraví!« usmála se málo upejpavá Bábinka a pila z pleháče jak husar.

»A teď hubičku, Bábí!«

Sklepnice utřela bílou zástěrkou rty a za vřavy, kterou rozjaření přátelé Křížovi způsobili, vtiskla mladému zámečníkovi na rty políbení, až to mlasklo.

»Pijem ti, Lojzíčku, na zdraví,
na tvoje, na její . . .«

zanotovali soudruhové chraplavými již hlasy, mezi nimiž montérův zvučel jako basové struny.

»Vidíte, zkazila se snad Bábí v Praze?« rozkřikl se zase znovu Lojzík, když zástěrka Bábincina kmitala se zas již v tísni jiných

hostí, a hned sám jako na odpověď se dal té otázce do řehtu.

Druzí ochotně vpadli.

›Neběží o nic, než aby člověk užil mladých let, a to může jen v Praze, vid', Bábi?«

Sklepnice v témž okamžiku vykřikla a hned na to slyšeti bylo důkladné plesknutí a hlučný smích.

› . . . ctnost si může každý uhájit sám, jen když se dovede ohnat rukou,« filosofoval dále Lojzík. ›Však Berta to dovede taky . . .«

›Nemluv o jiné, když zde máš milou,« škádlil jeden ze soudruhů, mrknuv okem po Bábince.

›A co bych nemluvil, když je to má sestra!«

Nastalo pomlčení.

Tedy sestra Lojzíčková přijede do Prahy, do služby . . . toť jiná . . .

›Ať žije tvá sestra,« přerušil ticho montér Bartoněk, jenž také již každému začal tykat.

Všichni si přitukli a pilo se až na dno.

›A cos to říkal o židovských penězích?« naléhal soused Lojzíčkův.

›Trojka, hoši, něknafera . . .« smál se Kříž.

›Viděl sestru u nás doma ve fabrice, a blázen, blázen. Přišel ke mně, zaplatil desítku a slíbil ještě dvě, dostanu-li ji do Prahy. Jeho bratr ji vezme do služby, a ten chce za ní chodit . . . no, ta mu dá . . .«

»A přijde jistě?«

»Což si nechám ujít tři »modré? Vy bláznil... Ať taky uvidí Prahu, a žida ať pleskne, jako tamhle Bábi toho cápka.«

»A ať miluje radši nás, vid' ? Jednomu z nás ji namluvíš? Zámečnickovi, kamarádu!«

»To se ví... až budu hloupej —« zachechtal se Lojzík. »Kam byste se hrabali.«

»Nono, nono...« bručel Bartoněk.

»Co pak vám, pane mistře, kdybyste vy neměl svou paňmámu... o to nic... hned na tom fleku —« chlácholil Lojzíček montéra a usmíval se šibalsky.

»Tak ať žije tvá sestra, kloučku!« udobřoval se Bartoněk a přifuknuv si dopil na dno a postavil tak zprudka plecháč na stůl, že odtrhl přiletované ucho.

»To se sdrátuje,« smáli se zamečníci.

»Jako nevinnost Bábinčina,« zabručel Bartoněk a hurónský smích byl odvděkem za tento žert pana montéra.

A pilo se dál, zpívalo, kouřilo až do rána.

Lojzíček probil nejen desítku, ale ještě jednu zůstal dlužen. Měl u Bábinky přízeň... a mimo to slíbil psát hned zítra opět domů, aby Berta co nejdříve přijela a on vydělal ještě slíbené dvě »modré«.

V.

Stará hajná Křížová obdržela synovo první psaní několik dní potom, kdy Havlenka učinil první útok na Bertu a kdy tato všecka ustrašena přichvátala večer domů a vypravovala, co se událo.

»Raděj' půjdu dělat na panské nebo k sedláku, než abych se nechala ve fabrice zabit,« oznamovala rozhodně matce.

»Ale co v zimě, holka? Berou už na tebe ve fabrice ohled, že chodíš celý rok.«

»Tak půjdu sloužit!«

»Pány lady nemáš a u sedláků je zle,« vykládala stařena.

»Což o to, mohla bych do Prahy . . .« poznamenalo nesměle děvče.

Bylo to poprvé, co před matkou myšlenku tu pronesla, aniž se ovšem zmínila o jejím původu.

Ač sama na pana Róbička jen s odporem vzpomínala, jeho slova přec nemohla vypuditi z mysli. Přicházela jí někdy nevolána na paměť, a zvláště, když pocítila trpkost práce v továrně. Druhdy snášejíc rozkřikování se půdeckého neb úředníka, neb drzé žerty dělníků i námahu práce s dojemnou oddaností prosté mysli i s tou šťastnou nebádavou vírou, že nebylo, nebude a nemůže být jinak, počínala nyní častěji rozva-

žovatí, musí-li tak být a nebylo-li by jí lépe v Praze. Při tom obrazy vzbuzené slovy Róbičkovými, oživené její mladistvou obrazotvorností, jí vábily, přemýšletí o tom vždy více.

Ale matce se nezmínila, až dnes, kdy útok Havlenky podal k tomu příležitost.

»Kam tě to, holka, vede!« zhrozila se stará hajná. »Kde bys našla službu, aby měli o tě starost. Jsi nezkušená, a já bych se úzkostí o tebe utrápila.«

»Ale já se bojím ve fabrice — bojím se toho blázna,« namítala Berta a skřížila ruce i zachvěla se, jak by někdo za ní stál.

»Tak počkej alespoň ještě rok, až naše Anda doroste, vždyť je tě třeba také doma. Co bych si počla — Anda je dosud jako střízlík.«

Tento důvod matčin i Berta uznávala za nejzávažnější a mlčela již celý večer. Ani následující dny nezmínila se již o Praze, až když přišlo psaní bratrovo, v němž tento, prozatím jen neurčitě, uvádí, že by náhodou věděl pro sestru o službě velmi dobré, že by jí neškodilo, kdyby se poohlédla ve světě a že v Praze může se naučit vařit a trochu lepším pracím, Berta znova prohlásila matce, že by sama byla ráda, kdyby do Prahy se dostala.

Při tom všechny luzné obrazy, které si bájila o pobytu v hlavním městě, stouply jí před zraky, až v nich zajiskřilo touhou i radostí, jakou při pomýšlení tom pociťovala.

Touha ta sama přiváděla jí na rty slova přímlyvy a prosby, jimiž sesíliti se snažila návrhy bratrovy.

»Vždyť on tam nade mnou bude bdít a chránit mě, kdyby mi něco hrozilo,« namítala proti důvodům matčiným.

Stará Křížka však méně důvěřivě uvažovala o té ochraně a vylouvala dceři jak mohla její zámysly, trhajíc luzné obrazy, jež si Berta vytvořila, střízlivým líčením, jak by se jí asi mezi cizími lidmi vedlo, bez útěchy, bez pomoci v nebezpečí, daleko od matky, od domova. A nač nestačila slova, dokázaly výmluvnější slzy a úzkostlivé chvění matčiných starých spracovaných rukou.

Děvčeti náhle tak lřtostivě bylo u srdce i objalo matku tak pevně, jako by již příštím okamžikem jí od ní někdo odloučiti hrozil, a rozhlřželo se rozpačité po známé, prosté světnici, kde vše jí bylo tak známé a drahé, a při myšlénce, že by neměla již viděti ty stěny, to okénko, ten strop, ten prostý nábytek, že by snad celý rok neměla spatřiti matku, sestry a ten les, jehož vůně sem vnikala a zeleň vábila, hrdlo se jí steskem svíralo a slzy se i jí tlačily do očí.

»Vždyť neodejdu, vždyť vás neopustím, neplačte — pro Boha vás prosím,« těšila matku a tulíc se k ní, položila jí hlavu do klřna.

»Škoda by tě bylo, holka, kdybys se měla zkazit,« šeptala hlasem obavami a pláčem se

chvějícím hajná a pohlížela Bertě plna lásky do očí, jež zářily teď uspokojením v pocitu přinešené oběti.

Zdalo se, že rozrušení vyvolané synovým dopisem v menší světnici staré hájovny je na vždy zažehnáno.

Berta chodila opět ráno do továrny a když vypršel týden a dělnictvo se vystřídalo, chodila večer vonným lesem a ráno z práce se vracela porosenými stezkami tak svěží téměř, jako by nejlépe se byla vyspala doma na svém lůžku. Bylo jí příjemněji skorem, choditi na noc do továrny, aspoň nesetkávala se s Havlenkou, a ztrativši ho s očí, ponenáhlu i bázeň před ním z duše vypouštěla.

V noci pak v továrně také jí nebylo smutno. Místnost pro osmosu byla hezky osvětlena, pak byla tam s Fandou, jejíž veselá letora plašila všechny ošklivé vzpomínky z mysli Bertiny. Nad místností pro osmosu stály rezerváky, a čtrnáctiletí, oškubaní a rozcechaní kluci u nich po celou noc něco povídali a holky škádli, tu hodili na ně kus uštípnuté třísky z kopisti, tu vodou je postříkali, ale pak zase svorně s nimi zpívali na ukrácení chvíle, ano jim i pomáhali při rozebírání osmogénů a povlékání rámu novým papírem.

Náhle však jako kdyby do nich střelil utíkají nahoru na svá místa.

*

Je slyšet kroky. Holky, skládající rozevřený osmogén, zdvojují rychlost a okázale vší silou utahují složený přístroj šroubem, aby blížící se úředník zastal je v nejhorlivější práci.

Ani se neohlédají, ač již dvěře u vchodu zaskřípely a pan adjunkt již vstoupil.

Jde přímo k nim, prohlíží váhy ve válcích plovoucí, pokašlává.

Snad jde pro průbu, nebo nenalezl snad vše v pořádku?

V dělnicích tají se dech. Ťukají rozpačitě dřevěnými paličkami na kohouty a ztrácejí rozvahu.

V tom blízko nich ozve se mužský smích.

›I hele, on to Čížek od strojů a my myslily, že vzácný pán,« směje se Fanda a pleskne oklamavšího je inladého hlídače strojů na rameno.

›Umouněný vzácný pán,« poznamenává Berta a stahuje opovržlivě rty.

›Pro takovou slečnu, jako ty, dost dobrý,« ostře odsekává Čížek.

›Hleďme na něj, snad bys nedělal drahotu?« škádlí Fanda a stoupnouc před dělníka, usmívá se na něj důvěrně.

Čížek trhne rukou, aby ji objal, ale Fanda odskočí a strouhá mrkvičku:

›Vida, bral bys, jen kdybychom chtěly, ještě bys prosil.«

»Aby tě nebylo,« s líčenou ledabylostí prohozuje dělník a jakoby byl přišel za zvláštním účelem, s důležitou tváří ubírá se do sousedícího melasníku.

Bylo-li teplo panující v místnosti pro osmosu nesnesitelné, byla tady teplota v melasníku opravdu uměřující. Jak zámečnický Čížek vstoupil, zavanul z melasníku tak horký, výpary přescený proud vzduchu, že oběma holkám až dech se zatajil, ač již byly zvyklé tomu vedru a dusnu. Rychle se obrátily, aby unikly nejen nepřijemnému proudu, nýbrž i nepotěšitelnému pohledu, jež místnost sousední poskytovala.

Ve čpavých, hustých parách, na podlaze okluzké, postříkané místy melassou, pohybovali se tam, těžce pracující, dělníci neoděni, leč hrubou zástěrou, ušitou ze staré plachetky pro kalolisy. U stěn i ve středu nízké místnosti stojí velké, železné, čtyřhranné i kulaté nádržky, naplněné melassou a syrobem, zvedající se až téměř do stropu. Železné jejich stěny sálají teplem, tak že člověka, jde-li úzkou chodbou mezi dvěma řadami oněch rezerváků, pojímá závrť a mdloba.

V rohu místnosti pracuje malý hnací stroj, pohybující několika centrifugami a mísícím přístrojkem pro syrob.

Celá tato strašná prostora jen nedostatečně jest osvětlena třemi petrolejovými lampami, jejichž mdlé světlo jedva proráží mraky par.

A to je polovice melasníku.

Pod podlahou prostory té šíří se místnost rovněž taková, s podobnými nádržkami, teplo vysalujícími a chodbami úzkými, se vzduchem však ještě zkaženějším.

Zámečnick Čížek kráčí zrovna do středu hořejší prostory, až tam, kde stojí dva dělníci u otvoru v podlaze, způsobeného vytržením dvou prken. Dva jiní, starší, jsou tam dole a stojíce ve velké nádržce, do třetiny ještě syrobem naplněné, vybírají obsah její plechovými kbelíky a podávají je oněm dvěma nahoře, kteří vylévají obsah jich do žlabu, po kterémž hustý syrob líně stéká do mšidla a odtud vlévá se do centrifug, závratně rychle se otáčejících, čistě lesklých a v práci jedva slyšitelných.

Pot z dělníků jen se řine a kane do syrobu. Jsou vyhublí a v tváři žlutaví. Za to však dělník u centrifug je silný mladík, syn staršího z těch, kteří stojí dole až po kolena v teplém, hustém syrobu. Pracuje tu teprv rok, kdežto otec jeho, jenž jej byl práci té vyučil, již patnáct let.

Stařec vzdal se ve prospěch syna práce pohodlnější. On již nějak dotluče ten život, ale nač by syn si měl svůj otravovat už od mládí?...

Mladík v tuposti své nechápe té lásky a rozkřikuje se často na otce. Pracuje zcela mechanicky a dívá se lhostejně na centrifugy, jak se vždy uvnitř zatmí, když vleje do některé

kbelfík syrobu, ale jak po chvílce již bělá se vnitřek víc a více. Teď zastavil jednu z centrifug a vybírá dřevěnou lopatkou nahnědlé zrní cukru, lesklé a teplé, a sype je do pytlů postavených stranou.

Čížek nabral na dlaň a prohlíží zrna.

»Má ho hodně?« táže se.

»Dost, ale čtverka dávala přece víc. A ti tam,« a hodil hlavou po místu, kde stál otec, »pomalu nalévají.«

Stařec z hloubi zakašlal.

Čížek dívá se stranou k pytlům a počítá:

»Už jedenáctý?«

»Do rána jich bude trvám ke třiceti.«

»To pěkně vyděláte?«

»Za to včera bylo jen sedumnáct pytlů.«

»Však do šesti zlatých vám v neděli při výplatě mnoho scházet nebude,« těší Čížek a dívá se jak z centrifug řidší syrob stéká do žlabu, a odtud k malé pumpičce, která ho tlačí do nádržek v místnosti vedlejší, odkudž stéká na osmosu.

Pozorovav chvíli práci, Čížek stoupá na žebřík, sahá na lůžka transmise a maže je olejem, pak zastavuje se na okamžik u hnacího strojku, dívá se na chod řemenů a zas ubírá se zpět a prudce přivírá za sebou dvéře.

Je rád, že je venku. Oč přijemněji je zde v místnosti pro osmosu, kde holky daly se nyní do zpěvu. Tam bylo ticho hrobové, tam puch

a horko tísňí hrdla a prsa — zde přece volněji; tam dělníci umoření, zde svěží zdravé bytosti, tak dráždivé, že Čížek neodolal, aby se opět nezastavil.

Mezi tím co s děvčaty žertoval, slyšeti bylo hlas mladíkův z melasníku:

»Hněte přece sebou a nechrchlejte pořád!«

»Však je to tvůj táta,« napomínal jeden z dělníků.

»Snad se nerozpadne,« odsekl synek.

»Sotva dýchám . . .« zasténal stařec. »Je tu k udušení.«

Soudruh jeho pohleděv naň zakroutil povážlivě hlavou. Stařec měl ústa pootevřena a jedva popadal dechu. Nohy v kolenách mu klešaly, ruce se třásly. Zrak těkal úzkostlivě po stěnách rozervoáru a po tvářích stékaly s čela velké krůpěje potu.

V místnosti pro osmosu držel v té chvíli Čížek usmívenou Fandu objatu a Berta usmívajíc se běhala čiperně kolem osmogénů, přivírajíc a pootvírajíc kohoutky. Ale než ještě došla k poslednímu, podivný výkřik ozval se z melasníku, hned po té ve zmatku hlasy dělníků, tak že Čížek pustiv dívčici, běžel zpět ke dveřím. Ty však v témž okamžiku z vnitřku prudce se otevřely a z melasníku vystupovali sem čtyři dělníci, v tvářích zbledlí a s očima vyjevenýma, nesouce bezduché nahé tělo starce, jehož paže bez vlády visíce, cementové dlažby

se dotýkaly, kdežto se zatřísněných nohou syrob k zemi kapal.

Děvčata leknutím vykřikla a stanula jak zkamenělá před smutným tímto průvodem. Krve by se v nich byl nadořezal.

»Na dvůr, na čerstvé povětrí!« volali dělníci zevnitř.

»Omdlel,« šeptali nosiči.

»Není-li mrtev,« dodával jeden z nich, skláněje se k hlavě starcově.

Rychle vystoupili všichni na schody a pozorně bezvládné tělo nesouce, prošli varní síní a stanuli teprv před vchodem továrny, v těch místech, kde holky s Havlenkou prováděly vždy své tance.

Tam položili starce na plachetky, šátky a sukně, jež byly Fanda s Bertou snesly, a mužští rychle spěchali pro vodu a umývali mu tvář a třeli hruď, na níž krůpěje potu a skvrny syrobu ještě neoschly.

Hvězdy planuly na tmavomodré obloze plným svým čaroleskem, jakoby stály nad nejkrásnější zkvetlou lučinou neb lesklým jezerem, a nikoliv nad budovou plnou bídy, nad obrazem zoufalství.

Vzduch byl vlahý a země teplá. Silhouetty lesů jasně rýsovaly se za zdí tovární a příjemný van od nich zavíval.

Jak malý pouze prostor dělil místnost, v níž sotva dýchat možno pro vedro nesnesitelné a

dusící výpary, od nádherné veleby letní noci!
Jak odleví se prsům, že by člověk zavýskal!

Dělníci však slovo hlasitě promluví se bojí.
Trou starcovy skráně i prsa, ale cítí, že tělo
jeho chladne . . .

Pohled naň stává se přišernější, zde venku
teprv vidět, že to více již kostra než člověk.
Ústa dosud jsou pootevřena i oči, na něž padá
záře hvězd — však ty již jí nevidí a neuvidí
nikdy.

Duše starcova vyšla z těla již v té místnosti
dusné a smutné, k níž po léta byla připoutána
bídou.

I syn starcův stojí teď u otce sklíčen. Leč
nikoliv smutkem, ale strachem. Bojí se, co řeknou
druzí.

Ti však mají útrpnost. Soudruh otcův po-
dává mu ruku a šeptá: »Potěš tě Bůh, hochu!«

Holky pláčou usedavě, jak by nezemřel
ani člověk jim cizí, ale blízký příbuzný. Chví-
lemi beznadějně pohlédnou k dělníkům. Dnes
nevidí, že jsou nazí, dnes neprechají se své-
volným výkřikem od nich, ale stojí jak při-
mražený čekající na jediné slovo, že ten stařec
je živ. Nikdo však slovo to nevyrazí — úděsná
jistota ovládla všechny.

A všichni cítí, že to jejich soudruh, že to
chudý člověk jako oni, že to jejich bratr, jenž
zde zemřel.

A před chvílí ještě zertujícím a veselým je pojednou tak trpkou, tak jim cos svírá srdce . . . je to spíš bolest než smutek, ale nejspíš zoufalost . . .

Všichni cítí teď svůj osud, všichni dívají se do budoucna.

V prsou Bertiných v témž okamžiku mocněji než kdy jindy ozvalo se domnění: »Všude jinde musí být lépe než zde!« a hned pomyslíla ne bez trpkosti: »Mohla jsem už být odtud!«

Přišel ředitel, jemuž dal zprávu ponocný, přišel po chvíli i lékař.

»Nepochybně mrtvice,« řekl k řediteli prohlédnuv mrtvolu.

»Mohla ranit beze zvláštní příčiny?« ptal se opatrný ředitel.

»Musilo k tomu dojít dřív neb později, pane řediteli. Nebožtík trpěl značnou srdeční vadou, mívával záchvaty záduchy . . . ovšem práce v melasníku nebyla na prospěch.«

Ředitel upokojen, sám sehnal dělníky zase do továrny a uvedl práci v koleje, kdežto venku oba ponocní mrtvolu přikryli a zanesli prozatím do síně budovy pro zřízence. Ani syn u nebožtíka nezůstal, šel po své práci . . . Bylo mu to mnohem milejší. Byl by se bál té hromádky kostí, potřísněných melasou a syrobem, té tváře, na níž dosud bylo znát křečovitý zápas o trochu vzduchu, a těch strhaných zraků plných vyčítky.

Fanda s Bertou zas již chodily kolem osmogénů, ale teď bez písně a skorem též beze slova. Bály se obě v té místnosti, kde tékala snad kdesi ještě duše starcova.

VII.

Berta šla a otevřela okno, ač to bylo přísně zapovězeno. Snad aby duši vypustila ven k odletu k ohvězděným nebesům, snad aby ulevila tísní v svých prsou. Byly by nejraději obě vyšly ven, ale bály se, že budou musit kolem mrtvoly.

Toužily jak nikdy ještě po ránu, a bylo jim tím trapněji, že bylo teprve k půlnoci.

Povyřádaly knoty v lampách, aby svítily jasněji, a přece zdálo se jim, že jindy bývá mnohem světleji.

»Hoří to jak za dušičky,« prohodila Fanda a pohlédla na družku.

Ta stála podepřena o zeď a hleděla bázlivě ke dveřím melasníka, jako by tam stále viděla ještě smutný průvod. Nebyla by šla nyní ode zdi ani za celý svět. Pojíkala ji neurčitá bázeň, že by duch nebožtíkův se jí mohl doteknouti. Mrazilo ji na zádech a přešlapovala s nohy na nohu.

»Podej mi střevíce,« prosila po chvíli Fandu. Ulehčilo se jí skutečně, když se obula.

Z melasníku zazníval sem zřetelněji nyní chod stroje, ano i každé zasyčení syrobu vyli-tého do centrifug bylo slyšet.

Soudruh nebožtíkův vypravoval právě :

›Jak se dívám, vidím, že mu nohy klesají a že těžce dýchá . . . ale stávalo se mu to často, i myslil jsem, že to zas přejde. Najednou vykřikne a již se kácí, jen že jsem ho zachytil; byl by chudák pad' tváří do syrobu . . . ‹

V témž okamžiku přichází z vární síně Čížek. Nikdy snad ještě nebyl děvčatům tak vítán.

Vypravuje, že mrtvolu již odnesli, a chce po chvíli odejít do melasníku, ale děvčata ho zadržují.

Ponocný venku odpískává právě dvanáctou.

›Počkej teď, neodcházej, ‹ prosí zcela vážně Berta.

›Bojíš se? ‹ ptá se Čížek a nutí se do úsměšku.

›Bojím, ‹ přiznává děvče bez rozpakův.

Čížek, vysloužilý voják, chce ukázati svou srdnatost a žertuje. Ale nedaří se mu; i na něj účinkovalo náhlé úmrtí starcovo při práci sklíčující svou tragikou. Žerty jeho jsou nucené, škádlení nasmělé, jakoby se i on bál, že vztáhne-li ruku po děvčeti, duch toho mrtvého srazí mu ji zpět.

Zastrčil tedy raději ruce do kapes a chodí s místa na místo, ale vždy otáčí se po světle, do tmavých koutů nehledě.

»Já bych pila!« ozvala se po chvíli Berta.

»Dojdi si tedy pro vodu,« osopuje se na ni Čížek, jsa rád, že mohl zase po dlouhé pomlčece rázně promluvit.

»Počkej zde na nás, poběhneme s Fandou,« nalahá dívka.

Družka nedává se dlouho pobízet a tak již letí obě, nečekajíce na svolení Čížkovo, do varní síně.

Letí, držíce se za ruce a sotva dlaněby se dotýkajíce. Za živý svět by se neobrátily, ba ani stranou nepohleděly. Je příšerno v té neosvětlené prostoře tovární v noci. Přístroje ční jako z hrobů povstale obrovské mrtvolky, ve vysokých zaprášených oknech mníš viděti děsivé přízraky, any nahlížejí do vnitř.

Konečně ucítily půdu dvora pod nohama. Zrychlily ještě běh a již stanuly u pumpy. Fanda pohybuje skřípající pakou, Berta drží plecháč.

Prahne jí opravdu a pije hned na dvoře.

Dívá se nahoru ke světlům nebeským, neboť u země zdá se jí býti plno příšer.

Napivše se obě, pamatují také na Čížka a nesou mu plný plecháč, tulíce se k sobě na zpáteční volnější cestě.

Obě si oddychují, dostihnou zase svého stanoviště.

Čížek je rád, že již jsou zas tu.

Bylo mu nevolno tu chvíli, co byl o samotě. Teď hltavě pije.

›Tak pivo kdyby bylo,‹ prohozuje a utírá rukávem ústa, ›to by se pilo, aby člověk zapomněl.‹

Holky mlčí, necítíce laskomin, neznajíce toho požitku.

› . . . na tu mizerii,‹ dodává Čížek. ›Snad zanechal trochu kořalky starý Jeřábek,‹ dodal náhle a šoural se k melasníku.

Berta dívá se zas do neurčita, Fanda se modlí.

Bůh ví, jak jí to přišlo náhle na mysl.

Měla otce pijáka, a vždy, když začal o kořalce a odcházel z baráku, matka s dětmi jala se modliti.

Bezděky upadla snad i nyní v touž náladu.

Dlouho, dlouho nechtělo se dnes rozednívati, ač věštila noc krásný den a bylo v půli června. Berta únavou upadla v jakous polodřímotu a sprádala představy o tom, jak by žila v Praze. Při tom konala svou práci bez rozmyslu, jako ve snu.

Cítila jen, že tato prostora, kam jindy nechodívala nerada, stala se jí ode dneška děsivou a že zkusí vše, aby už sem nemusila.

Je jí nevysslovně trapno pomýšlet, že by i příště se zde měla báti noc co noc, den co den.

A zas jí zatanul na mysli obraz smutného průvodu zvolna kráčejícího podél zdi, opět viděla bezvládné ruce klátivě viseti dolů a od nohou kanouti husté kapky syrobu.

A opět slyšela hrozný ten výkřik z vedlejší místnosti, mučivá úzkost ji pojala a zdálo se jí, že i ona tady někdy se zadusí, i proletlo jí opět hlavou: Pryč, pryč odtud!

Stoupla zas ke zdi a obrátivši hlavu ku vchodu do varní síně, přivřela oči. Rozbouřená obrazotvornost pracuje dále, únava však ubírá představám krutosti. Vidí schody k varní síni, vidí sebe kráčet po nich, aby se již nevrátila — náhle však pozvedl se se země — Havlenka.

Napřahuje ruku, tlačí ji zpět, popadá ji za hrdlo a třese jí. — Tak zcela jako před čtrnácti dny. A za ní z melasníku kráčí průvod s nebožtíkem. Kam uteče?

Trhla sebou v bázni a vzpamatovavši se protírá si oči.

Poznává, že vše to byl jen mrákotný sen, ale cítí, že ani zítra, ani pozítří se mu neubrání.

Jen pryč z té místnosti, na vždy, bez povinnosti se sem vrátit!

Konečně začalo se rozednívat. Vnikalo sem jasno, ba po chvíli i světlo. Stíny osmogenů padly na protější zeď a svázely se zvolna ku podlaze.

Po dvou hodinách kráčela Berta s Fandou domů, s pevným úmyslem, že s matkou znova a důtklivěji promluví, vyloží jí svou úzkost, svůj odpor. Kráčela po boku družky, nesouc střevíce své v rukou. Nebála se již, bylo tak krásně slunečno, na stezkách plno lesku z rosných krůpějí, zpěv ptáčků třásl se vzduchem a veverky houपालy se na vrcholech borovic. Ale Berta přec nezpívala jako jindy. Přemítala, jak by byla mnohem šťastnější, kdyby zas večer tím lesem nemusela kráčet zpět k továrně a vidět její zdivo — pojednou tak protivné — proběhávat skrze pně stromů rozžhavených nachelem západu.

Přemítajíc tak, pojednou sebou škulba. V dáli proti nim kolem červených pňů borovic se cosi šouralo. Nemotorně, klátivě.

»Havlenka,« vykřikla Berta a táhla Fandu hloub do lesa a tam se dala do běhu.

Jako by se propadly v těch svých světlých růžových a modravých šatech, odrážejících se pestře od tmavé zeleni. Ani kroku ani šustu nebylo slyšeti.

Za chvíli na pěšině octl se Havlenka, kráčející k továrně.

Sehnutá hlava se mu klátila se strany na stranu, vyvalené oči hleděly tupě do země. Šel jako pod břemenem, z široka a těžce.

Náhle pozvedl hlavu. Zvuky jakés ho vyrušily. Hleděl před sebe a schoval se za kmen.

Syn nebožtíkův úplně spitý bral se z továrny k domovu. Vrávorál, narážel do stromů a chytal se kmců, spílaje a hulákaje.

Havlenka opatrně odplížil se s pěšiny a vyhnul se opilému dalekým obloukem, pospíchal dál k továrně.

Již viděl zdivo její a pocítil náhle radost. Měl rád tu budovu, vždyť viděl v každém koutě Bertu, ovíval ho tam její dech a zvláštní teplo mu vstupovalo do prsou a odtud k hlavě.

Zasmál se a dal se do běhu, aby tam byl dřív.

VIII.

Tentokrát nedala se Berta matkou jen tak snadno odbýti. Všecky její namítky odrážela umíněným nářkem, že se ve fabrice bojí, že tam už chodit nebude a že chce do Prahy do služby. Neupokojila se, dokud matka neslíbila, že napíše tedy synovi do Prahy co a jak, a bude-li služba jen trochu k čemu, »jeď si s Pánembohem. Ale do těch dob to už nějak vydrž,« dodávala, »o pár dní nebude tak zle.«

S tím se konečně i Berta upokojila, a stará hajná si oddechla. Nevzdávala se naděje, že se holka za nějaký čas uklidní a že zas bude dobře. Psaní synovi odkládala den ode dne.

Berta hned po rozmluvě s matkou pochlubila se družkám s polovičním svolením, holky vyžvatlaly tajemství zámečnickům, zámečníci zedníkům a tak dověděl se o tom Havlenka.

Zpráva ta účinkovala na něj mocně, pokud z výrazu tváře a chování souditi lze bylo. Zedníci pozorovali, že ode tří dnů bělmo očí jeho prokvétá červenými žilkami, že mrzák co chvíli otevírá ústa, jako by chtěl ze sebe výkřik vyraziti, ale v témž okamžiku jako by vždy oněměl. S nikým po celý den nemluvil, na nikoho nepohleděl, chodě zmateně jak pominutý pes.

Čtvrtý den z rána pozorovali u něho neobvyklé počínání. Častěji v práci se zastavil, zvolna napřahal ruce a rychle je srážel, pak rozkročil se, zaklátil tělem a náhle jako by těžkým tělesem nějakým na zem mrštil.

Všecek spocen a udýchán spokojeně pak vždy utřel si rukávem roztrhané kazajky ústa, usmál se a jako potěšen, spěchal zas s kolečkem k zedníkům. Toto chování Havlenkovo působilo zedníkům nemalé potěšení. Oknem půdy pozorovali nevysvětlitelné pohyby a posunky blbcovy. Byly tak živé a Havlenka jimi tou měrou zaujat, že provázek je tu výkřiky, tu brúčením, tu sténáním, což zvyšovalo jen jejich směšnost.

»To mu to divně vrtá v makovici,« ušklíbal se Vandas.

»Je jako kašpárek, když zabíjí morče o komedii,« mnil Martin.

*

»I zavřít ho blázna, anebo mu vyhnat bujnost z těla,« zlobil se starý Kurka.

Ten den večer Havlenka nečekal také na Bertu jak jindy činíval. Bral se z továrny zároveň se zedníky a šel nějak z vesela, nedbaje bruceň Kurkova a vtipů Vandasových.

Klátil se po cestě, klátil, najednou napřáh zas ruce a bác, jakoby něčím mrštil, a v tom již dal se do smíchu, pokyvuje hlavou.

Zedníci jsouce ze vsi, brzy se od Havlenky oddělili a tak mrzák kráčel sám lesem k domovu. Byl z té osady, co Fanda, ale dnes neodbočil z lesa na cestu ke vsi, nýbrž kráčel dále, až přišel k lesní louce, na jejímž konci bělala se malá hájovna, šindelem krytá.

Havlenka nevyšel na louku, neboť spatřil sestru Bertinu žnout za hájovnou trávu a starou Křížovou a novou hajnou v zahrádce jako dlaň zalévati. Odplížil se zas a odbočil stranou od stezky lesní, stále pozorně kolem se dívaje, tu hloub do lesa vnikaje, tu zas na druhou stranu přebíhaje, jako by cosi hledal. Hned zašel za ten, hned za onen strom, skrčil se a díval se za kmenem na pravo i na levo. Pak se opět vypjal, zašel dále a lehl si na zem do mechu pozvedaje hlavu a pohlížeje ku stezce.

V tom zavzněl z dále hlas zvonku. Klekání. Havlenka sebou trhl a pádil zpět k rozcestí. Běže dorazil tam za čtvrt hodiny, ač bylo od hájovny dobré půl. Dávno bylo již odzvo-

něno, když Havlenka všecek udýchán vstoupil do chatrče, kde zůstával se starou, neduživou svou tetkou jakousi, která v mládí se ho ujala a která teď s ním byla živa z jeho výdělku, nemohouc již pracovat.

Havlenka ji rád neměl, ale nemohl od ní pryč, poněvadž ona byla jediná, která vždy šla zaň orodovat. Bez ní by ho snad nikde nebyli přijali do práce.

Dnes Havlenku s dobrou neuvítala, nechal ji čekati a tím ji znepokojil.

Ale mrzák, jindy dost popudlivý, dnes nevsíml si ani jejího osopení, nýbrž sebrav krajec chleba tvarohem namazaný a napiv se, vylezl klidně na půdu, kde líhával. Tetka dole láteřila, pozdrážděna jeho nevšímavostí, spílala, hrozila, dala se do pláče, ale Havlenka ani muk, jakoby neslyšel.

A neslyšel vskutku. Zahrabal se v pe-lechu do svých hadrů, položil chleba stranou a převaluje se s boku na bok jen chvílemi nepokojně jaksi zakňučel. Nechtěl nic, ni jíst, ni spát, chtěl jen, aby bylo ráno. Bylo mu krušno na půdě ve tmě, byl by rád šel ven, ale bál se. Ani ne tety, ale lesa. Tento nemotorný silák, jemůž by nikdo neublížil a jenž každého by byl k zemi srazil, bál se, jakmile se začalo stmívat o samotě venku jako dítě. Pospíchal vždy domů, jak by mu hlava hořela, a zaryl se takřka do svého brlohu.

Tuto noc spal tak málo jako předešlé. Stále jen Bertu a jen ji viděl kolem sebe. Hned pocítil divokou radost, když si představil, že s ní tančí jako druhdy, že ho k sobě tiskne, jej hladí, s ním se mazlí, ale hned zase zavyl bolestí, když vzpomněl, že odjede.

Ale ona nesmí, nesmí, on tomu zabrání. — Rozhodl se o tom včera.

A jak Havlenka na to vzpomněl, zas napráhl své ruce, zatřásl a mrštil jimi. Počítá si ráno na Bertu, přepadne ji, chopí se jí, aby se mu nevyškubla a neutekla, a řekne jí, že ji zabije, půjde-li pryč.

Havlenka byl všecek spocen a oddychoval těžce. Přicházely naň mrákoty, z nichž vždy nějaká představa násilně ho vytrhla. On nechtěl spát, chtěl myslit na Bertu; neviděn plakat a zase se smát a mluvit s ní. A vskutku s ní mluvil, vlastně blábolil.

›Vždyť já jen tak — — jen špásem — — neboj se nic.«

›Já tě neuhodím, nezabiju — jen nejezdi pryč.«

›Prosím tě, prosím, Berto, Ber-ti-čko-ó!«
Havlenka začal vzlykat, až to jím škubalo. Nejednou poklekl na svém loži, popadl nějaký hadr a přitlačil jej ke zdi.

›Tak ty přec, ty přec, — a vidíš — to není špásem, já tě taky přec zabiju, za-bi-ju!«

A trhá hadr na kusy. Pak s vytřeštěnými zraky chvíli čeká a ani nedýchá.

Náhle zakňučí žalostně, přežalostně:

»Bertičko, Berto!« a dává se do takového pláče srdceryvného, až je strach, že ho to zadusí.

»Já ti nechtěl ublížit, já ti nic neudělám, já vím že mě nechceš, já — jsem — ta-kový — blázen!« a nařká až krov se otfásá.

»Tu máš — zab ty mě, zab mě, jen tluč, tluč, do krve, tak, táák — tááák — ať už mě nic nebolí — — jen víc . . . nejsem k ničemu . . .«

A Havlenka tluče hlavou do země, do zdi, až do opravy krvácí.

Pak zas pěstmi do prsou, zatíná nehty do paží a opět buší hlavou do země — — —

Unavením ustává. Opět přichází naň mrákota, opět se probírá, a samomluva začíná znova.
Strašná noc!

Strašnější předešlých, jež Havlenka také ztrávil beze snu, ale jen v pláči.

— — — — —

VIII.

Konečně svitlo. Havlenka pásl, až teta se po čtvrté hodině vzbudí a vyjde na dvorek.

Dočkav se, seběhl s půdy a v síni rychle krev s tváře smyl, a jen křiknuv, že musí dnes

dřív do fabriky, bez snídaně běží, ale ne k to-
várně, nýbrž — k hájovně.

Vyhledává v lese ono hlubší místo, kde
včera ležel hlavu pozvedaje a dfvaje se na pě-
šinu, a zase se tam teď ukrývá a čeká. Kolem
jistě půjde pěšinou Berta. Půjde sama. Nenadá
se, on ji zaskočí. Zde se mu nevyhne, zde se
přízná, zda-li ti lidé mluví o ní pravdu.

Havlenka jedva hlavu nadzveduje, aby se
neprozradil, ač zrovna před ním malý keř trnky
brání chodci po pěšině sem dohlédnutí. Na
dvě stopy nad keřem větev dubová s mladým
listím. Výběžky větviček křoviny spojeny tenkou
pavučinkou, čím dál do vnitř tím hustší, lesklou
jako stříbrné předivo. Nad keřem krouží moucha
se zelenavým kovolesklým lílkem, malá ale
hybná, pokoje si nedá. Bzučí a poletuje sem
tam. Havlenka myslí, že ji chytí a smáčkne ve
své dlani, jak činívává. Opírá se jen levicí a
pravici má připravenou; ale kdež muška! Vzlétá
a slétá, v pravo, v levo, tu na okamžik snese
se až k zemi a leze po travině porosené, až
stéblo jemně se zachvívá, tu vznese se až
k větvičce dubové a usedá na list, aby ihned
zas zabručela Havlenkovi kol nosu. Mrzák je
podrážděn a ohání se, ale moucha bzučíc jakoby
se posmívala jeho nemotornosti. Vzlétá a slétá,
v pravo, v levo, již je nahoře, již dole, jako
by zpita byla ranními jasnými paprsky, jež do
lesa ostýchavě se derou, ojasňující nízké odnože

a vyvolávajíce dlouhé stíny na porosených travinách. Při zemi vše ozářeno do zlata, růžově vroubeno, nahoře však jako by zlatý prach válčil ještě s řídkými parami, které čím dál tím více tisknou se k stromům a ztrácejí se ve vrcholcích, vystupujících vždy ostřeji pod oblohou, kdež modro vítězně proniká ze směsi rozplývajících se obláček a tajících prouh.

Muška dole bzučí a nahoře ozývají se hlasy ptáčf. Celý sbor chvilkami již zaznívá, ale hned se rozplývá v jednotlivé vždy nesmělejší tóny, jež tichnou a tichnou, až zas některý zpěvák nadšenější roztroušeným druhům dodá nové chuti, že odváživěji opět vyrážejí z hrdélek jasné zvuky, vždy rychleji a zvučněji, že zdá se, jako by jedni dodávali odvahy druhým, vzdálenější jako by se sletovali, až zrovna nad Havlenkou roztrásá se znova chorál jásavý.

V tomto vlnění tónů není slyšet ani, že po pěšině blížf se kroky. Však i kdyby ani ptáček nezapípl, sotva bys je znamenal. Jsou lehké, hbité, dívčí . . . Jde se bosou nohou po travině. To Berta vrací se z továrny. Jen ptáci ji vidí a odlétají s kraje u pěšiny hloub do lesa.

Třepot poplašených křídel a pronikavé pís-kání upozornilo teprv Havlenku, že pozvedl hlavu a dívá se větvicemi trnky napjaté k pěšině. V tom kmitla se již kolem polovykasaná modrá sukně, růžový živůtek a žlutavý šátek.

Havlenka vyskočil, dívka ohlédla se zděšeně v levo a tak se lekla mrzáka, že zůstala jak přimražena. Do noh jí vjela tíže a úzkost sevřela hrdlo.

Havlenka na dva skoky je na pěšině — před Bertou. Zapomněl na vše a jen cítí, že ji musí obejmout a přitisknout k prsoum. Ani bolest, ani vztek, ale divoká vášeň jím zmítá, proudí celým tělem. Uchvátit tu holku a strhnout ji k sobě. Srdce mu divoce buší, rozevřené chrčpě nestačí popadati dosti dechu; Havlenka otvírá široká ústa, až je vidět jeho špičaté, řídké, žluté zuby a odulé, odporné dásně. Oči jsou rozevřeny a hltají zjev dívčin, poškrabané tváře rudnou, krev znova prosakuje z ran. Berta vyrazí ze sebe výkřik a chce uskočit stranou, v tom Havlenka ji uchvacuje železnými pažemi a táhne ji k sobě. Prsa jeho mocně pracují, a i dívčina nadra se dmou, Havlenka cítí jejich teplo, vzpouzení dívky stupňuje jeho vášeň i tiskne Bertu, že sotva dýchat může.

»Pust mě,« sténá, »pro Boha tě prosím . . .«

V tom Havlenka se sehnul a bleskurychle ovinul svou pravici kolem kolenou dívky, pozvedl ji a nese do lesa. Úzkostný výkřik provází jeho kroky. Zoufalství probouzí všechny dívčiny síly i tiskne uchvatiteli vyproštěnou rukou hrdlo. Havlenka cítí zatínání jejich nehtů, není možno dále ji nést, i mrští jí o zemi, ale

bleskurychle zas kleká vedle ní, chápe se jejíh rukou a řve:

»Tak ty mě nechceš? — Ty ujedeš...«
Vášeh její obranou změnila se v zuřivost.

»Ne, Havlenko, ne... pro Boha...« dívka snaží se sepnouti ruce.

»Já tě nepustím, já tě radši zabiju!«

»Pro Boha, pro Ježíše Krista,« volá dívka srdceryvně tichem lesa, z něhož jako by ptactvo prchlo.

»Pamatuj si to,« a opět jí třese. V tom dívka však pozvedla hlavu a zakousla se Havlenkovi do ramene. Mrzák bolestí zasténal.

»Tak ty tak? — Ty tak?« sřpe, a již dopadla jeho pěst na její hlavu.

»Pro rány Boží, Havlenko!« vyrazila dívka a již hlavou klesá do trávy a jen ruku zvedá, aby zadržela rány další.

Mrzák se zalek' a neví, co má počítí. Oči, jež vztekem dosud se koulely, utkvívají delší chvíli na dívce. Šikmé paprsky slunce padají na pozvednutou ruku, jejíž stín kreslí se na tváři zčervenalé zápasem. Šátek s hlavy uvízl někde na větvi, jak Havlenka vlekl Bertu do houštiny, vrkoče jsou rozpleteny a spadají na ňadra, jež prudce se dmou. Živůtek je u pasu natržen, nadhrnutá sukně jeví až po kolena běl obnažených nohou. Havlenka níže a níže skloňuje se k dívce, že cítí již jeho horký dech, a teď protivně vlhko jeho uslintaných rtů. Za-

chvívá se ošklivostí, ale nevolá již, ani neodporuje. Cítí, že síla její je zbraň slabá proti tomuto šílenci, i přemýšlí o lsti. Hle, již ovíjí pozvednutou ruku kol šíje Havlenkovy a šeptá polo lichotivě, polo bolestivě:

»Vždyť já ti neodejdu, vždyť by se mi stýskalo!«

Havlenkovi sklapla ústa, oči několikrát zamžouraly, pak odhrnul se dolní ret a na žlutých krátkých, řídkých řasách objevila se slza.

Spatřujíc tuto známku člověčenství u Havlenky Berta slabě se usmála, pozbývajíc bázně. Plán k obelstění člověka byl snadnější, než k obelstění blázna nebo zvířete. Nabývala odvahy. První slza již stékala Havlenkovi po zkrvácené tváři, druhá stála již na řasách a třetí v očích se sbírala. Ještě chvíli, a Havlenka dal se do pláče jak dítě. Zuřivost i vášně pomínuly, jen bolest jím vládla, že Bertě tak ublížil.

»Ber-to, Bertí-čko,« vzlykal.

Lešť se dařila, teď jen ještě uniknout mu. Kdo ví, nerozdivočil-li by se opět za chvíli?

Berta pozvedá hlavu a nepouštějíc Havlenku uhazuje si druhou rukou rozčuchané a do čela spadající vlasy, mhouříc oči.

»Podej mi šátek, slunce mi svítí do očí,« praví a usmívá se naň líbezně.

Havlenka již je vzhůru, ohlíží se po šátku a zachází k pěšině.

V tom se dívka zvedla a tichounce jako srna utíká mezi stromy směrem k domovu.

Pravici přitiskuje k srdci, levicí zadržuje sukně, aby o křoví nechytaly a nešustily.

Havlenka hledá, hledá a konečně spatřuje natržený šátek na odnoži dubu. Běží s ním k Bertě; slzy má ještě na tváři, ale ústa jsou již rozšklebena k úsměvu.

Však místo je prázdné, holubička pryč.

Havlenka zavyl, vrhl se na trávu a zatíná prsty do země. Pochopil, že ho oklamala.

Když nechápal tolik věcí na světě, proč musel chápat tuto; když necítil tolik jiných vznětů, proč cítil lásku a náruživost?

— — — — —
Nepustil se za Bertou, byl jako v mdlobě. Účinek bezesných nocí a zápasu jako by teprv nyní jej přemohl. Nevzpomněl, že má jít do práce, a že bude snad propuštěn, vzpomínal jen, jak mu bylo, když Berta se usmála a řekla, že by se jí stýskalo, když ovinula mu ruku kolem krku, když poslala jej tak přívětivě pro šátek; vzpomíná jak mu bylo tak volně, tak mile, tak k pláči, cítil se chvíli roven lidem jiným, nějaká naděj mu kanula do duše, nějaké světlo mu stoupalo do hlavy — — —

A teď, teď chytá se za ni, rve si vlasy, bolest hlodá jej tím více. Nebyl nikdy jako člověk, ale teď je horší než odkopnutý pes.

Nepláče, ale jen kňučí.

Snad kdyby ji byl neuhodil; snad kdyby ji byl neuhodil! Byl horší nežli pes

Tluče hlavou o zemi, jako v noci, ale je mu hůře. V noci věděl, že ji uvidí, ale teď ví, že jí ublížil, že mu utekla a že se mu bude vyhýbat ještě víc.

Dobrou hodinu, snad dvě, Havlenka tak ležel. Až když jej slunce pálilo nelítostně do hlavy, zvedl se a potácel hloub do lesa. Díval se na kůru stromů, ohmatával ji, shýbl se a utrhl list, ale nebyl si ničeho vědom.

Šel kolem místa, kde očekáváje Bertu ležel, díval se na trnkový keř, ale nevšiml si, že v pavučině uvízla moucha, se zelenavým kovolesklým tílkem, kterou chytal a která mu stále unikala.

Ubohá muška! Za okamžik pavouk se k ní sveze. Nebylo lépe zajít v dlani Havlenkově?

Mrzák jde dál a dál, klopýtá, vráží do stromů, nevidí, neslyší. Konečně mizí v stínu . . .

VII.

Útok Havlenkův na Bertu Křížovou, jež všacka zoufalá, určena a nařikajíc přiběhla domů a klesla matce k nohám tetelíc se strachem, že ten blázen každou chvilku vráží i sem za ní, zlomil odpor stařenin na dobro. Ne — holka

na žádný způsob již více do fabriky nesmí. Ten blázen vskutku mohl by ji zmrzačit. Před takovým nebezpečím bude v Praze jistější.

Ale kdyby ani tento útok se nebyl stal, dnes dojista v hájovně by se bylo hovořilo o budoucnosti Berlině. Přinesl totiž posel ještě včera na večer list od Lojzika z Prahy, psaný týden po jeho svátku. Syn vybízí matku důtklivě, aby nebránila děvčeti v jeho štěstí, aby Bertu poslala do Prahy, že se tam náhodou dověděl o výborné službě pro ni u kupce Ludvíka Róbička. Musela by však nastoupit co nejdříve, ještě tento týden. Bude prý tam zaopatřena jako doma. Mimo to psal syn, že se snadno může stát, že některý z jeho přátel, z nichž ze všech budou jednou montéři, do holky se zadívá — neboť Berta, jak se samo sebou rozumí, bude v neděli chodit s ním, s bratrem — a že si ji potom vezme. A to také není k zahození.

Prostý, laskavě přímlovný tón dopisu, tolik slibů, tolik nadějí, popletlo i stařeně hlavu. Což teprv Bertě!

Padla matce kolem krku a sepjatýma rukama znova ji prosila, tváře ji hladila, vlasy přičesala, ač nebylo již ani třeba takového výbuchu proseb. Rozhodnuto, že v pondělí odpoledne matka vypraví dceru do Prahy, a že ještě dnes pošle synovi list, aby sestru na nádraží očekával.

Napsavši dopůldne vskutku Lojzíkovi psaní, stará Krížová odpůldne vypravila se do fabriky k řediteli. Vypověděvši z široka, co a jak se událo, i že je strach, aby ten blázen nevinnou holku nezabil, oznámila, že Bertu víc do fabriky nepošle a že doufá, že zbývající část mzdy jí bez překážky bude vyplacena, třeba by nebyla dala výpověď na týden.

Ředitel Kolář bez námitky přání stařeninu vyhověl a zároveň nařídil, aby Havlenka, který bez toho dnes do práce nepřišel, pro uvarování všech podobných scen, více do díla přijmán nebyl. Vědělo se však předem, že k vyplnění tohoto druhého rozkazu sotva dojde, a že mrzák bude opět, jako již několikrát před tím, po několikerém provinění přijat na milost, jen až objeví se druhého dne před dobrákem ředitelem se svou tetkou a oba plačky a ruce spínající žebrati budou za odpuštění.

Havlenka po útoku na Bertu teprv k večeru se vrátil domů. Kde bloudil, nikdo nevěděl. Přišel však rozedrán a zbědován, jako dosud nikdy. Na spílání tetino, na její pláč a lání, na její oznámení, že ve fabrice nechťejf o něm ani slyšeti, ani nedal odpovědi, ba zdálo se, že to vše ani nechápal.

Teprve když tetka, klnouc a spílající, sdělovala, že k vůli němu Berta už víckrát do fabriky nesmí a že v pondělí večer, jak hajný zde oznámil, najisto odjede do Prahy, Havlenka

jakoby pochopil. Zvedl ruce, povznesl je namáhavě k hlavě a začal hladiti si vlasy od temene do čela, jakoby uvnitř té lebky chtěl něco uchlácholiti neb urovnati. Tetka v zlosti své nad jeho toporností a němotou strčila do něho, že zavrával, při čemž se mu vydral z úst bolestný ston; ten však byl jediným zvukem, jež Havlenka ze sebe vypravil.

Nechav tetu láteřit, odebral se na půdu.

Ne ke spánku, ale k hrozně práci: najít myšlénku, najít prostředek, jak by Bertu zdržel, snovat plán . . . V té lebi, v níž je šero, rozkřesat jiskru.

Stále mu tane na mysli: zabit, zabit — stokrátě blabolí to slovo, ale stokrátě zachvívá se před ním. Nechce ji zabit -- chce ji jen zdržet, ale nenapadá mu jiná myšlénka. Nemůže se zroditi v té lebi, jako v bahně ne jiskra. Však z bahna zasvitne bludička, a tak šlehlo světélko pod lebí blbce.

Co stálo jej bezesných nocí, než napadlo ho, aby Bertu v lese přepad' a vynutil z ní vyznání! Ten plán byl také bludičkou zaplápolavší za bezsenné noci. Dnes přišla druhá. Ale po jakých zápasech! V mukách zrozené, nezdravé, bludné světlo . . .

Ale Havlenka přec jása, usmívá se, špulí na svém loži ústa, nemůže spát radostí.

IX.

Sotva začalo svítat, Havlenka vstal a šel sám navázat vody. Celé ráno se pak blbě usmíval na tetku, točil se kolem ní a vůbec snažil se udobřit ji. Babka však jen se mračila, neodpovídajíc; teprv když Havlenka začal žebrotit, aby s ním šla do fabriky zaň prosit, jala se znova mrzáku domlouvát, ba i spílat, ale konečně přece šla.

Jindy musela Havlenku nutit, aby šel prosit, dnes sám ku podivu horlivě na ni naléhal, aby s ním šla, a také před ředitelem vystoupil ze své passivity, ba plakal, žebrol, sténal, že by se i kámen nad ubožákem ustrnul.

Byl tedy po důtklivějším než jindy napomenutí zas přijat, a odebral se hned ku své jámě a k svým cihlám. Tam ovšem pravý očištěc bylo mu snášení od zedníků, jejichž úsměšky a vtípy o jeho útoku sic mýjely se s účinkem, ale jejichž každá zmínka o Bertě a jejím odjezdě byla pro Havlenku mukou. Tvářil se však tak, jak by poznámeček těch neslyšel a mstil se za ně jedině na vápně, jež zrovna zuřivě hřeblem promíchával. Pot se s něho lil, ale on nedbal vedra červnového, ba stál bez čepice v žáru slunečním, nedbal much kol něho s bzučkotem kroužících a na tvář mu usedajících, ani jednou neutřel si rukávem tvář, ani na oka-

mžik neustal od díla, zdálo se, že chce pracovat za dva, obsloužit místo tří šest zedníků. Vskutku z toho chvatůjevila se jakási zoufalá zuřivost, pud ubiti se, klesnout při té práci . .

Však nikoliv, hle, teď ustal a rozhlíží se kolem. Na celém prostranném dvoře není nikoho. Je k polednímu, slunce praží, jakoby chtělo do večera přivésti všechno obilí k zralosti, ztemniti bledězelené ještě plody švestek v zahrádkách zřizenců a vyžehnouti jámu Havlenkovu.

Pan Skružný uchýlil se do chladu kanceláře, vrátný zalezl do fortny, pes ředitelův z boudy jedva jazyk vystrkuje.

A v tom záru krade se Havlenka k vagónové váze. Krade se opatrně, shrbeně, jako by se chtěl scvrknouti. Plíží se kol zahrádek, pak podél trati a hledí k stavením zřizenců, nepozoruje-li ho někdo. Nikde nespatriil lidské tváře. Již je u budky a již sahá po klackách a sochorech. Nese dva za kulny k plotu a tam prostrkává je lafovím. Již dopadly za zídku, a Havlenka odplízuje se zpět k budce. Zdar díla dodává mu odvahy. Béře nejsilnější ze sochorů a zas uchyluje se s ním k plotu. Povedlo se mu opět dostati jej na druhou stranu.

Teprve nyní, když bral se zpět, utřel si poprvé pot. Došed k váze, dal se odtud do běhu k jámě, kdež počal opět usilovně pracovat. Za krátko zahlaholil zvonec, dáváve znamení, že je poledne. Zedníci vyšli z továrny,

*

také holky ukázaly se na dvoře, běžíce si pro vodu k pumpě, kdež setkávaly se se služkami úředníků.

Havlenka však nedbal dnes toho ruchu, nýbrž uchýlil se do stínu řepníka, kdež zalezl pod most a usedl na zem. Hlavu dal do dlaní a tak bez života, hladu nepocituje, vyčkával zazvonění.

Odpůldne byl však u díla rozrztitější a zedníků se stále ptal, bude-li již brzy po práci, vůbec jevil nápadnou netrpělivost a plaché jeho pohledy prozrazovaly úzkost.

›Teď už je jedno, kdy bude šest hodin,‹ pokoušel jej Vandas, ›Berta ti už nepřijde!‹

›Ani z hájovny nevyleze, abys ji neuhranul,‹ dodával bručivě a popudlivě Kurka.

›Ba, ani jiné holky nechtějí teď bez mužských skrže les,‹ smál se Martin.

›Nahnal's jim strachu, hochu,‹ povídal Vandas a kýval hlavou na dotvrzenou svých slov.

›Tys to vyved'; měli by tě zavřít a uvázat na řetěz,‹ hněvivě dodával Kurka. ›To je u vás čistý představený, že ti ani nic neřek'. Nečum a přines vápna,‹ osopil se pak zhurta na Havlenku, který tiše se vytratil.

Konečně padla šestá, zvon zahlaholil a dělníci brali se z továrny. Ale Havlenka nebyl doma ještě ani o osmé, ani o deváté; teprv, když už hodně se setmělo, přiběhl uřícen domů. Bylť se dnes od šesté do osmé potloukal v lese

a když odzvonilo klekání, a počalo se smrákat, ubíral se zase zpět k továrně oklikami, aby nikoho nepotkal. Přiblíživ se k plotu, sehnul se a lezl po čtyřech k místu, kde ukryl sochory. Uchopiv je, vlekl je po téže cestě a s touže opatrností k lesu, kde je bezpečně ukryl. Pak teprv dal se do běhu ke vsi.

Doma jevil neobvyklou, radostnou živost. Jednu chvíli objal tetku a začal s ní skákat po světnici, ač stařena hubující kladla odpor ze všech sil. Teprv k jedenácté v noci vylezl na půdu, zanechav stařenu v trapném přesvědčení, že se nadobro minul s rozumem.

Příští den, v sobotu, jevil při práci týž neklid, jako odpůldne předešlé, a večer přišel opět pozdě domů, neboť byl se přesvědčit, jsou-li sochory ve svém úkrytě. Byly — a Havlenka doma chováním svým potvrzoval jen včerejší obavy tetčiny. Tuto noc div dočkal se rána. Jakmile se rozbřesklo, vytratil se ve svých všedních hadrech a bos z půdy, a v minutě byl v lesích.

Dnes byl jist, že nikoho tu nepotká. V továrně vyjma při osmose se nepracuje a lidé půjdou z práce po osmnáctce až o polednách. Jeť neděle a směna dělnictva. Mimo to je teď ještě před slunce východem, ani do kostela lidé tudy ještě nepůjdou, a než zvon ze vsi zahlaholí, bude Havlenka již dávno pryč i se sochory. Vyhledav je, bral se s nimi neschůdnou

lesní stezkou stále stoupaje do vrchu a vzdaluje se ode vsi.

Staré, velebné hvozdy, majetek vrchnosti, již i cukrovar náležel, táhly se na dvě hodiny cesty, směrem ku Praze. Kraj byl pahrbkovitý a vicinálka, spojující cukrovar se stanicí dráhy státní, vedla úžlabinami mezi lesnatými kopci, činic stále ohromné zatáčky. Místy byly úžlabiny ty k vůli trati uměle prohloubeny, tak že v takových místech jedoucí vlak ocitl se mezi dvěma, místy dosti příkrými hradbami, jež teprv ve výši půldruhého sáhu odkláněly se z obou stran, tvoříce mírná úbočí zalesněných kopců.

Na pokraji takové hradby ocitl se Havlenka.

Nahoře hustý smrkový les a dole pod ním v úžlabině trať, vinoucí se jako mezi dvěma valy. S valu jednoho, jenž spadl ke trati skoro kolmo, pohlížel mrzák ke druhému, kde přechod nebyl tak náhlý.

Havlenka shodiv sochory dolů, slézal po stěně ku trati, zadržuje se jednotlivých kamenů a překročiv pak koleje, drápal se nemotorně na protější svah, s něhož místy trčely jednotlivě nebo v malých skupinách skalní balvany žlutozeleným mechem pokryté; mezi nimi u paty smrčín byly trsy jalovcové a ostružin. Na celý tento svah, obrácený ke straně východní, padal stín protějších lesů, za nimiž slunce vycházelo; i kdyby byl někdo po trati šel, s těží by byl

vypátral mezi tísní stromů, křovin a balvanů, úplně zastíněných, skrčenou postavu mrzákovu.

Vlak jezdil tudy časně z rána a na večer ku Praze.

Zítřka večer pojede tudy Berta. Pojede, aby unikla Havlenkovi, aby víckrát se nevrátila, aby ji nikdy už nespátril.

Tyto myšlenky prokmitávají mrzákovi teď chvíli hlavou, když uloživ své sochory, odpočívá za kamenem. Pak vzpomíná na jeden utkvělý obraz z továrny, kterýž mu předevěštem v noci přišel na mysl. Vidí rozjetý vagon s cukrem, kterak sjíždí po kolejích od vagónové váhy ke vratům továrním. Vidí dělníky jak předbíhají vagón a házejí pod kola polena. Někdy vagón se zastavuje, někdy však letí dále drtě dřevo na třísky. I vidí dělníky, jak uchopují sochory, rozestavují se poblíž kolejí a opřevše sochory jedním koncem mezi koleje, tíží svého těla stojíce proti rozjetému vozu, naléhají na konec druhý. Vůz letí, letí — narazí na sochor, až se někdy přerazí, ale vagón se zastaví. Havlenka vzpomíná, jak sám při tom pomáhal, cítí v rukách ještě škušnutí, když vůz narazil na sochor . . .

Usmívá se při té vzpomínce a vytahuje z úkrytu jeden ze sochorů. Ráz a ráz, a již jsou z něho tři klacky. Havlenka po svahu

šourá se ke trati a klade dřeva na koleje na sáh od sehe. Na zkoušku.

Stíny ze svahu pomalu klesají, Havlenka sedě zas již za kamením usmívá se a čeká.

* * *

Nepomyslíl mrzák, že i noc po tomto dni ještě celou probdí. V jeho tupém oku šlehlo to večer po návratu z lesa několikrát tak hrozivě, když slyšel tetčino láteření, že stařena uznala za dobré na noc se zavřít a odhodlala se poradit zítra s představeným.

Havlenka ocitnuv se o samotě na půdě, byl zmaten a zoufalý. Nepovedlo se mu. První polena sebral železniční hlídač. Když šel kolem, pocítil Havlenka nevyslovitelnou úzkost; ani nedýchal ve svém úkrytu a neodvážil se ani po odchodu hlídačově opakovati svůj pokus. Ranní vlak jel kolem bez pohromy.

Mrzák čekal ve svém úkrytě na večerní. Nepocítoval únavy ani hladu. Slunce sklonilo se již za druhý les, svah, na němž Havlenka se skrýval, byl již v přítmí, kdežto na druhý padal stín přerývaný světlými prouhami.

Mrzák vyčkával, až uslyší zapísknutí na stanici; pak bude dosti času, a hlídač bude již pryč. Když vlak se blížil a klacky byly položeny, Havlenkovi div prsa se nerozskočila, jak

mu srdce bušilo. Již hučí, blíž a blíže, již je tu, jen jen letí . . . však on se zastaví — teď!

Však přešel. Dva klacky odhozeny, třetí rozdrčen na padrť!

Sklamání vzbudilo v ubožáku téměř zoufalost. Je malomocný. Berta mu odjede, je bezbranný . . .

Však ne, má sochor. Počal si opět představovat, jak dělníci si počínali, aby vůz zastavili, ale cítil přec neurčitě, že při vlaku bude mu bojovati proti větší, neznámé síle. Viděl teď v noci opět, jak se žene — prudčeji než vůz v továrně nejrozjetější . . . Však i on je dost silný! Nepovolí a nepovolí. Celou silou založí sochor, dobře že vzal nejtlustší. Ať se zlomí, jen když vlak se zastaví.

Však pojede-li dál jako dnes? . . .

Pak bude pozdě, Berta na vždy ztracena!

Mrzák zaúpěl a zaplakal. Celou noc nezamhouřil oka . . .

Ráno šel cela nenápadně do továrny, ale v poledne se vytratil, neřeknův nikomu slova. Vypadal tak zbědovaně, že ani Kurka neodvážil se dnes naň se osopit, a každému bylo líto, zmíniti se mu o Bertě.

Však holka večer odjede a pak bude na dobro pokoj. Dnes ctili i bolest toho blázna.

* * *

S požeňáním matčíným Berta Křížová odjíždí.

Sedí ve vagónu sama. Je krásna, v růžovém svátečním šatě, s hedvábným šátkem na hlavě, ač ve svém všedním byla svůdnější. V očích chvilkami sbírají se slzy. To když vzpomene na matku. Chvilkami zas podivné rozloužení v nich se jeví. To když duch kouzlí si lepší budoucnost, k níž ubírá se z bídy. Je ráda, že jede. Aspoň si tak namlouvá, a aby se utvrdila, představuje si schválně Havlenku a starého Jeřábka. Jak ho nesou mrtvého — a Havlenku, jak ji přepadává v lese. Ošklivost se otrásá.

Opravdu je ráda, že odjíždí.

Vlak letí lesem. Strojvůdce bezstarostně hledí v před.

Vlak zatáčí do úžlabiny. S levého svahu řítí se před něj postava se sochořem. Písknutí proniká vzduchem a zaplašuje ptáky, jež odlétají poplašeně hloub do lesů.

Postava však se nehýbá; stojí vedle trati opřena o sochor, založený mezi koleje. A jak nešikovně stojí! Na opačné straně. Odmete-li jej vlak, přirazí sochor člověka ke kolům.

Nelze zastavit. Objevil se příliš náhle.

Výstražné pískání a volání, zvířecí zavytí, zaprasknutí, výkřik, tupá rána . . .

Vlak přešel. Na jeho kolech Havlenkova krev . . . Blbec domiloval, dobláznil, dotrpěl.

Leží zabit vedle trati. Krev zalívá a zakrývá ohybnost obličeje.

Smrt zakryje zakrslost ducha.

Barbarské milosrdenství!

Berta blíží se každým otočením kol — ku Praze.

Nebylo by jí bývalo lépe, kdyby jí byl ten mrtvý u kolejí tenkrát v lese rozdr—

Však co to? Vlak zastavuje, ba již zastavil — u strážního domku.

Dva zřízenci a hlídač utfkají zpět.

Berta pociťuje úzkost. Čeká, co se stane. Polekaně hledí ven oknem.

Již se opět vracejí a nesou někoho. Již jsou blízko . . . Bertě tane na mysli starý Jeřábek. Chvěje se všecka.

Snad je to znamení, výstraha, aby nejela!?

Kriste Ježíši — Havlenka! — Zkrvavený . . . nesou ho do strážního domku.

Rozbila okno a volá, aby ji pustili, že za živý svět nepojede dál.

Svolává všechny svaté, rádí jako šílená.

Pustili ji.

Ptá se, žije-li ještě zraněný, chce k němu . . .

Slyší, že je mrtev. Zbledla a stanula jak by zkameněla; vybízejí ji, aby zase sedla do vagónu, ale ona jako před vrahy dává se náhle na útěk

V duši její vyvstala myšlénka, že smrtí Havlenkovou nebe ji varuje, že by i ji stihlo neštěstí, kdyby neposlechla výstrahy.

Utíká, utíká domů, jakoby za ní hořelo. Za živý svět nepojede do Prahy. Nikdy. Nikdy!

Ten mrtvý tam nezemřel nadarmo!
Svaté milosrdenství!

PG 5038

SS
1908
V.5

ALF Collections V

3 0000 118 224

